

**UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFOICKÁ FAKULTA**

Mgr. Michaela Šejharová

PŮSOBENÍ SEKT V ČESKÉ REPUBLICE

THE INFLUENCE OF THE SECTS IN THE CZECH REPUBLIC

Diplomová práce
katedra psychologie

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Iva Štětovská

Praha 2008

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Mgr. Michaela Šejharová

Abstrakt:

Práce je zaměřena na sektářské organizace a jejich vliv na život člověka. Snaží se podat definici sektářské skupiny z různých úhlů pohledu doplněnou o hlavní charakteristické znaky takového společenství. Věnuje se tomu, proč mladí lidé do sekt vstupují a na co je samy sekty lákají včetně toho, jak život v takové skupině vypadá. Část práce je zaměřena na situaci odchodu z takové skupiny a na možné způsoby pomoci tomu, kdo sektu opouští. Práce se letmo dotýká i možných důsledků pobytu v sektářské organizaci a možnostem následné péče.

Empirická část se věnuje tomu, jak lidé sektářské skupiny vnímají a srovnává tyto výstupy s teorií. Dotazník, který tyto názory zjišťuje, pokrývá jednotlivé kapitoly teoretické části práce a odpovědi respondentů je možné s teorií konfrontovat. Teorii doplňují i kasuistiky na konci empirické části. Je v nich možné sledovat teoretickou linku na reálných životních příbězích.

Záměrem práce bylo vynést téma sekt mimo odbornou veřejnost a pomocí tak všem lépe se v této oblasti orientovat a kompetentně se rozhodovat. Obeznámit širokou veřejnost s tímto problémem, vyvolat všeobecnou diskuzi na toto téma, které se netýká jen těch, kteří si tuto situaci prožili.

Abstract

This work deals with sectarian organizations and their influence on life of an individual. It aims to demonstrate the definition of a sect from various viewpoints, and to summarize major characteristics of such a community. The reasons for young people to enter sects as well as the enticements sects use to attract the young are addressed. The life in a sect is also described. A part of the work focuses on the aspects of leaving such a group and on possible ways to help people leave a sect. Prospective consequences of having been a member of a sectarian organization and means of subsequent care are briefly discussed as well.

Empirical part of the work looks at the ways people perceive sectarian groups and compares the views of the public with the theory. The questionnaire that investigates these views covers individual chapters of the theoretical part and therefore provides an opportunity to confront the theory with the replies of respondents. The theory is also complemented by casuistries at the end of the empirical part which give a reader the chance to follow the theoretical link in real people's lives.

The purpose of this work was to bring the problem to general public attention and thereby to help everyone become acquainted with the field, and make competent decisions. It is also intended to arouse discussion on the topic, which would not involve those who have their own experience only.

Empirická část

Teoretická Část	7
1. Úvod.....	8
2. Chápání pojmu „sekta“	11
3. Sektářské organizace současné společnosti	17
3.1 Vymezení sekt.....	17
3.2 Dělení sekt	20
3.2.1 Rysy sektářských skupin.....	21
3.3 Jak poznat sektu v přímém kontaktu.....	28
3.4 Orientace v nejběžnějších sektářských skupinách	30
3.5 Základní informace o víře nejznámějších sekt a netradičních náboženských hnutí	31
3.5.1 Společnost svědků Jehovových	31
3.5.2 Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů.....	32
3.5.3 Církev Sjednocení.....	33
3.5.4 Rodina lásky	34
3.5.5 Hare Kršna	35
3.5.6 Hnutí New Age	36
3.5.7 Scientologie	37
3.5.8 Satanisté	37
4. Jak se žije se sektou	39
4.1 Koho sekty oslovují?	39
4.2 Jak se dělá nábor	47
4.3 Jak se člověk stane členem sektářské organizace	54
4.4 Život v sektářské organizaci	58
4.5 Odchod ze sekty	63
5. Výstupové poradenství	69
5.1 Výstupové poradenství mimo ČR	69
5.2 Stručné rozdíly mezi VP M. Langoneho a S. Hassana	78
5.3 Výstupové poradenství v ČR	78
6. Jak se žije odpadlíkům	82
6.1 Život po opuštění sekty	82
6.2 Recidiva, střet s kultovní identitou	85
6.3 Důsledky působení sektářských skupin	86
7. Obrana proti sektářským náborářům.....	89
8. Závěrem	95
8.1 Rady rodičům a přátelům.....	95
Empirická Část.....	99
1. Úvod.....	100
2. Výzkum.....	101
2.1. Cíl výzkumu.....	101
2.2. Použitá metoda.....	102
2.3. Vzorek.....	104
2.4. Výsledky a interpretace	105
2.5. Diskuze	129
3. Kazuistiky	131
3.1. Cíl výzkumu.....	131

3.2. Použitá metoda.....	132
3.3. Vzorek.....	133
Luboš, 54	Chyba! Záložka není definována.
Lucie, 30	Chyba! Záložka není definována.
Karel, 47.....	Chyba! Záložka není definována.
Johanka, 48	Chyba! Záložka není definována.
Petr, 28	Chyba! Záložka není definována.
Irena, 25	Chyba! Záložka není definována.
Standa, 37.....	Chyba! Záložka není definována.
Zuzana, 23.....	Chyba! Záložka není definována.
Martin, 31.....	Chyba! Záložka není definována.
Jana, 36	Chyba! Záložka není definována.
4. Diskuze	135
5. Shrnutí.....	137
Závěr.....	173
Literatura.....	175
Přílohy.....	179

TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod

Pro svou závěrečnou práci jsem si vybrala sekty. O tom, které skupiny tímto označením mám na mysli se zmíním v začátku práce (kapitola 2, Chápání pojmu „sekta“). Svou prací bych chtěla přispět k větší informovanosti, a tedy i zlepšení možností práce psychologa (a jiných pracovníků pomáhajících profesí) s lidmi, jichž se problematika sekt nějakým způsobem dotýká. Jen tak může být pomoc profesionální a účinná.

Výběr tématu byl ovlivněn mým dlouhodobým zájmem o tuto problematiku. Sama jsem se o sekty začala zajímat již na střední škole a tento zájem vyústil v prohloubení znalostí a napsání mé první diplomové práce na toto téma (Šejharová, M., 2003). I po pěti letech se domnívám, že v informovanosti lidí nenastal větší pokrok a této problematice není věnována dostatečná pozornost. Rozhodla jsem se tedy tomuto tématu věnovat i tentokrát. Závislosti jsou obvykle redukovány na drogy a automaty.¹ Nicméně působení sektářských společností je závažným sociálněpatologickým jevem, který si zaslouží stejnou pozornost. Rodiny a blízcí členů těchto hnutí neprožívají výrazně odlišně závislost svých blízkých na zhoubném kultu jako by byli závislí na drogách. Pouze jsou zde použity jiné prostředky k vyvolání závislosti.

Život člověka byl odpradávna spojen s vírou. Tak co je na nových náboženských hnutích nebezpečné? Není to nová religiozita či „špatná“ nauka z hlediska křesťanství. Jde o nedobrovolnou ztrátu svobody, změnu identity člověka pod vlivem psychické manipulace a vytváření plné závislosti na skupině (finanční, citové apod.). V krajních případech jde o ohrožování zdraví a života stoupenců (např. Svědkové Jehovovi a odmítání krevní transfuze).

Prestože jsou pracovníci pomáhajících profesí postaveni před nutnost zabývat se touto problematikou, informovanost je velmi malá i mezi psychology. Ti jsou jedněmi z těch, na které se často obracejí

¹ Též: MKN 10, kde jsou definovány závislosti, se o psychické závislosti nezmiňuje.

lidé, jejichž blízcí se k nějaké sektářské skupině připojili, někdy potřebují pomoc psychologa ti, kteří takovou skupinu právě opustili nebo ji opustit teprve hodlají.

V České republice stále chybí ucelená práce, která by se věnovala nové religiozitě právě v českém prostředí a která by orientaci v této oblasti usnadnila. Chce-li se někdo dozvědět více, má na výběr několik málo studentských prací či knih, které přinášejí informace především o tom, jaké znaky sekta má (kapitola 3.2.1 Rysy sektářských skupin), případně přinášejí informace o těch nejznámějších. Většinou však chybí, jak se zachovat, máme-li někoho v takové skupině, jak pomoci někomu, kdo chce z takové skupiny odejít, a jak se o něj postarat dále. Právě u těchto otázek bych se ve své práci, v kapitole o výstupovém poradenství (kapitola 5), ráda zastavila.

V zahraničí je situace o něco lepší, avšak jde o oblast, která je vázána na prostředí, kulturu daného národa a jeho specifika, tudíž všechny zahraniční poznatky musíme přizpůsobit naší populaci.

Pro snadnou orientaci jsem svou práci rozvrhla do několika oddílů. V první řadě se zabývám tím, co vlastně sekta je, jak ji definují odborníci a jaké má charakteristické znaky. V následující části se venuji samotným skupinám, které jsou z pohledu odborníků považovány za sektářské nebo minimálně problematické. Další soubor kapitol se venuje samotnému životu organizací se sektářskými charakteristikami. Tomu, jak vypadá nábor, a na co nové členy lákají, jak v takovém společenství žijí, na to navazuji kapitolou o možnostech odchodu z takové společnosti a výstupovém poradenství.

Čtenáře seznámím s otázkou nebezpečí sekt a doufám, že práce povede k zamýšlení nad touto problematikou a zlepšení práce. Pozastavím se u léčby patologií, které se mohou vyskytnout u lidí, kteří zhoubný kult opustili.

Jako doklad toho, že zahrávat si s podobnými organizacemi je velmi nebezpečné, jsem na závěr práce připojila několik kazuistik.

Mezi přílohy jsem přiložila výsledek výzkumu, který nízkou informovanost současné společnosti na toto téma potvrzuje. Respondenti měli odpovídat na otázku: „Co byste dělal(a), kdybyste zjistil(a), že vaše dítě je členem náboženské sekty?“ Pouze šestnáct procent respondentů volilo cestu odborné pomoci (příloha č. 1).

Dále jsem mezi přílohy zařadila zákony (příloha č. 4), o nichž se v práci zmiňuji, a kontaktní místa, kam se lidé s problémy týkajícími se různých skupin se sektářskými charakteristikami mohou bezpečně obrátit a získat kvalifikovanou radu i pomoc.

Má práce může vyvolat pocit, že opomíjím pohled a problémy lidí, jako jsou muslimové, buddhisté apod. Ale žijeme v převážně křesťansky orientované společnosti, proto jsem si vybrala jen to, co je nám nejbližší. Pokud bych se měla fenoménem různých náboženských či sektářských společenství zabývat v celé jeho šíři, není to téma na jednu diplomovou práci.

2. Chápání pojmu „sekta“

V této části se budu věnovat *náboženskému* sektářství. Na to poukazují z toho důvodu, že podobné jevy se vyskytují i mimo religiozní skupiny, např. v politice. Je proto vhodné upřesnit, že *náboženskou společností* je seskupení lidí, hlásících se k nějaké víře nebo některému náboženství. K témuž náboženství se mnohdy hlásí více náboženských společností lišících se v obřadu, ve výkladu nauky, nebo ve vnitřním uspořádání.

Církvi je podle tradiční terminologie náboženská společnost, a to i tehdy, když to o sobě přímo v názvu neříká (např. Jednota bratrská, Bratrská jednota baptistů, Křesťanské sbory, Křesťanská společenství). Teologicky se hovoří o církvi jako souhrnu všech křesťanů. Religionisty, historiky, sociology, právníky a další zajímají v této souvislosti různé křesťanské církve.

Jistý problém tvoří náboženské společnosti mimo křesťanství, které se samy v názvu označují jako církve (např. Scientologická církev nebo Církev sjednocení). Neteologické humanitní obory tuto jejich sebeidentifikaci respektují, avšak křesťanské církve jistě budou poukazovat na rozdíl. Navíc je třeba počítat s tím, že neinformovaní politici a žurnalisté používají výrazu *církev* pro kteroukoliv náboženskou společnost, a to třeba i pro takovou, jíž to není milé. Např. Židé či muslimové, i když nábožensky tolerantní, zřejmě s takovým označením nejsou spokojeni.

O církvi se zmiňuji i proto, že bývá považována za logický protějšek sekty. Ačkoli pojem sekta teprve dále zpřesníme, můžeme již zde konstatovat, že kterákoli z církví (v uvedených významech) může a nemusí být sektou (v některém z dále probraných významových odstínů). (Vojtíšek, Z., 2005)

Pro porozumění významu samotného slova „SEKTA“ nám Ilustrovaný encyklopedický slovník (Academia, Praha 1982, s. 238) předkládá toto vysvětlení:

„Sekta - (lat.) - oddělená politická, nebo ideologická skupina. V církevní oblasti se jedná o samostatné náboženské společenství odtržené od velkých vládnoucích náboženských organizací. Přechod mezi církví a sektou je často plynulý. Motivy pro odtržení od oficiálních církví jsou různé. Např. kritika jejich učení, formy a organizace. Některými z významných sekt středověku byli kataři, albigensi, valdenští, novokřtěnci. Sekta vždy bývala politickou, náboženskou, nebo ideologickou skupinou, která se oddělila od nějakého celku.“ (kol. autorů: Ilustrovaný encyklopedický slovník 3, ČsAV 1982, s. 238)

Hartl, P., Hartlová, H., ji ve svém psychologickém slovníku definují: „*Sekta je společenská skupina spojená náboženskou nebo filosofickou vírou v určitou ideu, často radikálního charakteru, odlišného od učení či náboženství oficiálního. Členové vedou obvykle pospolity život, jsou spojeni vědomím určité výlučnosti.*“ (Hartl, P., 1994, s. 187)

Nadace amarické rodiny (AFF) definuje sektu jako skupinu či hnutí, které vykazuje velkou nebo nadměrnou oddanost nějaké osobě, ideji či věci a používá neetické manipulativní techniky přesvědčování a ovládání mysli (používají falešných slibů, izolace z původních sociálních vazeb, zbavení individuality, používání sugestibility atd.), které jsou určeny k dosahování cílů vedoucího skupiny, ke skutečnému či možnému poškození členů, jejich rodin nebo komunity. (Srov. The American Family Foundation, Cultism: A Konference for Scholars and Policy Makers, Cultic Studies Jouirnal 3, 1986, s. 119-120)

Vytvoření definice pro to, co je sekta, ztěžuje skutečnost, že většina dnešních velkých náboženských skupin také začínala jako sekty. Proces přeměny sekty v uznávané náboženství stále pokračuje. Bylo by tedy možné sektu považovat jen za jakési přechodné stadium

v době vymezování se nové náboženské skupiny, církve. Podle komise pro psychiatrii a náboženství Ústavu pro rozvoj psychiatrii potřebuje sekta k tomu, aby mohla přerůst v náboženství, čas a přijetí ve společnosti. I judaizmus, křesťanství a islám vyrostly původně z pevně uzavřených komunit věřících. Církev Ježíše Krista svatých posledních dní, Svědkové Jehovovi byli v předminulém století pokládáni za radikální sekty a dnes je mnoho lidí řadí mezi takové skupiny, jako jsou Metodisté či Baptisté. (Porterfieldová, K., 1997)

Z. Vojtíšek ve své knize *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství* z roku 2005 (str. 40) mj. uvádí: „*Základní charakteristikou nového náboženského hnutí je jeho protest proti společnosti a jejímu náboženskému životu. Protest je vyjádřen zásadní inovací cesty spasení a zpravidla též ostrou kritikou dosavadních cest.*“ Tento protest způsobuje, že hnutí je společností odmítáno.

Etymologie slova sekta nás přivádí k latinskému „secta“, odvozenému od „sequor“, což se překládá jako následuji, nebo k „secto“, jehož překlad je řežu, sekám. Zatímco nekritické následování je pro skupiny označované slovem sekta stále charakteristické, význam oddělení, odseknutí, od většího náboženského celku, nebo politického hnutí dnes již není zcela dostačující, neboť stejné znaky jako odštěpené sekty mají i některé skupiny, které se od žádného takového celku neoddělily. Žák určité skupiny se vydává na cestu, následuje, která ho přivede do postavení adepta (lat. *adeptus* = dosáhnuvší), stoupence, který dosáhl cíle. Následuje svého mistra a zároveň se odštěpuje od zbytku lidského společenství. Stává se sektářem, tedy izolovaným. (Vojtíšek, Z., 1998) Organizace monitorující tyto skupiny v USA, CAN - Cult Awareness Network, definuje sekty jako skupiny s utajenou mocenskou organizací, podvodným lákáním nových členů, které se snaží plně ovládnout jejich myšlení. (Porterfieldová, K., 1997)

Mnohá nová náboženská hnutí jsou ve skutečnosti starší než křesťanství. V naší zemi jsou však cizí. Proto je mnozí vnímají jako

zvláštní. Jsou nekonvenční a lidé k nim přistupují s nedůvěrou a úzkostí.

Slovem sekta se v současné době spíše označuje skupina, která má alespoň některé sektářské charakteristiky. Sekta, jak ji chápeme dnes, celkem přesně označuje to, čemu se na Západě říká kult, destruktivní kult, nový náboženský kult a podobně. Jde o organizaci, která porušuje práva svých členů, nutí je ve skupině setrvávat, poškozuje je protiprávními metodami nemorální psychické manipulace. Na to je třeba pamatovat, neboť ne všechny skupiny, které jsou běžně považovány za kult, je možno označit za zhoubné jen proto, že reprezentují nezvyklé náboženské názory.

Zmatek plynoucí z obecně špatné definovanosti slova *sekta* je živnou půdou pro nepochopení náboženských menšin a nejen jich. Abychom tomuto zmatku zamezili, je třeba užívat termínu *sekta* s maximální opatrností, aby bylo jasné, co jsme jím mínili, to znamená, vždy jej předem definovat. Je pravděpodobně nejrozumnější se tomuto slovu vyhýbat a jednotlivé shora uvedené významy nahradit termíny, které se vlastně již v menší míře používají.

❖ Pro (nedávno) odštěpenou náboženskou skupinu můžeme použít termíny *nové náboženství*, *nové náboženské hnutí* nebo *nová religiozita*. Musíme si ale uvědomit, že tyto pojmy jsou širší a zahrnují tedy i skupiny, které se odnikud nevydělily, ale vznikly naprosto nově.

❖ K označení nekřesťanské či výrazně jinak křesťanské skupiny v křesťanském prostředí bychom měli používat názvy *alternativní náboženství/religiozita*, *alternativní náboženské hnutí*. Protože sám výraz "náboženské hnutí" zahrnuje směry křesťanské i jiné, můžeme konstatovat, že tu církve a alternativní směry stojí vedle sebe. Nemusí nutně stát proti sobě.

❖ Skupině bychom měli říkat konkrétně *autoritářská, uzavřená či nesnášenlivá náboženská skupina, společnost, organizace nebo církev* v závislosti na tom, na co chceme upozornit.

❖ Chceme-li nějakou skupinu označit za nebezpečnou, použijme termínů *destruktivní*, *škodlivá*, *nebezpečná*, *zločinná náboženská skupina*, *společnost nebo organizace*, popř. *destruktivní kult*. Zde je však na místě připomínka, že destruktivních náboženských skupin je zřejmě málo, i když na sebe pochopitelně poutají pozornost.

Pro běžného českého člověka je však sekta označení „nějakých pomatenců“, kterým průměrně vzdělaný člověk snadno odolá. Pro mnohé je sekta skupinou lidí, která zve vehementně do svých řad a vyznává cosi exotického a hlavně neprůhledného. Z některých sekt mají lidé strach, jiné jsou jim trochu k smíchu, některé nerozeznávají od církví a většinou o nich moc nevědí.

Z velké části je tato nevědomost zapříčiněna dlouhou náboženskou nesvobodou v období komunismu, i když možnost svobodného náboženského vyznání zaručovala ústava. A čím mladší generace, tím méně toho o náboženství věděla. Vrcholem vědomostí bylo, že Ježíšek souvisí s Vánocemi, jakýsi Koniáš holdoval pálení knih, v Číně uctívají Buddhu a ti usměvaví lidé, co občas zazvoní u dveří, si říkají Svědkové Jehovovi. Tato náboženská nesvoboda měla samozřejmě za následek „hlad“ po duchovnu, který mohl být po listopadu 1989 uspokojen. Stalo se módou být věřícím, ačkoli někteří lidé vlastně ani nevěděli, čemu věří. Tady někde je počátek většího rojení sekt u nás. Za další příčinu jejich rozmachu by se obecně dalo považovat upadající vědomí pospolitosti a soudržnosti. Mladí se snaží únikem k duchovnu vyjádřit protest proti masové konzumní společnosti, ve které stále více pocítují osamělost a nesmyslnost svých životů. Mají pocit, že je jejich život degradován na vydělávání peněz a spotřebu zboží.

Dalším možným vysvětlením úspěchu sekt jsou nedostatky v hromadné školní výchově a vzdělání. Smyslem školy by mělo být naučit mladé lidi samostatně přemýšlet, zkoumat informace a návrhy, které jsou jim předkládány. Neměla by vést žáky ke konformitě.

Mimoto by se každý student střední i vysoké školy měl dovědět o tom, co je psychická manipulace, co jsou zhoubné kulty a na jakých principech fungují. Stačí se zmínit o jejich základních rysech tak, aby se naučil dívat s nedůvěrou na organizaci, která se vyhýbá kritickým otázkám a přesto tvrdí, že ví, co je pro něj nejlepší.

Onen počáteční boom však utichl a dnes je toto téma poněkud pozapomenuto. To, co nám ho občas připomene, jsou např. nepříliš časté, médií vytvořené skandály, jako jeden týkající se známé herečky Mileny Dvorské ve spojení s Parsifalem Emanuelem, nebo některé výjimečné události, kupř. masové sebevraždy. Jednou z nich byl náboženský rituál, při kterém 18. listopadu 1978 v Jonestownu v Guaně na pokyn vedoucího sekty Svatyně lidu, Jima Jonesa, zemřelo 913 lidí včetně dětí (museli vypít koktejl obsahující kyanid draselný a ti, kteří neuposlechli, byli zastřeleni). Dalším byl atentát jedovatým plynem, sarinem, v tokijském metru, který zorganizoval 20. března 1995 vůdce chiliastické sekty Óm Šinrikjó Šoko Sahara. Zemřelo při něm 12 lidí, a více než 5 500 bylo odvezeno do nemocnice. Snad ještě čas od času v periodikách proběhne zpráva o příslušnosti některých hollywoodských herců ke skupině jménem scientologie.

Ale kolik z nás si druhý den pamatuje, o jaké skupině se mluvilo a jaká skrývá nebezpečí?

3. Sektářské organizace současné společnosti

V této části práce se budu podrobněji věnovat vymezení sekt. Přiblížím zde, z jakých hledisek lze k sektářským skupinám přistupovat a jaké rysy je možné u těchto organizací vysledovat.

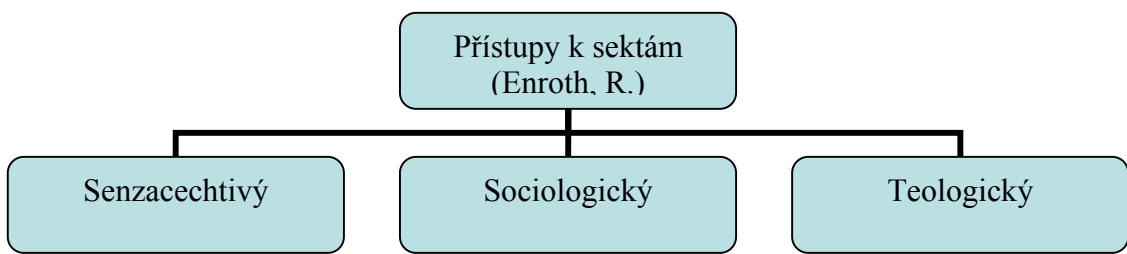
Kapitola se dotýká i jednotlivých projevů, které by měly člověka přivést k větší ostražitosti vůči skupině, se kterou se dostal do kontaktu.

Na závěr kapitoly se venuji představení nejznámějších a zároveň nejrozšířenějších sektářských společností, se kterými se můžeme u nás setkat.

3.1 Vymezení sekt

Odborníci se dlouho nemohli shodnout na optimální definici co sekta je. Nakonec dospěli k závěru, že sekta je víceméně rozvinutá skupina shromázděná okolo vůdce nebo jiné ideologie, která funguje na totalitním základě. Vůdce má naprostou autoritu, oproti řadovým členům, kteří nejsou schopni kritického úsudku a jsou navykáni k naprosté poslušnosti. Komunikace jede jen ve směru shora dolu, tj. od vůdce ke členům. Skupina je prvním a posledním soudcem toho, co je dobré a co špatné, usiluje též o vytvoření kvalitativního rozdílu mezi stoupenci struktury a těmi, kdo jimi nejsou. Dalším skrytým či přiznaným cílem je obohacení skupiny nebo její části. Bohužel tato definice nezahrnuje všechny skupiny. Například v hnutí New Age žádný systém neexistuje. (Soubor studijních textů Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů, dále jen SSSNNS, Novotný, T., Vojtíšek, Z., 1997, Abgrall, J. M., 1999)

Ronald Enroth ve své knize „Průvodce sektami a novými náboženstvími“ (1995) uvádí, že k sektám můžeme zaujmout tři přístupy:

Obr. 1: Přístupy k setkám podle R. Enrotha

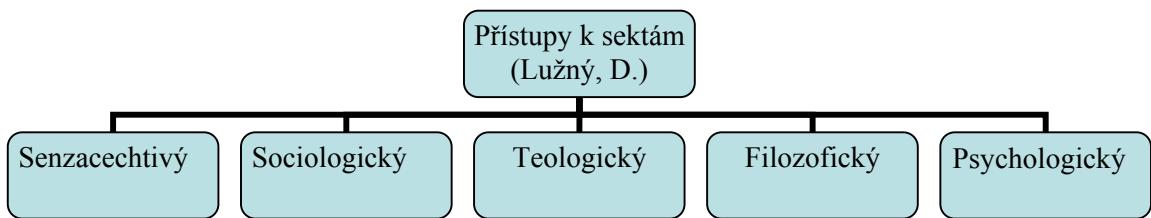
❖ Senzacechтивý (Lužný, D., 1997, uvádí žurnalistický) - staví na článcích v populárním tisku, které se soustřeďují na dramatické a někdy bizardní aspekty sektářského chování. Většinou jde o informace povrchní, bez snahy o zjištění kontextu.

❖ Sociologický - poukazuje na autoritářské, manipulativní, totalitní a někdy komunitní aspekty sekt. Pro sektu se snaží najít místo v širším společenském kontextu. Náboženské skupiny zkoumá ve světle fakt historie i současnosti. Objektivně se snaží najít klíč k psychosociálnímu chování, které by danou skupinu charakterizovalo. Pracuje se základní typologií náboženských skupin, a to církev, denominace, sekta a kult.

❖ Teologický - zabývá se pravdivostí víry a Písma. Podílí se na něm určitá standardní ortodoxní věrouka.

V současnosti však většina sektářských společností padělky písma dobře maskují. Používají stejné termíny jako klasické křesťanské církve, pouze jim dávají nový kontext/obsah či interpretaci.

Dušan Lužný (1997) tyto přístupy rozšiřuje ještě o přístup filozofický a psychologický.

Obr. 2: Přístupy k sektám podle Lužného

- ✿ Filozofický – studuje ideje, skrze něž lidé chápou bytí i svět. Tyto ideje se objevují mimo jiné právě v rámci nových náboženských skupin. Filozofický přístup se je snaží zařadit do myšlenkového světa soudobého člověka. Snaží se být objektivní a nehodnotící.
- ✿ Psychologický – základem studia náboženských skupin je jejich působení na osobnostní charakteristiky jedince. Zaměřuje se třemi směry, a to na osobnost vůdce, řadového člena a proces konverze (dovnitř i ven). Věnuje se výhradně osobnosti, psychice, otázky náboženské pravdy nechává teologům.

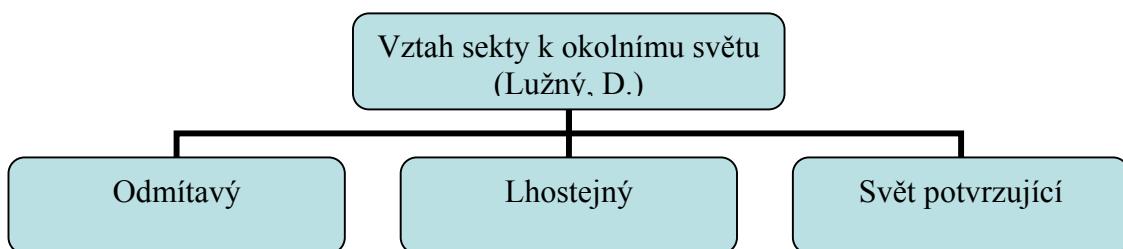
O vymezení sekt se snaží i současné zákony č. 308/1991 Sb., č. 161/1992 Sb., č. 3/2002 Sb., č. 232/2002 Sb. (příloha č. 4), zaručují právo na svobodné rozhodnutí pro jakoukoli víru. Náboženské skupiny nejsou povinny se registrovat, ačkoli většina z nich o registraci usiluje. Umožňuje totiž volný přístup do všech státních zařízení, jako jsou např. školy - pokyn MŠ (příloha č. 5), věznice, nebo rozhlas a televize. Mimoto registrovaná společenství se veřejnosti jeví jako bezpečná. „Vždyť jinak by přeci nemohly být povoleny.“ Registrace zatím dosáhla jen Církve Ježíše Krista svatých posledních dnů a Náboženská společnost svědků Jehovových.

3.2 Dělení sekt

Tato kapitola se věnuje především znakům a projevům sektářských společností. Podrobněji přiblížuje o jaké skupiny se vlastně jedná.

Odhaduje se, že různých náboženských skupin, je u nás kolem 50 až 70. Ty nejrozšířenější jsou známé alespoň podle jména. O to nebezpečnější jsou ty menší, o kterých jen málokdo byť i jen slyšel. Jednou z nich jsou např. Christian Science.

Nová náboženská hnutí můžeme rozdělit do tří proudů podle vztahu ke světu a s různou mírou nebezpečnosti. Skupiny v čase mohou prolínat všemi typy. (Lužný, D., 1997)

Obr. 3: Jak se sekty vztahují k okolnímu světu podle Lužného

✿ Odmítající – tyto skupiny se vyznačují silným dualizmem, kdy jediným dobrem je Bůh, případně vůdce, příslušná skupina. Svět kolem vnímají jako zvrácený a je nutné se proti němu chránit. Zakládají tedy uzavřené komunitní systémy, kde vládne tvrdé, autoritativní vedení bez možnosti odvolání. Členové při/po vstupu radikálně mění své chování, systém hodnot a zcela se podřizují zájmům vůdce/skupiny, pro kterou je typická naprostá ztráta soukromí. Do nebezpečného světa vycházejí jen v případě nutnosti, např. na misii.

Mezi tyto skupiny se řadí např. Rodina lásky, Boží děti, některá letniční hnutí, jako je Voda (dnes Slovo) života, Církev Armagedonu, či Hnutí Grálu (skupina kolem Parsifala Imanuela), ale i Mezinárodní společnost pro uvědomování si Kršny (hnutí Hare Kršna).

❖ Lhostejné – tato společenství své členy nestaví do opozice vůči okolnímu světu, pouze je podporují v usilování o čistší a duchovnější život, aby žili ve světě, nikoli však ze světa. Hlavním cílem je vlastní přeměna, zlepšení sebe sama. Běžné církve vnímají jako příliš formální s malou možností osobního prožitku.

Členové netvoří oddělené systémy, pouze se stýkají především mezi sebou. Jde především o letniční hnutí, jiným příkladem může být Církev sjednocení.

❖ Svět potvrzující – tyto skupiny působí na první pohled jako nenáboženské, bývají však směsí různých nábožensko-filozofických myšlenek. Nemívají strukturu, přísnou hierarchii či rituály. Zaměřují se především na svobodu jedince a jeho rozvoj.

Jde o skupiny typu Scientologie. Jóga v denním životě, nebo na zdraví a úspěch zaměřený Herbalife.

3.2.1 Rysy sektářských skupin

Pro všechny náboženské skupiny označované jako sekty jsou charakteristické tyto rysy, které se vyskytují u různých skupin v různé kombinaci i intenzitě. Není nutné, aby se musely sejít všechny vyjmenované znaky bez dalších projevů, abychom mohli skupinu označit za sektářskou. (Vojtíšek, Z., 1998; Porterfieldová, K., 1997; The Moonies and the Anti-cultists Movement and Countermovement in conflict, Social analysis, No. 4, New York 1979, s. 325-334)

❖ Většina nových náboženských hnutí předpovídá *bezprostředně hrozící změnu*, přičemž existence skupiny v rámci historie nutnost této změny potvrzuje. Přináší možnost tuto změnu přežít či využít k vlastnímu růstu.

❖ Ačkoli se členové takovýchto skupin cítí naprosto svobodně, ve skupině *nevládne atmosféra svobodného myšlení* a rozhodování. To bývá často patrné již při prvních kontaktech. Vnějšímu pozorovateli mohou členové takové skupiny připadat jakoby

naprogramováni, bez schopnosti vlastního úsudku, bez ochoty podívat se s nadhledem na cokoli, co se týká jeho skupiny. Jejich chování může působit strojeně a křečovitě.

❖ Příčinou nesvobody bývá velmi silná *autorita*. Vůdčí osobnost je nezpochybnitelná a často jsou jí přisuzovány božské atributy. Autorita ovládá životy svých stoupenců mnohdy do nejmenších detailů, nepřipouští dialog.

Při posuzování nových informací se člen sekty často zajímá nikoli o jejich obsah, ale odkud přicházejí, a zda je autorita, případně skupina schvaluje. Struktura hnutí je pyramidová. Členové bojují o přízeň vůdce.

Vůdce je obdařen osobním kouzlem, charizmatem, je centrem skupiny. Má schopnost zaujmout lidi, umí je ovládat a manipulovat s nimi. Svým členům slibuje spásu a osvícení. Věří, že není nic špatného na tom, když ubližuje lidem, aby dosáhl svých cílů. Od členů vyžaduje naprostou věrnost a oddanost. Jakékoli odsouzení pravdy vycházející od autority je vyloučeno, a pokud se v ní přesto najdou mezery či chyby (nesplnění předpokladů, proroctví), není to chyba autority a její pravdy, ale pouze příjemců. Ti totiž pravdu nesprávně pochopili. Vůdce má vždy pravdu, neboť je Božím poslem na zemi. Bývá velmi ambiciózní a cílevědomý, ať již tomu, co hlásá, věří či ne.

❖ Na druhou stranu autorita dává členům své skupiny možnost zažít *pocit moci a důležitosti*. Vždyť přeci skupina bude dřív anebo později vládnout světu a nakonec všichni, kdo nyní organizací a jejími členy opovrhují, jí budou muset dát za pravdu.

❖ Již jen výše zmíněné důvody vysvětlují, že skupina nemívá potřebu si poslušnost bezvýhradně vynucovat. Čas je stoupencům přesně rozplánován a vyplněn aktivitami pro skupinu. Volný čas nezbývá žádný. Společné uspořádání života podporuje soudržnost skupiny. Od členů se vyžaduje minimalizace vazeb s lidmi vně skupiny. Ukazuje se, že skupiny s přísnými pravidly jsou životaschopnější než ty, které je mají volnější.

Členové cítí, že se nemohou vůdci vzpouzet, neboť to by znamenalo protivit se Bohu (jiné postavě, ve kterou skupina věří). Vše se stává věcí cti a nejlepšího svědomí následovníků. Alternativou absolutní poslušnosti je již jen opuštění skupiny.

❖ Opustit skupinu však bývá prakticky nemožné hlavně s ohledem na emocionální závislost na skupině. Příslušnost ke skupině bývá jen výjimečně podmíněna rozumem, ale téměř vždy zde hrají svou roli právě emoce. Ono totiž „*bombardování láskou*“ vyvolává v člověku touhu po sounáležitosti s těmi, kdo člověka milují, uznávají a oceňují. Ztráta skupiny by pak pro člověka znamenala ztrátu prakticky všeho. Techniky bombardování láskou jsou např. pohled do očí, doteky, objímání, bezpodmínečné schvalování a naslouchání každému slovu. Tyto techniky mohou v člověku zvednou sebedůvěru natolik, že se dostane do citově vypjaté situace, kdy přirozená obranyschopnost selhává.

❖ Ale není to jen obrovská láska, která člověka u skupiny drží. Mnohdy je to také uměle vyvolaný *strach* z vnějšího nepřítele, (psychiatři, rodina, vláda, systém společnosti). Tento strach je opět podporován poukazováním na různá zla, jako je špatná ekologie, ekonomie, rozpad tradičních hodnot, především rodiny. Tyto skupiny často poukazují též na vysokou míru kriminality.

Skupina klade velký důraz na indukci dvou emocí, strachu a lásky. Tyto emoce jsou zažívány členy velmi intenzivně. Vše dobré se nachází ve skupině a vše zlé mimo ni. To, co se nám na okolním světě zdá jako dobré, je pouhý klam. Co se týká doby před vznikem skupiny, i tehdy vše bylo špatné, nebo minimálně nedobré. To dobré totiž přišlo až se skupinou. Čím větší strach se v člověku sektě podaří vyvolat, tím pevněji je s ní spjat, tím více je ochoten pro ni pracovat.

❖ Zhoubné kulty dokážou svým stoupencům vstípit do nevědomí živý negativní obraz společnosti, který jim znemožňuje byť i jen pomyslet na to, že by mohli být někdy šťastní a úspěšní mimo skupinu. Vědomí je naprogramováno tak, že tyto negativní obrazy

přijme a chová se, jako by byly pravdivé. Vůdce jim prezentoval paletu katastrofických scénářů, z nichž alespoň jeden by se v případě odchodu pravděpodobně vyplnil.

❖ Poslušnost autoritě *snímá* z člověka *břemeno rozhodování a odpovědnosti*. Tuto odpovědnost nese právě silný vůdce, jenž bývá obklopen světovou organizací. Životní dilemata jsou tak omezena na pouhou poslušnost. Právě tato poslušnost se může stát lákavým únikem od povinností a rozhodování. To, jak mocně podléháme autoritám, dokládají mj. známé experimenty amerického psychologa Stanleyho Milgrama.²

❖ Moc je většinou koncentrována do *jednoho centra* a nebývají časté spontánní lokální aktivity. Přijímání informací nestandardními pro skupinu nekontrolovatelnými způsoby (televize, rozhlas, noviny, které jsou organizací neschválené) je považováno za nebezpečné, nebo přinejmenším za ztrátu času.

❖ Autorita podává učení sekty pomocí *jednoduchých pravd*, které často bývají receptem na všechny, i existenciální, otázky a snadno vyplní pocit prázdnoty. Nasytí hlad po duchovnu. Skupina svému členovi umožní smysluplně využít volný čas. Stanoví mu jasný program a cíle, které se kryjí s ideály organizace, a tím velmi prosvětlí budoucnost.

❖ Základní prvky víry můžeme často najít v *extatických či hypnotických stavech*. Pravdy přijaté takovým způsobem, to znamená pomocí vlastního prožitku nebo „svobodného a nezávislého“ objevu, jsou pak z venku jen těžko napadnutelné. Vysvětlit, že člověk mohl být do takovýchto pravd velmi lehko vmanipulován, bývá nesnadné.

Je kladen velký důraz na osobní zkušenosť. Plně zde platí „řídí se svými pocity“. Skupina pro navození změněného stavu vědomí

² Prokázal, že nejméně polovina pokusných osob je ochotna jít až k hranici ohrožení cizího života, pokud je jejich chování zaštítněno autoritou. Ochota poslechnout klesla až po odstranění vnějších znaků autority (bílý plášť, vědecké prostředí), nebo při nepřítomnosti autority. (Miligram, S., 2004)

může využít například meditace, společný zpěv, rytmickou hudbu a jiné.

❖ Dalším projevem těchto skupin bývá *upřednostňování citové stránky* před rozumovou. „Je přeci vědecky dokázáno, že levá hemisféra, tj. ta rozumová, je rozvinuta na úkor pravé.“ Jindy se rozumu přisoudí odpovědnost za různé katastrofy, především války. Racionální myšlení je skupinou potlačováno, je opovrhováno vzděláním a snižována hodnota poznání.

❖ Emocí může vůdce využívat i v rámci tzv. *vyhovění* – kdy manipulující požádá o nepatrnu službu, za kterou vyjádří vděčnost a obdiv (vyvolá pozitivní emoce) a vzápětí podá další, náročnější, žádost a člověk toužící po opětovném ocenění žádosti vyhoví, i když by žádost jinak byla odmítnuta.

Proces může jít i opačně. Manipulující nejprve podá návrh, který má jen mizivou šanci na přijetí a po odmítnutí využije pocitů viny k přijetí méně náročného úkolu.

V rámci vyhovění lze využít i smyslu pro spravedlnost, kdy manipulující venuje člověku nezasloužený dárek a ten se následně cítí být zavázán, a tedy i povinen vyhovět požadavkům manipulátora.

❖ Při získávání nových členů jsou využívány i další způsoby. Především *psychická manipulace*. Skupina dává člověku jedinečnou příležitost neobvyklého prožitku, pro který se vyplatí ledacos obětovat.

Člověk je zahrnut nepřeberným množstvím nových informací a nemá dostatek času o nich v klidu přemýšlet. Jindy je člověk vmanipulován do role dítěte, a tím může odhodit složité myšlení dospělého, může se uvolnit při společenských hrách. Tyto a mnohé další způsoby manipulace bývají završeny nějakým rituálem, např. osobním slibem, a přijetím člověka do skupiny.

❖ Počáteční nadšení nového člena pak bývá využito v mnohých aktivitách, což člověku *vyplní veškerý volný čas*. Přemíra aktivit s postupem času přestává být dobrovolná a inspirující. Stává se povinností. Takto vyplněný čas později zabrání věnovat se dřívějším zájmům. Člověk byl vmanipulován do časově velmi náročného životního stylu, z něhož lze jen těžko uniknout bez výcitech svědomí.

❖ Postupem času člověk zjišťuje, že láska, kterou byl zprvu zahrnut, není bezpodmínečná. Je odměnou za *výkon*. Na výkonu nyní závisí pochvala, obdiv i láska skupiny. Člověk, který je nastaven na vysokou míru získávání kladných emocí a touhu po nich je hnán za stále vyššími a vyššími výkony.

❖ Výkon je též přímo úměrný duchovní pokročilosti, což se promítá do stále intenzivnějších *pocitů viny* za jakýkoli neúspěch. Člověk se cítí osobně odpovědný jak za neúspěch vlastní, tak i za neúspěch kolektivu. Pocit viny se tak stává neuvěřitelně silným hnacím motorem k ohromujícím výkonům.

❖ Organizace také často *utahuje fakta o skupině*. Čím „zasloužilejší“ člověk v sektě je, čím je výše v hierarchii členů skupiny, tím více informací o skupině má. Ty se však jen málo shodují s tím, jak se skupina prezentuje navenek. Důsledkem je vznik dvojího druhu literatury. Literatury pro vnitřní potřebu a pak pro ty „pravdy neznalé“ stojící mimo skupinu.

Sektářské náboženství je vůbec plné tajností a utajování. Nejvíce je to vidět na východních náboženstvích, kde je kladen důraz na vnitřní (skutečnou) a vnější (přitažlivou, ale poněkud zavádějící tvář) pravdu. Je zde vědomě utvořena propast mezi pravdou, která je dostupná široké veřejnosti, a tou, kterou znají jen zasvěcenci. Této skutečnosti si však můžeme všimnout i u některých skupin, které stojí na pokraji křesťanství.

❖ Pro sekty je též velmi charakteristická *výlučnost*, která je dána pocitem vlastní výjimečnosti a nadřazenosti. Tento pocit pramení

z myšlenky na jedinečnost poznání, jehož se skupině dostalo, nebo nějakého poslání, které mají členové skupiny splnit.

Jejich vyznání, praxe i hodnoty jsou v protikladu s vyznáním, praxí a hodnotám převládající kultury. Tím je asi nejvíce postižena rodina. Ta zažívá bolestivé oddálení některého ze svých členů.

Obvykle se také, podle periodizace dějin, svět nalézá ve vrcholné etapě, z níž mohou vyjít bez újmy jen členové dané skupiny.

❖ Pocit výlučnosti je posilován též odlišnostmi od jiných náboženských společností. To posiluje *tuhý zákonický způsob života*, jež ovládá veškeré dění, od důležitých životních otázek, přes výběr partnera nebo denní režim, až po takové detaily, jako je způsob oblékání či účes. Na vše existuje pravidlo nebo zákon.

Je zde silný akcent na sankce, je vyžadována naprostá oddanost a přizpůsobení se. Při vybočení z dané normy následují různé tresty od fyzických po psychické. Často je zde uplatňován strach. „Když odejdeš ze skupiny, stane se něco hrozného Tobě, nebo někomu z Tvé rodiny.“ Sebevyjadřování, humor ani kreativita nejsou vítány.

❖ Vše, co již bylo řečeno, přispívá po čase *ke vzniku myšlenkových stereotypů*, které se jen špatně odbourávají i po odchodu ze skupiny. Skupina člověka vede k tomu, aby očistil svou mysl od všeho, co si přinesl „z venku“. Prázdná místa jsou nahrazena přesně danými vzorci chování a myšlení, jež jsou v souladu s ideami organizace.

❖ Člověk skupině vždy mnoho *obětuje*. Od majetku, přes roky pracovního nasazení, až po ochotu pro skupinu obětovat život. I proto je tak těžké si přiznat, že skupina není taková, za jakou ji člověk zprvu považoval a odtrhnout se od ní.

❖ Rozchod se skupinou se stává o to těžší, podařilo-li se skupině člověka naprostě *izolovat* od vnějšího světa, zpřetrhat s ním všechny vazby. Člověk se pak nemá kam vrátit. Izolace daná přesvědčením, že okolní svět je veskrze zlý, připoutává členy

společenství ještě pevněji, neboť skupina se jim stává jedinou příležitostí k uplatnění potřeby lásky a sebedůvěry a možností zažít pocit sounáležitosti.

❖ Všechny zmíněné charakteristiky činí skupinu velmi *uzavřenou*. Její členové se zřídka angažují v životě mimo skupinu. Ve své podstatě sekta s okolním světem komunikuje pouze tehdy, oslovuje-li potenciální členy.

Uzavřenosť se projevuje i ve vztahu ke kritice a svobodnému toku informací. Kritik, který není skupinou přijímán jako autorita, je pro její členy zcela bezcenný. Patří totiž k tomu „zlému světu“.

❖ Někdy se skupina prezentuje jako protikněžská. Skládá se z laiků. Nemá placené duchovní, ale i zde samozřejmě existuje hierarchie, nebo se alespoň používají tituly k označení určitých úloh (pastor, mahátmá, báb).

❖ Chování skupiny k vlastním, nebo potenciálním členům a k těm, kteří o skupinu nestojí, jsou dokonce proti ní, nebo od skupiny odešli, je vždy diametrálně odlišné. (Vojtíšek, Z., 1998)

Sekta není otevřené společenství každému bez ohledu na jeho postoje a motivy. Není to veřejná služba. „Jde jí spíš o vytržení člověka z jeho dosavadního působiště a bezohledné přesazení za plot vlastní zahrádky.“ (Vojtíšek, Z., 1998).

3.3 Jak poznat sektu v přímém kontaktu

Ani díky výše zmíněným rysům však většinou při prvním setkání sektu nepoznáme. Na pohled jsou v podstatě nepoznatelní. Nemají na čele nálepku „pozor sekta“.

Na ulici můžeme bez velkých obtíží poznat jen např. členy Hare Kršna. Jeho stoupenci mají vyholené hlavy a nosí dlouhé hávy. Také příznivce satanizmu můžeme snadno poznat podle obrácených křížů na bundách.

Při hlubším zamýšlení můžeme najít několik znaků, které nám mohou pomoci rozeznat, o jakou skupinu jde.

Nelze si nevšimnout lidí, kteří se tváří příliš šťastně. Nebo když vás někdo z ničeho nic na ulici osloví a hovoří o tom, jaký je svět špatný, a co dělat, aby tomu bylo jinak.

Za pozornost také stojí, když výsledkem nějakého testu je, že inteligentní vysokoškolák je úplně na dně a bez dané skupiny, která test vyhodnocovala, nemá šanci se uplatnit. Ty, kteří u nás zazvoní doma, či nám na ulici nabízí duchovní literaturu, už zřejmě pozná každý.

Identifikovat sektu lze také podle literatury. Různými tiskovinami většinou agitátoři svou oběť doslova zahltí. Zde je důležité všímat si několika znaků. Autor nikdy neodsuzuje přímo Bibli a křesťanství, pouze doplňuje a doporučuje její vady rozebrat v té, či oné organizaci, která knihu vydala.

Je dobré si všímat též triků s argumenty. Autor napíše velice složitý a nesrozumitelný odstavec a následující potom uvádí slovy: „Z toho logicky vyplývá...“, nebo: „A proto je zcela jasné...“ a uvede o čem chce čtenáře přesvědčit. Spoléhá na to, že většina lidí se nenamáhá pochopit složitý a často nesmyslný první odstavec a přijme pouze „logický“ závěr. Přijetí takového řešení je nejen jednoduché, bez intelektuální námahy, ale přináší i schválení skupinou a emocionální odměny.

Záludnost přijetí takové teze spočívá v tom, že přijetí řešení je natolik lákavé, že ho jedinec může přijmout za výsledek vlastního odpovědného poznávacího procesu.

Někdy se autor snaží udělat dojem odvoláním na hebrejštinu, řečtinu, staré spisy či sanskrt. Jednak to působí vědecky a pak - kdo má možnost ověřit si pravdivost daného tvrzení.

Velmi dobře působí i odvolání se na citáty vědeckých autorit. Citát je většinou uvozen větou typu: „Jak uvádí přední světový

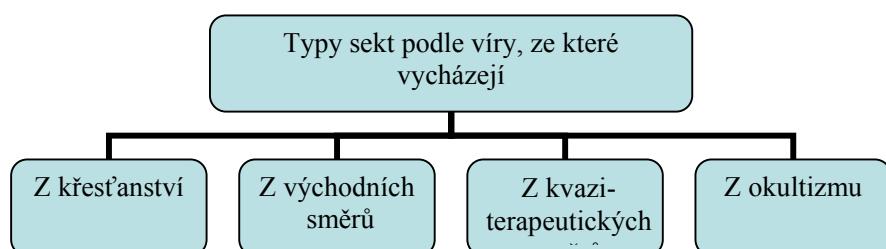
badatel...“ Může jít skutečně o výrok vědce, či jiné významné osobnosti, ale výrok je vytržen z kontextu, nebo je překroucen. Mnohem častěji je však za badatele označen každý, kdo dokládá to, co se autorovi zrovna hodí, přičemž většinou jde o člena, nebo příznivce sekty.

V knihách jsou však vědomě uváděny i nepravdivé údaje. Málokoho napadne, že v rádoby náboženském textu se najdou i lživá tvrzení.

3.4 Orientace v nejběžnějších sektářských skupinách

Pro lepší orientaci zde uvedu základní typologii, jak ji uvádí většina autorů a několik velmi stručných charakteristik těch nejrozšířenějších sekt.

Typologie je jedním z dalších možných typů třídění kultů. Jedná se o velmi praktické, religionistické kritérium, které se zabývá tím, z čeho, z jakého základu skupina vychází, čemu její členové vlastně věří. To je různé. Od Boha v rozličných podobách, přes skřítky a satana až ke zbožštění sebe sama. Podle toho, z jakých základů pocházejí:

Obr. č. 4: Typologie sekt dle toho, z čeho se odštěpily, Vojtíšek, Z., Porterfieldová, K.,)

- ✿ Z křesťanství (Jehovisté, Církev sjednocení, Rodina, radikální letniční hnutí, Církev Ježíše Krista svatých posledních dní...)
- ✿ Z východních směrů (Hare Kršna, transcendentální meditace, Osho, Sri Chimnoy...)
- ✿ Z kvazipsychoterapeutických postupů (Scientologie)

❖ Z okultismu (některá z hnutí New Age, satanisté...)
(Porterfieldová, K., 1997, Vojtíšek, Z., 1998, semináře
SSSNNS)

3.5 Základní informace o víře nejznámějších sekt a netradičních náboženských hnutí

(Studijní texty SSSNNS, 1997, Vojtíšek, Z., 1998,
Porterfieldová, K., 1997; Langleyová, M., Butterworth, J., Allan, J.,
1993, semináře SSSNNS)

3.5.1 Společnost svědků Jehovových - s těmi se již setkal téměř každý. Přesvědčování lidí o jejich pravdě je vlastně jejich pracovní náplní. Věří, že zničení tohoto světa v Armaggedonské bitvě přežije jen 144 tisíc nejaktivnějších a nejvěrnějších, označených duchovní pečetí. Po ní vstoupí na nebesa, kde budou společně kralovat nad miliony ostatních svědků, kteří zůstanou v pozemském ráji. K aktivitě se počítá i získávání nových členů, kteří uvěří v Jehovu. Třikrát v minulém století prorokovali svědkové Jehovovi konec světa. Měl nastat v roce 1914, dále v letech 1925 a 1975. Pak ale přišel další konec - poslední generací na tomto světě je ta, jejíž příslušníci se narodili do roku 1914. Nakonec však ani tato informace nebyla vyplněna a byla nahrazena v roce 1995 „novým světem“ o novém konci. Nyní odmítají konkrétní spekulace o jeho přesném datu.

Vydávají časopis Strážná věž, jehož centrum je v USA. Pokyny tohoto časopisu se lidé řídí téměř bez výhrad. Dalším časopisem je časopis Probuďte se! Výborně znají Bibli a vybírají si z ní pasáže, které podporují jejich učení. Ví se o nich, že odmítají krevní transfúze a muži službu v armádě. Nechodí volit a nevyjadřují příslušnost k nějaké zemi. Kladou velký důraz na mravný život. I to je předpoklad, aby právě oni přežili Armagedon. Neslaví žádné svátky. Jen jednou v roce oslavují „Vzpomínku“ (svaté přijímání), které

připadá na výročí Kristovy smrti, tedy na čtrnáctý den židovského kalendáře, měsíce nisan. Jen v tuto dobu se konají formální bohoslužby. Ostatní setkávání spočívá jen v rámci duchovní školy pro studium Bible, bohoslužebných setkávání, veřejných přednášek a studia Strážné věže. Svědky Jehovovy založil Charles Taze Russel v roce 1884 a nynější název mají od roku 1931.

Pokud snad někdo zatouží stát se členem Svědků, Langleyová, M., Butterworth, J. a Alan, J. ve své knize Víry a vyznání předkládají návod: „Jak se stát Svědkem v šesti bodech“ (Slovart, Bratislava, 1993, s. 126): Máte-li pocit, že nejlepší cesta, jak se zbavit nezvané navštěvy je koupit si od ní nějakou literaturu, buďte si jisti, že jste si právě zajistili návštěvu další. Při té se jehovista snaží zjistit, jak literatura zapůsobila a pokusí se sestavit domácí studijní skupinu. Vyzvou vás, abyste přivedl své přátele, kteří s vámi budou některou z publikací studovat, již mnohem podrobněji. Jste-li již připraveni přjmout jejich učení, pozvou vás do „královské síně“. Nabídnou návštěvy přednášek v týdnu a následně již chodíte také po návštěvách dům od domu. Celý proces přijetí završí veřejný křest.

3.5.2 Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů = Mormoni byla založena v roce 1830. Zmíněný název mají od roku 1837. Základ tomuto náboženskému směru položil v předminulém století v USA Joseph Smith. Prý se mu zjevil Bůh, Ježíš Kristus a později i anděl Moroni, který ho zavedl k deskám se svatým textem. Ty ovšem kromě Smithe nikdo jiný prokazatelně nespatřil. Překlad hieroglyfů z desek je označován jako Kniha Mormon, která je pilířem učení mormonů. Lidé o nich vědí většinou jen to, že při zasvěcení každý z nich dostane magické prádlo, které chrání před mocí zla a které nesmí nikdy odložit. Mormoni tak činí pouze při sportu a osobní hygieně.

Boha berou jako člověka, který vládne vesmíru a sídlí na planetě Kolob. Věří i v Ježíše Krista. Uzavírají mezi sebou takzvané věčné sňatky, aby se mohli po smrti podílet na Božím království. Jde jim i o duše již zemřelých lidí - živí se dávají křtit za zesnulé. V centru

v Salt Lake City (Utah, USA) se nachází největší genealogický archiv na světě umožňující dohledat nepokřtěné mormony.

J. Smith vládl železnou rukou a své vize popsal v knize Zákony a smlouvy. Každý Mormon dobrovolně odvádí deset procent ze svého platu. Jednou za měsíc se postí, masa jedí málo a jen velmi výjimečně. Každý týden se schází celá rodina při večeři, kde se zpívá, modlí, hrají se hry a mluví o rodinných vztazích. Usilují o to, aby v životě obstáli jako Mormoni a po své smrti splynuli s Bohem. Kontakt s lidmi navazují většinou tím, že dva mladí cizinci navštěvují byty, nebo církev pořádá koncerty, sportovní akce a jiné společenské události.

3.5.3 Církev Sjednocení, Asociace Ducha svatého za sjednocení křesťanů z celého světa = Moonisté. Korejec Sun Myung Moon (v překladu: zářící slunce a měsíc) říká, že se mu ve třicátých letech minulého století (v jeho šestnácti letech, v roce 1936) zjevil Ježíš Kristus a oznámil mu, že nedokázal sám splnit poslání a založit pravou rodinu. Ta je základem šťastného života a z ní vycházejí bezhříšné děti, které neválčí a neintrikují. Toto poslání prý Ježíš přenesl na reverenda Moona, který se svou ženou Kak Ča Han pravou rodinu založil. Moon byl několikrát odsouzen a vězněn za daňové podvody. V jednom vězeňském táboře napsal novou Bibli, takzvaný Božský Princip. Založil církev Křížácké tažení za jednotný svět, posléze přejmenovanou na Asociaci svatého ducha pro sjednocení světového křesťanství.

Moonisté kladou velký důraz na rodinu a vstup do církve bývá vázán na sňatek s vybraným moonistou z druhého konce světa. jejich masové ceremoniály na fotbalových stadionech připoutávají stálý zájem novinářů. Moonisté jsou milí a zdvořilí na své okolí, jsou až přehnaně srdeční. Bombardováním láskou se snaží získat nové členy většinou z řad mladých vysokoškoláků (většina členů je mezi 16 a 22 lety), nebo alespoň přívržence z řad politiků. Lež a podvod jsou techniky, které používají k náboru a považují je za povolené.

Moon vybudoval složitou síť, která zahrnuje výdělečné i nevýdělečné organizace, podniky zabývající se rozličnými činnostmi, od vývozu rostlin po výrobu pušek M-16. V jeho vlastnictví jsou též The Washington Times a různé časopisy. Založil několik politických stran a angažuje se za odchod komunistů z Koreje a Latinské Ameriky. Společným jmenovatelem všech Moonových aktivit je silný antikomunismus. S touto organizací se můžeme nejčastěji setkat prostřednictvím tzv. Studijních center. Sami členové církve získávají peníze z prodeje květin a cukrovinek v ulicích.

3.5.4 Rodina lásky, původně *Děti Boží* - vzešla v padesátých letech minulého století, rok 1954, z hnutí hippies a jejím zakladatelem je kazatel David Berg. Jejich svaté texty jsou tzv. Mo, což je zkrácenina oslovení Mojžíš, které Berg získal od svých stoupenců, Letters. Ty popisují Bergovy rozhovory s duchem Abrahimem, cikánským králem. V Abrahimově poselství je mnoho bezbožnosti a rouhání. Mezi další poradce, kteří mu přinášejí zjevení od Boha, jsou např. Rasputin, Jana z Arku, Oliver Cromwell, kouzelník Merlin, Martin Luther. Některé Mo dopisy se prodávají a přinášejí měsíčně vysoké zisky.

Sekta měla pro okolí vždy velmi exotický ráz. Kladla totiž velký důraz na sex ve všech podobách. Jen ten je pravým křesťanem, kdo se dobrovolně oddá druhému a splní mu všechna přání. Dívky - misionářky - vyrážely do ulic získávat nové členy pomocí nejstaršího řemesla. Krycí název pro prostitutci je „flirty fishing“, tj. lov flirtem. Dnes členové Rodiny lásky říkají, že tato tvrdá praxe již neplatí, po celém světě jsou však stále vedena vyšetřování pro podezření ze sexuálního zneužívání dětí.

Příslušníci sekty jsou přesvědčeni, že na Západě dojde ke komunistickému převratu a křesťané budou pronásledováni. Na tuto situaci je nutné se připravit, proto žijí tak, jako by se to již stalo. Žijí v koloniích, kam je vstup zakázán. Při vstupu do hnutí musí každý člen podepsat: „Slibuji, že odevzdám veškerý svůj majetek i všechny

svoje příjmy a souhlasím s otevřáním dopisů. Budu dodržovat pravidla a poslouchat představené.“ Stoupenci přijímají nová biblická jména, a aby nepodlehli pokušení Satana, jen výjimečně mají pro sebe volný den či trochu soukromí. Uvnitř hnutí prý panuje přísná kázeň - veřejné vyznávání hřichů a tresty za ně. Hlavní povinností členů je dnes prodávat literaturu. Kdo prodá dostatečné množství, dostane trochu peněz pro osobní potřebu. V opačném případě musí dělat podřadnou práci navíc (např. čistit záchody). Ti, kterým se nedáří delší čas, odcházejí bez peněz do města, kde se měsíc sami živí. Platí také, že členové nesmějí brát žádné drogy, což je obecně považováno za klad. Věří, že se k Zemi blíží velká pyramida. Až se s námi srazí, nastane konec světa. Členové Rodiny lásky budou žít v této pyramidě - ve které spatřují Nový Jeruzalém - a ostatní jim budou sloužit. Nové lidi oslovují náhodně, nebo na sebe poutají pozornost pomocí pestrobarevných letáků se znakem pyramidy. Píší též laskavé dopisy a zvou k užším kontaktům.

3.5.5 Hare Kršna, vlastním jménem *Mezinárodní organizace pro uvědomování si Kršny* (ISKCON), založená roku 1966, jako hinduistické hnutí na Západě. Členové vedou často asketický život. Časně ráno vstávají, jsou vegetariáni, žijí v komunitách, mnozí stranou od civilizace. Pro členy je důležitá očista, a to i těla. Několikrát za den se sprchují, zvlášť před vstupem do chrámu. Mimomanželský sex je přísně zakázán, manželé se smějí stýkat jen jednou za měsíc a jen za účelem početí. Ne pro potěšení. Manželský pár musí před souloží 50krát probrat modlitební korálky a odříkávat modlitby, aby se očistil. Zakázaný je alkohol, tabák, čaj, káva, vejce, maso i ryby. Jídlo je součástí uctívání a nejprve je nabídnuto Kršnovi. Tím se stává i duchovní potravou.

Při konverzi přijmou členové nové jméno, nosí indický oděv a muži si vyholují hlavy. Denně recitují takzvanou velkou mantru, známé Hare Kršna, Hare Kršna, Kršna, Kršna, Hare, Hare, Hare, Rama, Hare Rama, Rama, Rama, Rama, Hare. Tato slova opakují

nejméně 1728krát za den, protože jen tak se prý jejich duše osvobodí ze začarovaného kruhu převtělování. Duše se podle nich stěhuje z těla do těla, ať již z lidského, či zvířecího, podle toho, jak dotyčný žil v minulém životě. Úpěnlivým přeříkáváním mantry je možné tento kruh protrhnout a být tak zachráněn. Mantra také přispívá k očištění mysli od zpupnosti, ješitnosti a různých žádostí. Spása je v očištění, úplné oddanosti a podřízenosti Kršnovi. Žádný skutek, který se pro něj vykoná, nemůže být zlý. Příslušníci hnutí oceňují celibát, sex sice neodmítají, ale je pro ně symbolem určité slabosti. Věří, že Ježíš nebyl Bůh. Byl jen oddaným stoupencem Kršny z jiné planety. Hinduistické posvátné texty jsou závazné. Bible a Korán jsou původními texty, jejichž výklad byl v průběhu staletí zkreslen překlady a interpretacemi. Příznivce získávají pomocí rozdávané literatury, zvou na ekologickou farmu, nebo do vegetariánských restaurací Góvinda. Mezi nejslavnější stoupence patřil Georgie Harrison, který složil Kršnovi známou píseň My Sweet Lord a společenství daroval své sídlo nedaleko Londýna. Hlavním zdrojem příjmů je továrna na výrobu kadidel v Los Angeles. I toto společenství je chváleno za pomoc mnoha lidem ze závislosti na drogách.

3.5.6 *Hnutí New Age* - vzniklo také koncem šedesátých let minulého století v USA. Není to sekta, ale mnohaproudé hnutí, jehož některé proudy mají sektářské rysy. Přívrženci hnutí věří, že přijde „nový věk“. Na přelomu století přišlo slunce do souhvězdí Vodnáře a nastala doba pohanství. Přišel New Age - nový věk, který spojuje prvky východních a západních mystických učení a je jakýmsi nebem na zemi. Stoupenci věří, že se jim podaří rozšířit jejich psychický potenciál, vyléčit sebe i planetu.

Hnutí klade důraz na hledání síly v člověku pomocí jógy, prohlubováním a posilováním vědomí a zejména meditací, k níž pomáhají kazety s charakteristickou „náladovou“ hudbou. Pomáhat vyrovnat se s vlastním já má rovněž holotropní dýchání, ba dokonce i magie. New Age věří v převtělování, ve stěhování duší. Děje se tak

proto, aby člověk postupně odčinil všechno špatné, co ho tíží. Pak teprve dojde ke spasení. Důraz je kladen na astrologii, meditaci, hypnózu, spojení se zemřelými nebo různými duchy. V oblibě jsou talismany, kyvadélka a horoskopy.

3.5.7 Scientologie = Dianetika - jejich učení je docela prosté. Duše člověka se podle něj stěhuje do různých těl a nese si sebou zážitky z minulých životů. Ty ho určitým způsobem omezují až deprimují. Psychiatři prý lidem od těchto potíží nepomohou, protože nedokážou vyléčit jejich prapůvod. Dokáže to takzvaný auditor v Dianetickém centru, během tzv. auditování, což je speciální „psychoterapie“ vyvolávající vzpomínky na raná psychická traumata. Člověk se dozví, kde se mu v minulých životech stala chyba. Cílem je konfrontace a překonání citlivých zón ve vlastním nitru. „Terapie“ pomáhá tomuto hnutí získat finanční prostředky a také určitou moc nad klienty, kteří auditorům zcela odkryli svou psychiku. Hnutí založil spisovatel sci-fi Ronald Hubbard. V roce 1950 vydal knihu Dianetika: moderní věda o mentálním zdraví. S příznivci tohoto hnutí se setkáváme velmi často, když rozdávají letáčky s pozvánkou na tzv. oxfordský test osobnosti (příloha č. 2) do dianetického centra. Výsledek testu bývá záměrně deprimující a klientovi jsou proto nabídnuty zdokonalující - placené - kurzy.

Scientologové mají bohoslužby každou neděli, pobožnosti a modlitby vykonávají pastoři v sutanách. Mše se obyčejně sestává z přednášky Rona Hubbarda, nahrané na kazetě. Scientologie má vlastní obřady pro křest, svatbu a pohřeb.

3.5.8 Satanisté - za zakladatele novodobého satanismu je považován A. Crowley, který žil počátkem minulého století a sám sebe považoval za nejzvrhlejšího člověka. Významnou osobou satanismu je též Anton Szandor LaVey, který se v USA prohlásil veleknězem První Satanovy církve a později napsal Satanskou bibli. Satanismus je pověstný oslavováním a vyznáváním zla. Dělí se zhruba na tři proudy. První, tzv. veřejný satanismus, je směsicí exhibicionistického násilí

a pornografie. Tvrdozrnní satanisté, druhá skupina, ho neberou příliš vážně. Jde jim méně o sex a více o násilí. Policie ve světě jim přičítá některé únosy dětí a rituální vraždy. Třetí skupinou jsou vyznavači černé magie, různé čarodějnictví skupiny a kouzelníci. Zlo se snaží využít k osobnímu prospěchu. Stoupenci se většinou kontaktují při heavymetalových koncertech a podobných akcích.

Satana si obvykle nepředstavují jako osobu (jak je popsán v Bibli), ale jako abstraktní princip zla, skrytou temnou sílu. Stoupenci slaví satanské svatby a pohřby, vykonávají různé rituály na oslavu chlípnosti a zkázy. Hlavním obřadem je černá mše, obřad na uctívání zla. Burton Wolfe, který se zabýval studiem tohoto kultu, uvádí: „*satanismus je očividně sobecké a surové náboženství. Vychází z přesvědčení, že člověk je ve své podstatě sobecká a násilnická bytost, že život je Darwinovský boj o přežití nejschopnějších.*“ (Langleyová M., Butterworth, J., Allan, J., 1993, s. 170)

Posledním alarmujícím bodem, který bych chtěla v této části zmínit, jsou organizace typu Synanon, Narkonon nebo Straight Inc. Toto jsou společnosti, jež se prezentují jako terapeutické, léčebné pro mládež závislou na drogách. Zoufalí rodiče sem svoje děti, které mají za sebou již několik neúspěšných léčebných programů, umístí s vírou a důvěrou ve zprávy o úspěšnosti těchto institucí, že jim pomůžou zbavit se závislosti.

Tyto organizace jsou pobočkami zhoubných kultů, např. scientologie. Klient se musí vzdát veškerého svého majetku a soukromí. Je zbaven veškerých práv i možnosti styku s rodinou. Jejich hlídači je doprovází všude, i na toaletu. Terapeutická sezení trvají až deset hodin, nikdo se nesmí vzdálit ani netázán promluvit. Není neobvyklé použití fyzického násilí, držení klientů proti jejich vůli.

4. Jak se žije se sekhou

Ve čtvrté kapitole se budu věnovat celému vývoji členství v sektě. Od chvíle, kdy je člověk osloven sektářskou organizací, přes vstup do ní, život ve skupině až po odchod z této organizace. Každou fází se budu podrobněji zabývat, více ji přiblížím a vysvětlím z různých pohledů.

4.1 Koho sekty oslovují?

V této kapitole se zastavím u momentů, ve kterých se setkávají potřeby sektářských skupin a jedinců – potenciálních členů sekty. Poukážu na to, co hledají sekty u lidí a naopak, co mohou hledat lidé v připojení se k sektě.

Kulty potřebují zdravé, schopné, pracovité, energické a relativně vzdělané lidi, kteří jim mohou přinést peníze, čas, věnovat svůj talent, schopnosti a vědomosti. Mladé lidi oslovují zejména proto, že ti mohou jíst i spát méně a vydrží vysoké nároky, které obvykle skupina na jedince klade. Odborníci středního věku mohou být skupině prospěšní při řízení podniků, které vlastní, a staří lidé mohou změnit závěť a odkázat všechn svůj movitý i nemovitý majetek kultovním vůdcům.

U mladé populace mají úspěch zejména proto, že jsou v životní fázi, pro niž je příznačné hledání identity. Jedinec zkouší různé způsoby chování vůči okolí. Učí se vidět věci z pohledu druhých. Pro správné utváření sebepojetí je důležité, aby tyto změny probíhaly v ovzduší bezpečí a porozumění, kdy cílem je upevnění „já“, poznání sebe sama jakožto samostatného jedince s odpovědností za své počínání a chování. Právě v tomto období jsou důležité různé skupiny umožňující identifikaci.

Psychiatr MUDr. Prokop Remeš, který pracuje v bohnické psychiatrické léčebně a úzce spolupracuje se Společností pro studium

sekt a nových náboženských směrů, tvrdí, že stěžejním problémem toho, že se dítě dostává do sekty, je konflikt generační. Mladý člověk touží, aby ho rodiče brali jako dospělého, a je svým způsobem tragedií, když se k němu rodiče naopak chovají stále jako k dítěti, a hodnotí v podstatě z rodičovské pozice to, co by si s nimi rád dospěle prodebatoval. „Bohužel se opravdu setkáváme s tím, že u většiny konfliktních situací, kdy se dítě dostává do sekty a rodiče propadají panice, hraje stěžejní roli generační konflikt. Tam, kde je dítě tvrdě pod vlivem autoritativních rodičů, kteří si na ně činí nárok, a dítě – nebo spíše už mladý člověk – nemá sílu se vymanit, jde skutečně o emancipační problém. A když se objeví sekta, mladý člověk tam jde právě proto, aby se emancipoval, aby se osvobodil z té hyperprotektivní, tedy nadměrně ochranitelské výchovy, aby se konečně mohl postavit na vlastní nohy,“ vysvětlil v pořadu Čas pro rodinu MUDr. P. Remeš. „To, že fakticky vyměňuje jednu autoritu za druhou, nevnímá, protože sekta se k němu nechová jako k dítěti, ale jako k dospělému. Samozřejmě ho ovládá naprosto dokonale, ale formální stránka toho rodičovského přístupu tam není. A on je za to tak vděčný, že opustí své hyperprotektivní rodiče jenom proto, aby mohl mít pocit svobody. Jestliže rodiče nejsou schopni vzdát se svého nároku na dítě, doma je stále větší dusno, tím spíše je pro mladého člověka přitažlivější skupina, kde se cítí akceptován, je mu tam dobré, a kde je přijímán jako dospělý jedinec.“

Další motivací může být snaha najít pravý smysl života a zisk trvalých hodnot, touha po životní opoře.

Mladý člověk tak často dává najevo svůj odklon od ateizmu směrem k duchovnu. Odráží to potřeby člověka – potřeba lásky, bezpodmínečného přijetí, svobody, moci, vlastní významnosti, výlučnosti. Dotyčný se snaží „nebýt sám“. Těch potřeb bych zde ve shodě s MUDr. Remešem (Remeš, P.: Psychologie dnes, 2001) mohla vyjmenovat ještě mnoho – potřeba jistoty a řádu, potřeba životní

změny, potřeba autority, skupinové identity, touha po seberealizaci, snaha experimentovat, touha po tajemnu apod.

Sekty velmi přitahují jedince, kteří touží po skupině fungující jako jedna velká rodina, mladé lidi s ideály a malými životními zkušenostmi. Škola jako taková prodlužuje dětství. Středoškoláci a vysokoškoláci vykazují daleko vyšší stupeň naivity než jejich vrstevníci dělnických a podnikatelských profesí. Vysoká škola rozvíjí intelekt hlediska logických operací a vnitřní bezrozpornosti jednotlivých tezí, neučí však hodnotit informace z hlediska jejich pravděpodobnosti³. Student dychtí po jednoznačných a konzistentních odpovědích. Co, proč, kdy, jak... Pokud tyto odpovědi nenalézá v běžném životě, hledá je v alternativních myšlenkách a zdrojích. Když se přidruží náhlá opuštěnost na koleji či rozchod s partnerem, je cesta do některého z náboženských směrů jednoduchým řešením. Zhoubné kulty se stávají nejlákavějšími pro vysokoškoláky. Některé výzkumy uvádějí, že nejrizikovější skupinou vysokoškoláků jsou studenti technického a přírodotovědného zaměření. Studenti humanitních oborů bývají imunní. O takovém tvrzení je však možné pochybovat či s ním vůbec nesouhlasit.

Mladí bývají též velmi nespokojení se situací ve společnosti. V politice ani křesťanství nenacházejí odpovědi. Věda odhaluje víc problémů, než je schopna vyřešit. Budoucnost působí nelákavě: hrozí nukleární válka, vyčerpání přírodních zdrojů. Rodinný život neposkytuje zázemí a církev prožívá úpadek. Lidé hledají pomoc a zdá se, že sekty jim ji poskytují. Mají vysoce organizovaný, věrohodný systém, do kterého je možné se zapojit.

Sektářské skupiny se nezaměřují pouze na mladou generaci. Střední generace jim přináší pro skupinu prospěšné zkušenosti, často je

³ S určitou nadsázkou platí, že když řeknete dvacetí tříleté dojiče krav, matce tří dětí, že se v Koreji narodil mesiáš, je možné, že po vás hodí hadr. Když to povíte stejně staré studentce vysoké školy s korálky ve vlasech a batůžkem na zádech, tak se zamyslí a pravděpodobně odpoví: „A proč vlastně ne, proč by to nemohla být pravda?“ (Porterfieldová, K., 1997).

mohou využít pro presentaci svých pravd jako úspěšných odborníků. Úspěch mají i u starších lidí, kteří skupině přináší majetek. Mnozí stárnoucí lidé prožívají najednou pocit osamění. Nemají již žádnou opravdovou práci a nejsou tak užiteční jako byli dříve. Může se objevit strach z blížící se nemoci a smrti. Potřebují nové podněty a činnosti. Hledají určité pochopení života jako celku. Na tyto problémy dávají zhoubné kulty lákavé možnosti řešení (Eriksonův epigenetický diagram).

Jediní, o koho nemají sekty zájem, jsou jedinci, kteří by se pro ně stali břemenem. Lidé trpící emocionálními či psychickými poruchami. Ukáže-li se třeba, že byl naverbován narkoman, musí buď s drogami přestat, nebo od skupiny odejít. V kultech se také většinou nevyskytují lidé nějak postižení, protože starost o ně by vyžadovala čas, peníze a námahu. (Hassan, S., 1993)

Není možné popsat typickou rodinu, ze které se rekrutují členové sekt. Ale komise pro psychiatrii a náboženství ve své zprávě z roku 1982 uvádí, že více než polovina členů sekt, kteří byli ochotni odpovědět na otázky (což již samo o sobě snižuje výpovědní hodnotu zprávy), pocházela z víceméně narušených rodin. Dysfunkční rodiny mohou skrývat různé obsahy, ale v zásadě fungují na těchto principech: nemluví o svých problémech a pocitech, nikomu nevěří. Tato pravidla jsou velmi podobná těm, podle kterých žijí sektářská společenství. Vzhledem k tomu, že jsou tito lidé zvyklí skrývat pravdu, necítí mnohdy ani odpor k vůdcům sekt, ani když se ukáže, že byli podvedeni. Mnohé praktiky považují téměř za přirozené. (Porterfieldová, K., 1991; Hassan, S., 1993)

Podle výzkumů psychologa Georga Swopa (Porterfieldová, K., 1997, s. 47–48) se mnozí k sektám připojují ze zvědavosti, nebo proto, že hledají vlastní identitu. Jiní se potřebují odpoutat od domova

a myslí si, že tím mohou získat nezávislost. Často se k sektám připojují lidé plní ideálů, nebo naopak z hrůzy nad stavem dnešního světa. Někteří věří, že tak lépe poznají Boha a najdou odpovědi na své duchovní otázky. Další skupinu tvoří ti, kteří se sblíží s někým, kdo již v sekci je, nebo se jejím členem stal, a nechtějí se vztahu vzdát. Příčinou ale může být i stres, náročná životní situace nebo významná životní změna.

Jiné výzkumy ukazují, že mnoho členů se k sektám připojuje v šestnácti až dvaceti letech a nejširší členskou základnu tvoří lidé ve věku osmnácti až dvaceti pěti let. Podle Galanerova výzkumu je profil potenciálního člena asi tento: člověk pocházející ze středních a sociálních vrstev společnosti, mnohem vzácněji z řad sociálně potřebných. Obvykle má střední školu. Samotné připojení se k sekci bývá důsledkem nějaké náročné životní situace, kdy ve skupině hledá oporu a pomoc. Je zcela běžné, že jedinec má problém přijmout status dospělého. Snadněji přijme status člena. Jindy člověku kulty poskytují stabilní systém, po kterém touží zejména lidé s minulostí toxikomana či alkoholika. Sektářští stoupenci bývají jedinci depresivní, kteří se cítí osamoceni a odvrženi. Mnohdy je pro ně příznačná hypermotivita a hypercitlivost. (Porterfieldová, K., 1997)

Současná sociologie (Stark, R., Bainbridge, W.S., 1987; Nešpor, Z., Lužný, D., 2007) uvádí, že dispozice k náboženství je každému geneticky dána a náboženský je v podstatě i ten, kdo se považuje za ateistu. Edward Wilson (Wilson, E., 1993) poukazuje na skutečnost, že dosud nebyla nalezena skupina lidí, ani v historii, která by nebyla náboženská. Z této hypotézy vyplývá, že náboženskost nelze považovat za patologii ani ve smyslu sociálním, jak tvrdil K. Marx⁴,

⁴ Náboženská bída je výrazem jednak skutečné bidy, jednak protestem proti skutečné bídě. Náboženství je povzdech utlačovaného tvora, cit bezcitného světa, duch bezduchých poměrů. Náboženství je opium lidu. (Anzenbacher, A., 2004)

ani jak říkal S. Freud⁵ ve smyslu psychologickém. Naopak. Z hlediska evolučního se jedná o znak, který nějakým způsobem zvyšuje šanci člověka na přežití. V. E. Frankl je přesvědčen, že základním předpokladem života je pro každého člověka vědomí životního smyslu. Říká, že přežije jen ten, kdo ví, proč stojí za to žít. Terapie pohybující se ve světě smyslu a hodnot se nemůže vyhnout náboženským otázkám. Zde se shoduje s C. G. Jungem, který hovoří o přebývání „nevědomého Boha“ v nás, v našem nevědomí, jako o jasné danosti.

Náboženskost je mohutným hnacím motorem lidské psychiky. V případě sekt se jedná o prolínání dvou fenoménů. Fenoménu náboženskosti a fenoménu psychického programování či manipulace. (Porterfieldová, K., 1997)

Tuto dispozici může podpořit také věk jedince. V první řadě samotné mládí. Již v pubertě děti procházejí převratnými fyzickými proměnami. (Vágnerová, M., 2000) Na toto období navazuje adolescence. Adolescence má zcela zjevně charakter přechodného období, a to více z psychosociálního hlediska než z biologického. Je to čas změn, kdy staré normy neplatí a nové se teprve vytvářejí. Cesta od dětství k dospělosti, kdy se mladí učí soužít se svou rodinou a zároveň se od ní snaží odtrhnout, bývá bouřlivá. V tomto období se objevují dva sociální mezníky, se kterými se mladí lidé musí vyrovnat. Prvním je ukončení povinné školní docházky. Druhým je dovršení přípravného profesního období, tedy konec školní docházky a nástup do zaměstnání. Samozřejmě s výjimkou studentů vysokých škol. Tato proměna mladého člověka ze žáka základní školy do role ekonomicky soběstačného zaměstnaného člověka představuje jednu z největších životních proměn. V této fázi se může stát, že člověk najednou žije jakoby v prázdnou, neboť staré způsoby pojímání světa ho již

⁵ Náboženství je kolektivní neuróza, respektive funkce individuální psychiky, jež produkuje bohy, kteří mají za úkol těšit a uspokojovat dětinské touhy dospělého. (Paden, W. E., 2002)

neuspokojují a nové teprve objevuje. Toto prázdroj je neustále zvětšováno díky stále se zrychlujícímu tempu vývoje člověka ve vyspělých zemích a dětství se tak zkracuje. Urychlení se však týká pouze biologické stránky, nikoli hlediska sociálního. Langmeier, J. a Krejčířová, D. se shodují, že dětství se končí stále dříve, ale nároky na vzdělání a profesionální přípravu oddalují dosažení sociální zralosti. Původně splývající body dosažení fyzické a sociální zralosti se od sebe stále více vzdalují a vznikají problémy neznámé ve společnostech jednodušeji organizovaných. Navíc období kognitivního i sexuálního zrání se schvalovaným odkladem definitivních závazků, tzv. adolescentní moratorium, poskytuje velký prostor pro experimentování s rolemi. (Langmeier, J., Krejčířová, D., 1998) Takto vzniklé období pak dává prostor vzniku různým patologiím včetně možnosti podlehnutí vábení zhoubných kultů.

Mnoho mladých lidí v období adolescence prožívá silnou nejistotu v tom, co vlastně chtejí a kdo vůbec jsou. Je to období, v němž jedinec pokračuje ve vytváření své identity. Objevuje se zde silná tendence akcentování vnějších projevů chování. Preferují intenzivní prožitky. To, co v nich v jednu chvíli vyvolá pocit štěstí, to je za hodinu nudí a připadá jim hloupé. Jejich pocity se střídají obrovskou rychlostí. Tato tendence je dána značnou energetickou rezervou a také dynamikou změn, které jsou právě pro toto věkové období typické. Mnozí jsou plni otázek a touží po odpovědích. Ale touží po nich okamžitě. Mají potřebu neodkladného uspokojení a usilují o absolutní řešení. Akceptují jen to, o čem předpokládají, že by mohlo mít absolutní platnost, a je to tudiž hodnotné a jisté. Když jim pak někdo řekne, že musí najít své vlastní odpovědi, připadají si jako topící se uprostřed jezera. I když zjistí, že se nad hladinou udrží, často plavou zmateně sem a tam, než zjistí, že musí nabrat bezpečný směr ke břehu. Mnohé zkušenosti a prožitky jsou nové nebo nově zpracovány a vzhledem k tomu působí subjektivně intenzivněji než opakované situace, které je svou stereotypií zdaleka tak silně

nestimuluje. Verbíři zhoubných kultů toto vše vědí a těchto zákonitostí náležitě využívají. Od toho, že na všechny otázky mají odpověď až po úplné přijetí mladého člověka mezi sebe. Někteří schválne využívají stresu před maturitou nebo ve zkouškovém období.

Dospívající se setkávají se situacemi, které mohou jejich pocit nerozumění světu a nespokojenosti ještě zvýšit. Mezi ně patří rozchod s partnerem, rozvod rodičů, smrt někoho blízkého, přestěhování se, změna školy, opuštění domova.

Podobné situace mohou zavést i dospělého člověka do zhoubného kultu. Člověk prochází během života mnoha přechody, které ho vystavují nejistotě, a tím se z něho stává vhodný cíl pro sektářské verbíře. Ztráta zaměstnání je velikou zátěží na sebedůvěru a smysl života, to samé může způsobit rozvod, krize středního věku, menopauza nebo odchod dětí z domova, kdy člověk opět definuje své životní hodnoty stejně jako kdysi v pubertě.

Lidé procházející krizí středního věku jsou pro zhoubné kulty velmi lukrativní. Bývají finančně zajištění a zvláště ženy jsou ochotny vydat mnoho peněz za různé semináře, audiokazety apod. Hledají v tom své nové uplatnění. Být matka a žena již není dostačující. Finančně dobře zajištěné důchodce sektáři lákají na pomoc při vyrovnávání se s nemocemi, smrtí...

V zásadě je ke vstupu do zhoubného kultu náchylný každý, má-li pocit osamělosti a není tím uspokojena lidská potřeba sounáležitosti, potřebuje-li rychle najít odpovědi na své otázky, má otřesenou sebedůvěru nějakou krizí, není si jist, jak se v určité situaci zachovat nebo se právě v nějaké neobvyklé situaci nachází nebo prožívá nejistotu o svých hodnotách ve víře. Připojení se k sekci často vyplývá z rodinných či sociálních konfliktů, kdy představuje útočiště před přetrvěnou agresí, poskytuje vzory řešení konfliktů, které jedince intelektuálně uspokojují. (Vágnerová, M., 2000; Porterfieldová, K., 1997)

4.2 Jak se dělá nábor

Toto období je možné vymezit různě dlouhým časovým úsekem. Ve své práci za fázi náboru považuji celé období, kterým člověk prochází, od prvního setkání s verbíři až do chvíle, než se stane členem některé ze sektářských organizací.

Členové zhoubných kultů, jež se snaží získat nové lidi, se mnohdy sami nazývají rybáři lidí. To je termín, kterým v Novém Zákoně Ježíš nazýval své učedníky.

Existují určité společenské oblasti, kde sekty působí a dělají nábor nových členů, které pak podrobují nemorální a bezohledné psychické manipulaci. Jak skupina získává nové členy a co s nimi potom dělá, vypovídá o jejím charakteru. Používá-li k získání člověka psychickou manipulaci a nerespektuje-li jeho právo vybrat si svobodně, čemu chce věřit, porušuje základní lidská práva (příloha č. 3: Výňatek ze Zprávy o stavu lidských práv v České republice, vydáno Organizací na ochranu lidských práv a svobod v ČR, 2000).

Úspěšný verbíř k člověku nepřijde s oznamením, že je členem sekty a že by rád, aby jeho společenství obětoval nejlepší léta svého života. Už vůbec neřekne, že odměnou zato je citové znásilnění, případně fyzické týrání.

Sekty na získávání nových členů kladou velký důraz. Úspěšný verbíř za svou práci tak získává různé odměny a výhody, neúspěšný bývá zostuzen a trestán.

Verbíři velmi pečlivě vybírají místo, kde své oběti potkávají. Taková místa bývají frekventovaná, nedaleko jejich centra, aby vzdálenost od něj potenciální členy neodradila. Ale lze se s nimi setkat prakticky kdekoli. Ve školách, na večírcích i diskotékách, v restauracích, na sportovních či hudebních akcích, v kurzech a seminářích (sebezdokonalování, boj proti stresu), často i v nemocnicích. S některými se můžeme setkat na ulici, kde se snaží

upoutat pozornost tím, že shánějí peníze, např. prodáváním květin, drobného cukroví na bezdomovce nebo třeba na boj proti drogám. Někdy nás navštěvují doma, jindy se ve vtipované domácnosti nechají rovnou zaměstnat jako uklízeči nebo hlídají děti. Každá skupina má své praktiky a pole působnosti, na kterém její nabídka přesně odpovídá poptávce.

Při prvním setkání se snaží zavést přátelskou konverzaci, po které následuje pozvání na diskusní setkání, večírek či příjemný víkend v přírodě, většinou na útraty společenství. Tam se člověk setkává s dalšími členy skupiny a je zván na další akce. V tuto chvíli je velkou chybou, nechá-li člověk sektu, aby v něm vyvolala pocit dluhu za něco, co sice dostal, ale vlastně o to ani nestál. Psychologové tento způsob chování nazývají reciprocita. Člověk je naučen, že nic není zadarmo a jen tak něco přijmout je neslušné. Aby se tedy cítil dobře, musí být obdarování vzájemné. Je vnitřně nucen onen pomyslný dluh skupině splatit.

Během konverzace si verbíři vynutí naše sympatie tím, že se naladí na stejnou vlnu a potlačují veškeré své negativní emoce. Snaží se vzbudit dojem, že o nás mají zájem, budou s námi mluvit o věcech, které nás zajímají a především o nás samých. Vyvolávají v nás pocit upřímnosti tím, že se s námi na mnohém shodnou. Verbíři ve velkém zneužívají touhy člověka po lásce. Poskytují lidem iluzi, že jsou láskou zcela zahrnuti a že tento stav nikdy neskončí.

Pokud nenarazí na příliš silný odpor, snaží se vést rozhovor sami. Nebudou se v něm obhajovat, mají ve zvyku útočit a nikdy nebudou o svých tvrzeních pochybovat. Často vyslovují dvě myšlenky najednou, aby dosáhli souhlasu alespoň u jedné z nich. Pozornost posluchače si snaží udržet za každou cenu. Za všech okolností se snaží být okouzlující, něčím přitažliví nebo tajemní.

Adepti jsou zváni i na víkendové semináře, kde je pečlivě naplánován skupinový program na každou minutu. Program je úmyslně velmi náročný, a tak adepti brzy podléhají únavě. Veškeré podněty

„z vnější“ jsou vyřazeny (média - TV, rádio...), zhruba půlka zúčastněných je již členy organizace, a tak určují téma i směr konverzace. Vliv skupiny se odráží na adeptově konformitě přesně jak ukazují výzkumy, např. Zimbardo, P. a Andersen., S.: Understanding mind control: exotic and mundane mental manipulations In M. Langone, 1993.

Existuje mnoho způsobů, jak získat nové členy. Verbíři jsou profesionální lháři, jejichž největším vkladem je vzhled a herecké schopnosti. Dělají dojem slušných lidí a vyzařuje z nich lidskost. Vzhledem k tomu, že destruktivní kulty cíleně vyhledávají lidi inteligentní, nadané a úspěšné, musí sami verbíři umět s lidmi jednat velmi přesvědčivě a lákavě. Příchozí se setkává s řadou oddaných členů, kteří na něj pravděpodobně zpočátku působí přitažlivěji než organizace sama. Ti veškeré negativní emoce potlačují a ukazují jen svou šťastnou tvář. Členové jsou vedeni tak, aby nového kandidáta pozitivně ohodnotili a představili mu skupinu v takovém světle, aby pro něj byla zajímavá, pochopitelná a hlavně přijatelná. Hodnotí-li nově příchozí vše rozumem, ukážou mu obrázky významných vědců, filozofů z konferencí konaných pod záštitou dané organizace a úmyslně vzbudí dojem, že tito velikáni vědeckého a intelektuálního světa příslušné hnutí podporují.

Citově založení lidé touží po bezvýhradném přijetí, proto reagují na laskavý přístup a zájem, který je jim zprvu dopřáván. Je jim nabídnuto citové zázemí a přátelské, až rodinné vztahy mezi členy kultu a stále se zdůrazňuje, že na světě není dostatek skutečné lásky. Oproti tomu činorodí lidé chtějí mnohé změnit nebo dokázat (odstranit světovou chudobu a utrpení) a najednou se objeví skupina, která má tytéž cíle. Vzbuzuje dojem, že její členové jsou ti jediní, kdo si s takovými problémy umějí poradit.

A konečně jsou tady lidé, kteří hledají Boha a smysl života. Tito jedinci jsou natolik otevření, že se vlastně naverbuju sami. Stačí jim jen potvrdit, že setkání se skupinou je opravdu to osudové od Boha.

Ačkoli by se však očekávalo, že těchto lidí bude nejvíce, je tomu naopak.

V podstatě každý je schopen se sám za sebe rozhodnout, má-li dostatek času na rozmyšlenou. Když činíme rozhodnutí, obvykle vycházíme z informací, jež pokládáme za pravdivé. Většinou však nemáme čas, ani možnost si jejich pravdivost ověřit. A tak abychom se nestali příliš naivní nebo paranoidní, snažíme se udržet rovnováhu mezi důvěrou a skepsí. To verbíři vědí a patřičně nemožnosti vše si ověřovat využívají. Nebezpečné sekty nepotřebují naše myšlení. Když nemyslíme, nemáme pochybnosti o vstupu do společenství. Naše city jsou manipulovatelnější než rozum, a tak verbíři používají různé techniky, kterými nás odchylí od racionálního myšlení a probudí v nás city, které nás dovedou k tomu, že vstoupíme do sekty dřív, než si uvědomíme, co děláme.

Některé z technik při získávání nových členů

❖ *Oslabení pozornosti* - nedostatek spánku, jídlo s vysokým obsahem cukru poruší rovnováhu těla i mysli. Taková strava zajistí krátkodobý přísun energie do mozku, po které následuje prudký pokles hladiny cukru v krvi. Jelikož glukóza zásobuje mozkové buňky, její pokles zamlžuje myšlení, přináší únavu a nepozornost. Aktivity sekt jsou proto naplánovány tak, aby se lidé udrželi vzhůru dlouho do noci, kdy vysíleni bojem s únavou, si už jen částečně uvědomují, co se kolem děje. Ostražitost pomáhá zhoubným kultům narušit také fyzické nepohodlí. Čím déle člověk v tomto stavu setrvává, tím více se věnuje svému nitru a přestává vnímat okolí. Tak se stane, že často přehlédne znaky, které by v něm mohly vyvolat podezření, že ne vše je zcela v pořádku.

❖ *Naplánovaný chaos* - neznámé prostředí v člověku vzbuzuje pocit dezorientace a zvyšuje závislost na těch, kteří vědí, kam jdou a co se tam bude dít. Proto sekty záměrně vytvářejí nepřehledné situace, ve kterých mívá nově příchozí určeného nějakého bratra či sestru, který ho bude zpočátku provázet. Pocit nejistoty

a nevyrovnanosti z toho, že člověk neví, co ho čeká, je ještě umocněn tím, nemá-li možnost kontroly času. Z toho důvodu v místnostech, kam nováčci přicházejí na semináře a jiné aktivity, nebývají hodiny. Mnohdy členové skupiny ostatní žádají, aby své hodinky odložili. Navíc jsou přednášky plné nesrozumitelných statistik, seznamů a kreseb. Posluchačům se dává najevo, že by si měli pamatovat každý detail, a to i v případě, že tomu nerozumí. Realita a iluze se směšuje také nadbytkem předkládaných informací, které není možné v daném čase vstřebat. Mozek je po chvíli tak přetížen, že úplně vypne. Člověk už není schopen se déle soustředit, tedy nastane to, co psychologové nazývají senzorické přetížení.

❖ *Změna způsobu myšlení* - verbíři nechtějí, aby náš mozek přestal fungovat zcela, ale aby pracoval jen jimi určeným způsobem. Toho často dosahují pomocí změněných stavů vědomí. Při něm člověk stále vnímá, ale není schopen přemýšlet a hodnotit. V takovém rozpoložení je většina lidí ochotna přijmout cokoli, co se jim někdo snaží vnutit. Tento stav je snadné vyvolat pomocí alkoholu a drog, meditací, společnými zpěvy, různými světelnými a zvukovými efekty, dechovým cvičením (holotropní dýchání). Hluboké dýchání vede k tomu, aby tělo uvolnilo endorfiny nebo přirozené opiáty. Endorfiny mimo jiné zklidňují a zbavují bolesti.

❖ *Psychická stimulace* - výroky, které sekty při různých setkáních předkládají, kladou důraz více na city než intelekt. Pomocí pečlivě volených slov v člověku vyvolají pocit, že vše je jen černé nebo bílé, dobré nebo zlé, nic mezi tím, jediné dobro na tomto světě je právě ta která skupina. Sekta často nově příchozí vmanipuluje do stavu, v němž myslí jako děti tím, že je nechají se tak chovat. (Hrají dětské hry, zpívají dětské písničky, říkají dětské říkánky, malují...) Psychologové tento stav nazývají regrese. Dělají to proto, že děti se snáze nechají vést, neboť nemají dostatečné srovnávací zkušenosti, aby odhalily faleš a uvědomily si důsledky své volby. Je také jednodušší je znejistit a nabourat jim sebevědomí.

❖ *Podpora krizového stavu* - verbíři využívají nejen pozitivních emocí. Vedou člověka k tomu, aby si uvědomil, co ho čeká, nerozhodne-li se svěřit pod ochranu přítomné organizace, případně rozhodne-li se skupinu opustit. Poukážou na krizi s tím, že jen u nich se od ní osvobodí. Sekta často pracuje také s pocitem viny z života mimo skupinu.

❖ *Odevzdání se* - slibí-li člověk něco skupině věnovat (čas, peníze, cokoli), jen obtížně slib zruší, aniž by tím trpělo jeho vidění sebe sama. V psychologii se to nazývá souslednost. Splní-li tento slib, nikdo ho sice nenutí udělat další krok, ale udělá ho sám, protože na skupině získal vlastní zájem. Je těžké přiznat si, že jsem ztratil zbytečně čas, peníze a že jsem se někým nechal „zblbnout“. Díky této neschopnosti člověk zůstává a snaží se dokázat si, že za své vynaložené prostředky také něco získal.

❖ *Tlak skupiny* - sekta se snaží o to, aby se s ní nově příchozí identifikoval. Toho skupina dosahuje mimo jiné tím, že se mu zpočátku přizpůsobí a v mnohém se podobá. Jí se v ní ta samá jídla, líbí se stejné knihy, filmy... Zasype ho spoustou nových výrazů a vůbec se tváří, že mají jakési tajné, výjimečné vědění, po kterém člověk začne toužit, aby se také mohl cítit výjimečný. I na prvních seminářích jsou mezi nováčky členové skupiny v převaze a jen jakoby mimochodem ukazují ostatním cestu. Slouží jako jakýsi sociální důkaz. Jsme totiž spíše ochotni věřit v konkrétní cestu, ideu, když vidíme, že jí věří jiní lidé. Jejich víra je nám důkazem, že to, co si díky skupině myslíme, je správné. Je-li tento tlak uměle zvyšován a využíván, jde o PM.

(Porterfieldová, K., 1997; Hassan, S., 1994)

Výše uvedené lze shrnout z hlediska sociální psychologie, která dané jednání považuje za psychickou manipulaci. Tedy za působení na kognitivní, emotivní a konativní aspekty lidské psychiky, která postupně vede k proměně osobnosti manipulovaného jedince, a tím i ke změně jeho prožívání, uvažování a chování. (Vágnerová, M., 1999)

Z praxe SSSNNS je třeba podotknout, že někteří psychologové a psychiatři odmítají v konverzi do nových náboženských hnutí vidět cokoli nestandardního a hovoří pouze o kombinaci několika faktorů: tlaku vrstevníků, hraní sociálních rolí, odcizení, nudy apod. Naopak jsou přesvědčeni, že s obdobnou psychickou manipulací se setkáváme prakticky denně. V běžném životě jsme však schopni ji odhalit jako patologické společenské chování a čelit mu. Psychické manipulaci podléháme pouze pokud jsme oslabeni (člověk s nevyléčitelnou nemocí podléhá svodům samozvaného léčitele...). Záleží více na momentálním psychickém stavu manipulovaného, a tedy na ochotě manipulaci podlehnout než na schopnostech manipulující skupiny.

Lidé se připojují k sektám, zůstávají v nich i je opouštějí na vlastní zodpovědnost, i když je jejich rozhodnutí ovlivněno oklamáním (skupina se prezentuje jako přátelská a o přátelství usiluje s osloveným člověkem dříve, než dotačný pozná, do jaké skupiny je pozván, přehnaně mu vyjadřují lásku a empatii, snaží se v něm vyvolat obavy z toho, co jeho, případně celý svět brzy čeká...).

Psychická manipulace v oblasti náboženství má však některá specifika:

- ❖ Člověk nečeká zištné či jinak ohrožující jednání druhých – manipulátoři jsou považováni za přátele a manipulovaný věří v jejich dobrý úmysl.
- ❖ Náboženské záležitosti jsou považovány za natolik důležité a transcendující tento svět, že se vymykají běžným očekáváním a normám společenského jednání. Manipulace s fakty, „zbožné lží“, tak často zůstávají neodhaleny.
- ❖ Na lehkosti s jakou se lidé nechají manipulovat v této oblasti se velmi podílí absence objektivních kritérií, která by prokázaly víru jako důsledek psychické manipulace.
- ❖ Posledním specifikem jsou dlouhodobé, někdy až trvalé, důsledky.

(Vojtíšek, Z., 2005)

4.3 Jak se člověk stane členem sektářské organizace

Členem se stave člověk buď postupně – postupná konverzemi či během krátkého zlomu – zlomový model konverze jako výsledek mentálního programování.

Onen postupný model je proces, který postupně vede člověka ke změně postojů jedince. Časově není nikterak ohraničený a jeho průběh i dokončení záleží na mnoha okolnostech. Mnohdy jde o tak postupnou změnu, že není možno určit, kdy přesně konverze proběhla.

Zlomová konverze může být, a také bývá, důsledkem psychické manipulace ze strany skupiny, nebo otevřeně vyjádřeným nesouhlasem se současným stavem věcí, např. proti životnímu stylu rodiny. Konvertita není tolik přitahován samotnou doktrínou skupiny, jako tím, že zde dostává srozumitelné a autoritou komunikovatelné odpovědi na své současné existenciální otázky. Láká ho autentičnost života a zdánlivá kvalita vztahů mezi členy skupiny.

Leon Festinger ve své teorii kognitivní disonance⁶ popsal v roce 1957 základní složky psychické manipulace, tedy řízené chování, myšlení a cítění. Tyto složky se vzájemně doplňují, ovlivňují a podaří-li se všechny změnit, změní se i individualita. Steve Hassan přidává ještě složku čtvrtou, a to řízené informace.

Leon Festinger definuje kognitivní disonanci takto: změníme-li lidské chování, změní se i myšlení a cítění tak, aby disonance, tedy jakýkoli pociťovaný nesoulad, byla co nejmenší. Zhoubné kulty však

⁶ Teorii kognitivní disonance vyvinul Leon Festinger (1957). Podle této teorie mentální kontradikce vedou k disonanci, která způsobí změnu postoje. Disonance je nepříjemný stav nebo forma úzkosti, která nastává, jestliže jedinec má dva rozporné názory nebo se chová v rozporu se svým přesvědčením. Protože disonance vyvolává nepříjemný duševní stav, jedinec je motivován k tomu, aby ho redukoval. Festinger poukazuje na to, že jedinci v důsledku disonance racionalizují svoji změnu postoje. Zmenšení disonance se dociluje zavedením nových kognitivních prvků nebo změnou těch dosavadních. Jedinci mohou změnit názor nebo postoj, jinak interpretovat situaci, která způsobila disonanci, nebo přidají ke svým názorům názor nový. Příkladem pro aplikaci může být kupec drahého auta, který zjistí, že auto není dost komfortní pro dlouhé cesty. Disonance nastane, jestliže je vlastník auta přesvědčen, že drahé auto má být také komfortní. Disonanci lze v této situaci zmenšit, jestliže si vlastník řekne, že auto většinou používá pro krátké úseky. (www.portal.cz/scripts/detail.php?id=5555) 6.12.2007

tento nesoulad vyvolávají záměrně a používají ho k psychické manipulaci. (Říčan, P., 2002)

❖ *Řízené chování* zahrnuje kontrolu prostředí - místa, oblečení, jídla, práce, zvyků... (Člen zhoubného kultu musí být vždy schopen říct přesně, co v kterou chvíli dělal a čím tak skupině prospěl). Proto je v sektě stále nějaký program, který členům vyplní veškerý volný čas. Pokud chce člen nějakou výjimku, musí o ni žádat. Stoupenci jsou naučeni jednat v různých situacích ve prospěch skupiny, tedy tak, jak by reagovala sama organizace, její vůdce. Projevy individuality jsou potírány. Rozkazy bývají kategorické a po jejich vykonání následuje odměna nebo trest.

❖ *Řízené myšlení* - ideologie kultu se uctívá jako pravda. Odpoví na všechny otázky. Člen již nemusí, a nesmí, myslet samostatně. Jazyk bývá velmi zjednodušen, protože slova poskytují látku pro myšlení a kontrolovat je znamená kontrolovat myšlení. To skytá také další výhodu. Společenstvím upravený jazyk je odděluje od ostatní společnosti a také nově příchozí jsou jím mateni. Chtějí porozumět a věří, že se stačí hodně učit. Ve skutečnosti se ve chvíli, kdy si jazyk osvojí, zbaví schopnosti myslet.

Členové sekty jsou vedeni k popření všech informací, které jsou pro sektu nepříznivé, a v případě, že se v nich samých objeví nějaká kritika či pochybnost týkající se skupiny, aby ji okamžitě eliminovali jako negativní a obnovili předchozí duševní rovnováhu.

Pro dosažení plné oddanosti používají sekty techniky tzv. mentální kontroly a reformy myšlení. Má-li se osobnost změnit, je třeba důkladně otřást jistotou člověka, dezorientovat ho, rozrušit jeho referenční rámec, jehož prostřednictvím člověk rozumí sám sobě i okolí. Velmi účinná je též fyziologická dezorientace (spánková deprivace, využití vlivu potravin včetně jejich množství...). Je-li člověk takovému programování vystaven delší dobu, začne ztrácet schopnost kritického, samostatného myšlení. Proto se skupina snaží přimět člověka k tomu, aby veškerý čas strávil s ní, v ní a myšlenkami

na ni. Tyto programy jsou založeny na nevědomostech a malé informovanosti lidí.

❖ *Řízené emoce* - skupina se je snaží ovládnout a zúžit jejich rozsah. Záměrné vyvolání strachu a pocitu viny, úzkosti. Zároveň jsou nově příchozí zahrnováni láskou a přijetím. V lidech je záměrně pěstována fobie z vnějšího světa, která drží stoupence uzavřené ve skupině, což vede k poslušnosti a konformitě. Objevuje se také snaha zpochybnit hodnotový systém jedince, vyhrocený dualizmus (dobro = skupina, zlo = svět).

Pro vyhrocení emočních stavů neváhají sektářské skupiny použít i změněných stavů vědomí.

❖ *Řízené informace* - členové mají přístup jen ke kultovním informacím. Na jiné nemají čas, peníze ani povolení a za porušení zákazu hrozí trest - vina, hanba. Nováčci jsou pod dohledem starších, aby získávali jen ty správné informace. Ani mezi sebou se členové nesmějí stýkat svobodně. Zcela nepřípustný je pak kontakt s vnějším světem, obzvláště s odpadlíky a lidmi, kteří skupinu kritizují.

Někdy využijí adeptovo sebevědomí, které nejprve pozvednou deklarováním jeho mimořádných budoucích schopností, které mu skupina pomůže dosáhnout, aby mu v následujícím okamžiku srazil pozitivní očekávání konstatováním jeho současným totálním selháním. Tyto „diagnózy“ jsou tak obecné, že se v nich najde téměř každý (např. příloha Oxfordský test osobnosti 2).

Dalšími hojně využívanými technikami ke zlomení člověka je řízená meditace, veřejná zpověď, společné modlitby, různé rituály, skupinový zpěv nebo cvičení. Tyto techniky navozující změny vědomí mohou navodit stavy blízké nemoci, v rámci kterých jsou běžná různá vidění, slyšení. Vůdce tyto stavy předkládá jako něco, co jim nechal poslat od Boha. Skupinové dění vylučuje soukromé, potlačuje touhu být sám sebou a přemýšlet.

V této fázi jsou lidé oslabeni a skupina v nich vyvolá pocity viny, nedostatečnosti, intelektuální a myšlenkové méněcennosti.

Po této fázi následuje fáze další, kdy člověk dostává novou identitu (způsob myšlení, cítění a chování), jež zaplní prázdnou, která vznikla likvidací identity staré. Pomalu se člověku předkládá to, co má přijmout. On den za dnem, krok za krokem, posunuje hranice toho, co je pro něj přípustné. To, co přijme dnes, se nijak zásadně neliší od toho, co přijal včera, ale zásadně se liší od toho, co byl ochoten připustit před měsícem.

I v tuto chvíli skupina používá technik jako jsou hypnóza, tzv. duchovní zkušenost, která se většinou navozuje pomocí zneužívání osobních informací a v závěru to působí dojmem, že vedoucí umí číst myšlenky, nebo je v přímém kontaktu s Bohem. Svou roli sehrává též skupinový tlak.

Ve chvíli, kdy člověk získal novou identitu, nastupuje fáze poslední. Je nutné v něm nově získanou identitu zafixovat, dát mu nový smysl života a nové činnosti, které vyplní čas. Kultovní vůdce si musí být jist, že nová identita vydrží i tlak prostředí mimo skupinu.

Na začátku je nejdůležitějším úkolem očernit bývalé já. Následně se člověk již zcela odděluje od vnějšího světa, rodiny, přátele, zájmů, práce... Nový člen k sobě dostává jakéhosi učitele, kterého se snaží napodobovat, protože v podstatě i on touží po tom postoupit a být také napodobován a uctíván při vedení mladších kolegů. Nyní se skupina stává novou, pravou rodinou. Není neobvyklé, že lidé v tuto chvíli dostanou nové jméno, oblečení a mění se vlastně vše, co by jakkoli mohlo připomínat minulost.

Ve většině případů pak dotyčný musí odevzdat sektě všechn svůj majetek. Sekta se tím nejen obohatí, ale dotyčného tak k sobě definitivně připoutá.

Vše je obvykle završeno odjezdem nového člena do zcela neznámého prostředí, kde má nedostatek soukromí, spánku i jídla. Zde

je člověk jen se svým novým já, což přispívá k totální závislosti na skupině. Nový člen dostává za úkol získávat nové lidi. Neboť podle psychologického výzkumu se nové názory nejlépe a mnohem rychleji upevňují, snaží-li se člověk o nich přesvědčit druhé.

Poté následuje již jen kolotoč školení, neustálého získávání nových lidí, na jehož konci, třeba až za několik let a jen v případě že dotyčný strávil dostatek času se staršími členy, přijde den, kdy i jemu je svěřena výchova mladších adeptů. Z oběti se tak stává podmanitel, jehož úkolem je udržovat v chodu zhoubný systém.

J. M. Abgrall v knize Mechanismus sekt (1999) uvádí, že každé etapě v procesu asimilace doktríny odpovídá jeden krok závislosti v situaci, kdy jsou obrané reflexy zahlceny parazitním myšlením. Cesta k podřízenosti spočívá v obou případech v postupné destrukci obvyklých referenčních systémů. Jejich ztráta vytváří existenční prázdnоту, volající po naplnění, tedy po novém modelu chování. Postupně narůstá tlak skupiny na člověka, jeho podřízenost a konformitu. Vše končí naprostým podmaněním jedince. Závislost můžeme pozorovat dvojí. Jednu ideologickou, získanou prostřednictvím sektářského myšlení, a druhou sociální, způsobenou příslušností k nové skupině, ze které se stává ostrůvek bezpečí. Společná závislost členy stmeluje a ještě více je izoluje od společnosti.

Přistoupení k sektě postupně člověka zbavuje veškeré svobody i volby, a proto může být považováno za návykové. Jedinec se dostal do světa, kde se vše kontroluje - prostředí, lidé, informace jsou skupinou přefiltrované. (Hassan, S., 1993)

4.4 Život v sektářské organizaci

Vstoupí-li člověk do zhoubného kultu, v prvních dnech se s ním zachází jako se vzácným hostem. Každý se na něj dívá s úctou, jako na někoho mimořádného a jedinečného. Cítí se být tím nejdůležitějším na

světě. Je šťastný, že ho konečně někdo uznává takového, jaký je. Je mu ponechána představa, že vykonává samostatná rozhodnutí. Skupina zatím stále předstírá, že pracuje na tom, aby svět byl lepší, na službě Bohu, nebo čemkoli, v co dotyčný sám věří. Člověk získá pocit, že je mu skupina tak oddaná, že nemůže udělat nic, co by ji popudilo, ale sám se ještě za člena příslušné organizace nepovažuje. Nakonec bývá vstup stvrzen nějakým iniciačním rituálem. To může být křest, speciální slib, splnění nějakého úkolu, přijetí nového jména, oblečení... vše podporuje změnu identity přijímaného.

Pro nově příchozí je přitažlivá sounáležitost skupiny. Avšak počáteční šťastný život vystřídá oběť a utrpení. Již v prvních dnech mizí individualita nováčka a je nahrazována myšlením skupiny. Nový nebo níže postavený člen si vlastně většinou ani nepovšimne toho, jak rychle se snaží přizpůsobit skupinovým normám, nebo je alespoň přijmout. Silné vůdčí osobnosti s velkou autoritou dokážou u jednotlivců velmi rychle navodit stejné zaměření, podobnost hodnotových soustav a způsobů chování. Na jeho moci také závisí intenzita tlaku skupiny samotné. Členové nakonec musí obětovat skupině své schopnosti, čas a peníze. Jsou ovládáni pomocí odměn a trestů (tzv. modelování), pocitů viny, strachu a hanby. Odměnou může být vyjevení nějakého tajemství, přiblížení se vůdci nebo získání nějaké výhody. Příkladem trestu je zestoupení či obava z vyloučení. Pocity viny mnohdy vyplývají z neschopnosti přizpůsobit se skupinovému řádu. S poklesem sebejistoty se pak stávají bezmocnější a závislejší. Upřímná přátelství nikdy nejsou podporována. Emocionální vztah je povolen k vedoucímu, nikoli ke kolegovi. Děti bývají vychovávány společně a rodiče je smějí vidět jen málokdy. Jedinec poslušný sektě již nemůže jednat svobodně. Je cvičen ve spirále závislosti na organizaci, která jej řídí.

Doktrína je nejúčinnější, nelze-li ověřit, ani zhodnotit a mnohdy je natolik spletitá, že by trvalo léta ji rozluštit. Členovi je přidělena pro skupinu prospěšná práce - nábor, sbírky, propagační akce, někdy

jsou mu svěřeni ještě novější členové. Tak mu skupina dává najevo, že mu důvěruje a spoléhá na něj. Díky tomu dotyčný vlastně ani nemá kdy nad ideologií přemýšlet. Nezbývá mu než ji přijmout. Doktrína následně pomáhá vytvořit nedůvěru k vlastnímu, starému já a představuje absolutní pravdu. Staré vzorce chování jsou rozrušeny. Nové zvyky člověka stále více oddělují od minulosti a slouží k tomu, aby se co nejvíce vzdálil rodině, přátelům a vůbec světu. Člověk se na skupině stává zcela závislý. Stoupenci se nakonec naučí vidět svět jako nepřátelský a strach vzbuzující element, což u nich potlačuje touhu po kontaktu s ním. Realitu dělí jen na dobré a zlé, na černé a bílé. Nic mezikrom. Některé skupiny se snaží ve svých stoupencích záměrně vypěstovat paranoi. Stále jim připomínají, co vše se stane ve chvíli, kdy se kultu, byť i jen v myšlenkách, odcizí. Zároveň s tím dává skupina svým členům zažít pocit výjimečnosti a jedinečnosti. Ti pak věří nejen ve své zvláštní poslání, ale i ve výsadní místo v dějinách, které svět ještě nedokáže ocenit.

Zájmy skupiny jsou nadřazený potřebám jednotlivce. A to i v tak krajních případech, jako je potřeba lékařské péče, která je jen málokdy zajištěna. Lidem se dává najevo, že příčinou jejich nemoci je jejich osobní duchovní slabost. Stačí činit pokání, usilovně se modlit, intenzivněji pracovat a všechny potíže zmizí. Potřebuje-li někdo nákladné lékařské ošetření, většinou je odkázán na rodinu a pokud se nepostará, je člen maximálně odvezen do státní nemocnice a je mu naznačeno, aby se nevracel, dokud se neuzdraví. Horší varianta skrývá doporučení modlitby, jejímž důsledkem může být i smrt.

Každý detail v životě společenství mění hodnotový systém nového příchozího o 180 stupňů. Když se víra upevní a člen sekty je polapen v každodenní neutuchající dřině, chování a bývalé hodnoty se mění, jsou potlačovány. Členové se stanou tak oddáni svému vůdci, že udělají cokoli, jen aby se dostali do užšího kruhu okolo něj, kde individualita je špatná, konformita naopak žádaná. Zájmy jedince nejsou ničím ve srovnání s potřebami skupiny. Brzy se tak stoupenci

začnou chovat jako roboti, kteří jen bezmyšlenkovitě plní rozkazy. Již nemají své myšlení a konání pod kontrolou, v tom spoléhají na sektu a vůdce. Učí se ignorovat a zapomínat na své vnitřní já a slepě důvěrovat autoritě. Naučí se hledat vedení a smysl v kultu. Vůdce se snaží své stoupence držet v neustálém zmatku a nejistotě. Dává jim často nesplnitelné úkoly a tvrdí, že pokud uspějí, budou čistí od hříchu. Když úkol splnit nezvládnou, nutí je veřejně se vyznat, že čistí nejsou. Ničím neobvyklým není používání násilí a zneužívání, a to i vůči dětem. Ty jsou běžně využívány jako levná pracovní síla. Času na hraní mají minimálně, pokud vůbec, stejně tak je to i se vzděláním.

Ve většině sekt vůdce předstírá, že má budoucnost pod kontrolou, nebo o ní minimálně ví víc než ostatní. Aby dostal své ovečky tam, kam on chce, dokáže plasticky vykreslit budoucího obraz nebe i pekla. Mnoho těchto organizací má naprogramovanou apokalypsu v době od dvou do pěti let. Musí to být doba dostatečně vzdálená, aby se předčasně neprojevila jako lživá, zároveň dostatečně blízká, aby budila strach.

Nebezpečné organizace využívají celou škálu různých prostředků, jak si udržet své stoupence v poslušnosti a oddanosti. I skupina sama se hlídá. Každý člen je podroben skupinovému nátlaku, který funguje v každé organizaci, takže dotyčnému nepřijde ničím nebezpečný. Vstoupí-li jedinec do nějakého seskupení více lidí, chce do něj také zapadnout a ne se stále cítit jako cizí. Kdyby ho skupina nezajímala a nezajímalо-li by ho, co si o něm její členové myslí, nezůstával by v ní. Proto je přirozené, že dotyčný chce být jako ostatní. Jít proti skupině je velmi stresující, zvlášť má-li s ní člověk nějaké vazby.

Psycholožka Rosabeth Moosová, která se dvacet let zabývala studiem sekt, popsala šest nátlakových prostředků, které zhoubné kulty používají:

❖ *Oběť* - nově příchozí jsou většinou žádáni, aby se vzdali toho, co jim bylo v minulosti milé. Od sexu, přes kino a alkohol až po

rodinu a přátele. Výzkumy prokazují, že čím více lidé postrádají společenské vyžití, tím více si sekty cení.

❖ *Investice* - brzy po svém vstupu každý skupině odevzdává všechn svůj majetek, čímž se na ní stávají ještě více závislejší. Již si nemohou koupit sami ani housku, natož aby si sami mohli zajistit někde život mimo společenství. Čím víc člověk do skupiny investoval, tím méně i on sám si chce připustit, že mohl udělat chybu. Potřeba dokázat si oprávněnost své investice ho ke skupině pevně přimyká.

❖ *Odklon od světa* - členové ztrácí kontakt se světem, což je jen další způsob, jak si může k sobě své stoupence skupina ještě více připoutat. Čím je tato vazba výraznější, tím méně si mají členové skupiny co říci se svými bývalými přáteli a pocit o nepřátelském světě je stále silnější a intenzivnější.

❖ *Společenství* - čím víc se jedinec se skupinou identifikuje, tím větší je jejich sounáležitost, s níž vzrůstá i vliv skupiny na svého člena, u kterého to může přerůst v pocit, že jsou se skupinou schopni navzájem si číst myšlenky. Ve skutečnosti jde o to, že jsou si navzájem stále podobnější.

❖ *Odumírání* - skupina pomocí pocitu viny a strachu drží své členy tam, kde je chce mít. Jsou-li lidé zostuzeni před ostatními a poté je jim odpuštěno, cítí se tak šťastni, že zapomenou i na to, že byli zostuzeni. Člověk, který má pocit, že není hodn lásky a přijetí, je na skupině plně závislý. Dotyčný pak má pocit, že nepřijímá-li ho už ani sama skupina, jak by ho mohla přijmout rodina, případně někdo další.

❖ *Proměna* - k té přispívají techniky navozující změny vědomí, které mohou navodit stavy blízké nemoci a tyto stavy vůdce vykládá jako slovo od Boha, které nechal svému stoupenci poslat. Tyto stavy se navozují pomocí různých technik a rituálů. Oproti tomu někteří psychologové a psychiatři takové stavy označují za halucinace.

(Hassan, S., 1993; Porterfieldová, K., 1997)

4.5 Odchod ze sekty

I když pochopíme, co vede lidi k tomu, aby se k sektě připojili, zůstává nepochopitelné, proč ji neopustí, když se s nimi začne špatně zacházet. Je nepochopitelné, proč svého vůdce nesvrhnou ve chvíli, kdy se chová jako šílenec. Podle studií o problematice sekt bývala před vstupem do společenství většina jejích členů citlivými, idealistickými jedinci, kteří hledali v životě smysl a toužili po tom, aby svět byl lepší. Pro okolí zůstává záhadou, jak se jejich hodnoty mohly změnit natolik, že někteří byli dokonce schopni bez váhání zabíjet druhé. (Porterfieldová, K., 1997)

Po delším čase stráveném ve zhoubném kultu se na členech začnou projevovat známky špatného zacházení. Mezi ně se řadí:

- ✿ *Pasivita* - lidé jsou zvyklí na pevný řád a na to, že rozhoduje někdo jiný. Zapomněli, co to znamená samostatně myslit. Tato neschopnost vede tak daleko, že dotyčný i po odchodu ze skupiny stále potřebuje rozkazy, které by mohl bez poznámek plnit.
- ✿ *Ztráta spontaneity* – zákonický způsob života vede ke ztrátě emocí. Zbyly jen ty, které jim vůdce povolil.
- ✿ *Potíže v navazování nových vztahů* - vztahy vyžadují určitou dávku pružnosti, schopnost kompromisů. Pro lidi žijící v sektě, nebo pro ty, kteří v ní strávili nějakou dobu, jsou mezilidské vztahy příliš proměnlivé a nepodobné pevné struktuře, na kterou jsou zvyklí.
- ✿ *Ztráta schopnosti kriticky myslit* – každý detail v životě sekty je zaměřen na to, aby zbavil své stoupence svobodného myšlení. Výsledky zkoumání Flo Conwaye a Jamese Seilgemanu, 1982 (Porterfieldová, K., 1997), ukázaly, že bývalí členové většinou trpí poruchami vnímání, paměti a mají potíže s komunikací.
- ✿ *Vážné citové, psychické poruchy* – jsou běžné halucinace, způsobené nedostatkem spánku, podvýživou a psychickou manipulací. Vůdci u členů záměrně vyvolávají paranoidní stav a fobie ze všeho, co pochází z vnějšího světa. U některých členů se vyvine psychóza,

dezorientace a neschopnost vnímat realitu, ztrácí vědomí sebe sama. Vina a snížená sebedůvěra může vyústit až k sebevražedným tendencím.

❖ *Nemoc a závislost* – členové obvykle trpí mnoha chorobami zapříčiněnými stresem. Týká se to hlavně neurovegetativních poruch – žaludeční vředy, bolesti hlavy a svalů, vysoký krevní tlak. Díky oslabenému imunitnímu systému se snadno nakazí jakoukoli nemocí. Náchylnost je podporována fyzickým a psychickým týráním, jejichž následky vyžadují odbornou pomoc. Závislost na skupině je způsobena návaly paniky, chronického či prudkého stresu, neurotickými stavů, fobiemi a depresemi. Vše je dokresleno různými rituály a stereotypy v chování. (Porterfieldová, K., 1997)

Ve zhoubném kultu neexistuje důvod k odchodu. Z pohledu skupiny a jejích členů je odchod považován za slabost, šílenství, posedlost, vymytí mozku deprogramátory, pýchu, následek hříchu, prosté osobní chyby dotyčného (Hassan, S., 1993). Členové sekt věří, že odchod je nebezpečný nejen jim samým, jejich životu na zemi, ale i ostatním. Mimoto by jim odchod od skupiny byl přítěží i po smrti. Jsou přesvědčeni, že jen příslušná skupina zná tu pravou pravdu, a tak raději zůstanou, než aby riskovali zatracení.

Ze sekty vedou tři cesty

vyhnání – dochází k němu z vůle skupiny

odchod – z vlastního rozhodnutí

vyvedení – díky pomoci někoho dalšího

❖ *Vyhnaní* – členové jsou obvykle vyobcováni pro to, že kladou příliš mnoho otázek, porušují skupinové zákony nebo neplní rozkazy, podrývají autoritu vůdce. Důvodem je i situace, kdy kultista způsobil skupině potíže, je neproduktivní nebo onemocněl vážnou chorobou, jejíž léčba je příliš nákladná. Tito lidé jsou pak součástí promyšleného plánu a slouží jako demonstrativní příklad, jakýsi obětní beránek ostatním. Ti, kteří se podílejí na vyloučení, se pak cítí být lepší než

vyháněný, což je ještě více spojuje. Mnozí propadnou strachu, že by mohli dopadnout podobně, a o to více a snadněji se podřizují zákonům skupiny. Tito lidé jsou na tom nejhůře, neboť mají pocit, že mimo skupinu by je opustil i sám Bůh. Jsou posedlí strachem z vnějšího světa, jsou vyvrženi tam, kde podle jejich názoru panuje nejzazší temnota. Pro mnohé z nich je jediným řešením sebevražda a ti, kterým se nepovede, končívají v psychiatrické léčebně, kde je může této problematiky neznalý psychiatrist označit za schizofreniky. Přesto je jisté procento těch, kteří s pomocí blízkých z trosek zrekonstruují svůj život. Nepochopí-li však, co je psychická manipulace a jak na nich byla uplatněna, většinou nejsou schopni žít plným životem, neboť jejich kultovní identita čas od času vyvstane.

❖ *Odchod* - podle různých výzkumů je většina členů sekt ve věku 17 až 21 let. Jen málo je jich starších 35 let, ti v ní většinou žijí po několik desetiletí. Různí pozorovatelé tvrdí, že členové odcházejí nejvíce v počátečních fázích pobytu, když jsou vystaveni příliš intenzivnímu školení, informacím, které jsou pro ně prozatím stále ještě nepřijatelné, stanou-li se obětí vnitřní politiky nebo osobních sporů. Zlom nastává také po jednom roce působení ve společenství, kdy přestanou působit počáteční projevy lásky a dostavuje se zklamání ze života sekty navzdory tomu, že člověk mnohdy i nadále považuje skupinu za pravdivou, nebo ve chvíli, kdy člen sekty zjistí, že jeho přítomnost v organizaci už mu nepomáhá řešit osobní problémy a odpovědi sekty na tíživé otázky nejsou pravdivými odpověďmi.

Jinými důvody, které člověka dovedou k odchodu, mohou být: rozhodnutí ke svatbě s někým mimo kult, založení rodiny, odchod blízkého člověka ze sekty, stesk po minulém životě, pocity viny nad činností skupiny a jejími skutky, které jdou proti hodnotovým kritériím jedince, zjištění, že sekta se chová jinak, než hlásá, ztráta důvěry ve vůdce a vedení vůbec. Dále kontakt se světem, který oslabuje vliv společenství, pocity nespravedlnosti, pocit, že skupině obětuje víc, než se mu vrátí. Podle výzkumu Stuarta Wrighta (in.

Porterfieldová, K., 1997) přibližně 40 % odchodů bývá dlouho dopředu plánováno a utajováno, protože většina lidí se bojí o bezpečnost svou i lidí, na kterých jim záleží. Asi polovina těchto lidí se snaží své rozhodnutí odejít utajit, sbalí se a zatelefonují domů. Druhá polovina sdělí své důvody skupině a chtejí je prodiskutovat. Ti, kteří odcházejí otevřeně a hlasitě, bývají dlouholetými členy, kteří již mají života ve společenství a jeho vůdce až nad hlavu. Takovým rozhodnutým v odchodu již nic nezabrání.

Dalšími specifickými důvody pro odchod ze sektářské skupiny mohou být jednak duchovní zrání, kdy člověk bere pobyt v sektě jako důležitou zkušenosť na jeho duchovní cestě, nebo člen sekty může získat pocit, že není schopen naplnit morální požadavky sekty, což v něm zvyšuje úzkost do takové míry, že ze skupiny raději odejde.

Těch, kteří se dokázali ze své vlastní vůle distancovat od kultu, je statisticky nejvíce. Ale i oni zápasí s následky psychické manipulace a indoktrinace ještě po letech. Mnozí i nadále věří v ideologii sekty, jen již nemohli snést vedení a nyní čekají, až se skupina zreformuje, aby se do ní mohli vrátit. Nechápou, že skupina nemůže být jiná právě díky své víře. Po odchodu ze sektářské skupiny se u bývalých členů mohou vyskytovat různé, i psychotické, obtíže. Běžně se odpadlíci potýkají s nevědomou fobickou indoktrinací, která působí jako jakási zábrana chovat se způsobem pro sektu nepřípustným, např. žena se bojí otěhotnět, protože jí kdysi někdo řekl, že žena, která opustí skupinu, potratí.

❖ *Vyvedení* – je „možné“ dvěma cestami. Deprogramováním a pomocí výstupového poradenství.

V ostrém kontrastu s výše uvedenými poradenskými a terapeutickými cestami pomoci stojí tzv. deprogramování. Jeho vznik si vyžádala naléhavost situace v USA na začátku sedmdesátých

let dvacátého století, kdy enormně vzrostl zájem o alternativní religiozitu.

Člen sekty bývá na popud někoho zvenčí unesen většinou proti své vůli. V extrémních případech deprogramování obvykle probíhá v uzavřené místnosti se zabedněnými okny, bez telefonu a za zamčenými dveřmi. Při pokusu o útěk je dotyčný připoután na židli. Dotyčný je tedy i nadále omezován na svobodě. Deprogramátor se snaží rozrušit naučené stereotypy a učí ho znova těm, které měl kultista před vstupem do sekty. Někteří lidé se domnívají, že deprogramování, narozdíl od verbování, skutečně naplňuje podstatu brainwashingu. Lze tedy považovat za nelegální – jdoucí proti lidským právům, zvláště ve spojení s násilím. Jsou známy případy, kdy deprogramátor používal násilí, alkoholu či drog, a někdy dokonce klienty znásilnil, aby se vzdali své vůle. Deprogramátorům budiž připsáno k dobru, že většina má alespoň výcvik v sociální intervenci a často se rekrutují z řad odpadlíků. To jim dávalo početní i argumentační převahu ve snaze zpochybnit víru unesených členů.

Podle výzkumů Michaela Langova, 1984 (Porterfieldová, K., 1997) výsledkem 3 až 5denního deprogramování bylo asi u dvou třetin nových (do 1 roku od vstupu) konvertitů získání náhledu na skupinu, 37 % deprogramovaných jedinců (z nových i dlouhodobých členů) se po určité době opět vrací ke skupině, od které byli odtrženi.

Některým uneseným se navíc podařilo během deprogramování utéci, z nichž někteří se (i časem) vrátili ke skupině. Tito vydávali svědectví o zkušenostech z neprogramování a někteří z nich (pod tlakem skupiny) na deprogramátory i své blízké podávali trestní oznámení a žaloby.

Tento způsob pomoci se postupně stal nepřijatelný. Často se jednalo o praktiky, které stály mimo zákony. Odpůrci deprogramování navíc upozorňují na skutečnost, že je zde porušována svoboda náboženství. Zastánci oponují, že základem svobody náboženství je

svoboda myšlení, o kterou byli členové sektářských skupin obráni, deprogramování tuto svobodu opět navrací.

Vzrůstající kritika, spolu s tím, že sektářské skupiny stále lépe své členy připravovaly proti deprogramování, vedla ke stále většímu příklonu k výstupovému poradenství.

V dnešní době se deprogramování provádí jen výjimečně. V USA je to např. nadace Lea J. Ryana.

Výstupové poradenství – jedná se o dobrovolný, intenzivní časově omezený a smluvně podložený proces, který je založen na citlivém sdělování informací členům sektářských organizací o jejich skupině. Oproti deprogramování využívá nedonucovací metody, mimo jiné rodinnou terapii. Ačkoli tyto formy mohou pro člověka znamenat vysoké citové vypětí a tlak na změnu myšlení, nepočítá se s fyzickou silou.

Jde o natolik důležitou oblast, že jí věnuji následující kapitolu.

5. Výstupové poradenství

5.1 Výstupové poradenství mimo ČR

S myšlenkou výstupového poradenství přišel na začátku osmdesátých let dvacátého století psycholog Michael Langone. Z dalších, kteří se na rozvoji tohoto přístupu podíleli, můžeme jmenovat například Margaret Singerovou, Luise Westa, psychology Susan Andersenovou, Philips Zimbalda, sociologa Ronaldu Enrotha, poradkyně AFF (American Family Foundation) Joan C. Rossová a jiní.

Cílem výstupového poradenství je vytvořit potřebné podmínky pro pomoc dotyčné osobě, pro její změnu a růst. Je přitom povinen respektovat rozhodnutí každého jedince, ačkoli se nám toto rozhodnutí může zdát nerozumné.

Předpokladem úspěšné intervence je navázat na původní identitu člověka.

S žádostí k výstupovému poradci obvykle přicházejí blízcí osobě, která se dostala do vlivu nového náboženského hnutí. V ideálním případě se následně setkává výstupový poradce s rodinou a členem sektářské skupiny, který je přítomen dobrovolně. Setkání je koncipováno jako příležitost k řešení rodinných problémů. Účastníkům podá relevantní informace, které by mohly pomoci problém řešit.

S členem náboženského hnutí pak stráví jeden až tři dny v diskusi o tom, co je to psychická manipulace, poskytne mu písemné materiály o dané skupině, pustí různé videozáznamy... Důležité je, aby výstupový poradce po celou dobu respektoval rozhodnutí člověka ve své náboženské skupině setrvat, nebo ji opustit. V případě druhé varianty má výstupový poradce za úkol pomoci mu vyrovnat se s problémy, které jsou s odchodem spojeny. Cílem není donutit člověka odejít ze skupiny za každou cenu, ale snaha obnovit u příslušníků sekty schopnost individuálního úsudku a povzbudit ho k samostatnému a informovanému rozhodování.

Autoři této metody předpokládají, že zdravě vybudovaný vztah důvěry s výstupovým poradcem a síla argumentů překonají klientovo počáteční nepřátelství.

Z výše uvedeného vyplývá, že hlavním nástrojem práce výstupového poradce jsou čas na budování důvěry a informace o kterých předpokládá, že dotyčnému byly utajeny. Poradce s informacemi zachází tak, aby konfrontoval klienta s co největším množstvím informací, které danou skupinu v očích klienta zdiskreditují.

Výstupoví poradci odhadují, že mají-li dostatek času (zhruba 3 dny), tak se svou náboženskou skupinu rozhodne opustit až 90 % klientů. Úspěšnost je znatelná i v případě, že tolik času výstupový poradce nemá, neboť i tehdy se po nějakém čase rozhodne k odchodu okolo 60 % lidí.

M. Langone se snaží vyjít vstříc i příbuzným a blízkým. Byť neplní jejich přání vyvést někoho z vlivu sektářské organizace, poskytuje jim kompetentní vedení. Popisuje pět možností spolupráce.

✿ Učí klienta přijmout fakt, že konverze blízkého člověka je dlouhodobou či doživotní volbou dotyčného, kterou je třeba akceptovat.

✿ Klient toleruje rozhodnutí blízkého k životě v sektě, ale sám vyjadřuje s touto situací nesouhlas.

✿ Třetí varianta vychází z druhé, kdy klient sice toleruje rozhodnutí kultizmy, ale aktivně se snaží vést ho ke změně. Výsledkem je promyšlení určité strategie, které posílí vliv klienta na kultistu.

✿ Čtvrtou cestou je deprogramování, které však Langone odmítá ve své čisté podobě a snaží se získat souhlas neprogramovaného.

✿ Poslední možnost Langone spatřuje v přerušení vazeb s kultistou jako zabavení se nepříjemné reality. Zde Langone

poukazuje na fakt, že jde o volbu ze dvou zel, kdy se klient snaží vybrat to menší a doporučuje rodičům, kteří se rozhodnou ukončit kontakt s dítětem, aby vyhledali odbornou pomoc. A to i v situaci, že přerušení styků je menší zlo než stálý a neřešitelný rodinný konflikt.

(Langone, M. D.: *Destructive cultism. Questions and answers*, AFF, 1982, in Andres, R. Lane, J. R. *Cults & Consequences, The definitive Handbook*, Jewish Federation concil of Greater Los Angeles, 1988, s. 4-13)

Vedle způsobu práce M. Langoneho a jeho spolupracovníků, kteří se zaměřují na informace, existuje výstupové poradenství zaměřené na změnu. Tuto cestu reprezentuje především Steve Hassan, je ochoten v zájmu změny myšlení použít i některých manipulativních metod.

S. Hassan předpokládá, že to, co člověk opravdu chce, je totožné s přáním poradce, a tedy, že i klient sám si přeje skupinu opustit. Svůj přístup zakládá na teorii, že členové sektářských skupin mají dvojí identitu – sektářskou a skutečnou. V rámci poradenského procesu se pokouší oslovit toto „skutečné Já“ pomocí dřívějších zážitků, které „skutečné Já“ má.

Úkolem výstupového poradce je, podle S. Hassana, upozorňovat členy kultů na čtyři základní skutečnosti: člen zhoubného kultu je v pasti, ze které se bez pomoci jen stěží dostane, protože je psychicky ochromen, vysvětlit mu, že původně do té pasti nevstoupil dobrovolně, poukázat na podobnosti s jinými kulty, a nakonec, že je možné se z této pasti dostat.

Pro terapeuta pracujícího v této oblasti je důležité, aby měl výborný přehled o technikách, jež užívala sekta, kterou klient opustil. Musí umět zhodnotit jejich roli v rozpoutání patologie a zároveň se vyvarovat takové terapie, která by mohla, byť jen zdánlivě, připomínat sektářské metody. Je nutné odlišit nebezpečné praktiky od neškodných podivínských aktivit. Měl by mít přehled o tématech a ideálech, která

vůdce rozvíjel a představoval. Může tak lépe rozlišit to, čemu stoupenec věřil, než se ke zhoubnému kultu připojil.

Pomoc po odchodu ze sekty musí být koncipována jako dlouhodobá terapie.

Výstupový poradce se snaží svému klientovi vysvětlit, že to co bylo, není podstatné a nejde to změnit. Důležité je umět se rozhodnout, jak se svým životem naložit dál a kterou cestou jít. K tomu, aby jedinec mohl učinit takto zásadní rozhodnutí, potřebuje mít dostatek informací z různých zdrojů. Jen na jejich základě se člověk může rozhodnout, co pro něj bude, podle jeho názoru, nejlepší. Původně do zhoubného kultu vstupoval proto, že skupinu obdivoval pro některé její vlastnosti a věřil, že od ní něco získá. Poradce pomáhá kultistovi uvědomit si ztrátu společenského statusu a své osobnosti. Při tom se snaží vyhnout jakékoli subjektivní analýze hovořící o chybě, provinění, omylu... snaží se pouze o objektivní zhodnocení situace. Společně s klientem vytvoří osobní bilanci situace a nabídne věrohodnou a ihned proveditelnou alternativu. Pomáhá klientovi zbavit se pocitů viny a je jakýmsi zprostředkovatelem jeho návratu zpět do společnosti.

Poradce musí být dostatečně empatický, aby porozuměl individualitě jedince. Musí chápat jeho měřítka, potřeby, tužby, myšlení. Mnohdy se s klientem musí umět do určité míry ztotožnit. Je třeba, aby v klientovi podporoval a oživil všechny tendence k individualitě a chválil jeho ego. Názory výstupového poradce a jeho postoje by měly být neměnné a srozumitelné. Možné nejasnosti by sekta mohla interpretovat jako důkaz zlé vůle. (Hassan, S., 1993)

Výstupový poradce by při své práci neměl používat násilí, neboť to se pak stoupenec kultu právem cítí ohrožen. Mnohem lepší je nabídnout mu cestu dalšího růstu tím, že jsou mu předloženy nové perspektivy, o nichž dříve nevěděl.

Aby intervence byla úspěšná, je nezbytné, aby se do ní zapojila také celá rodina, přátelé... všichni, komu na dotyčném záleží. Dokážou

totiž pracovat na emocionální rovině. Jejich vztahy jsou mnohem silnějším poutem než přinejmenším problematická láska členů a vedoucích kultů. Je nutné zjistit, jaká ta která rodina je, jak žije, jaké jsou v ní vztahy. Výstupový poradce ji musí sjednotit a připravit na situace, které při práci pravděpodobně nastanou. Není možné v klientovi vyvolat pocit, že na jeho příklon k sektě existují v rodině různé názory, které by mohly zpochybnit její jednotu. Není-li rodina do akce ochotna investovat potřebný čas, energii a peníze, nechce-li se zabývat vlastními problémy a usilovat o změnu k lepšímu, nejenže člověku nepomůže, ale spíše ho poškodí.

Ve stejném čase se výstupový poradce spojí také s bývalými členy příslušného zhoubného kultu, kteří při intervenci samé hrají nepostradatelnou úlohu. Jsou zdrojem přesných informací o vnitřním fungování organizace, mnohdy je některý z nich schopen vykreslit současný obraz klienta, jaký je v sektě - popíše jeho nové já.

Každá sekta má svou vlastní doktrínu, každá skupina má své vlastní praktiky. Proto by si měl výstupový poradce vést kartotéku se všemi informacemi, které o organizacích, jež se chovají na bázi zhoubných kultů, a o psychické manipulaci získal. Při své práci je využije jako podporu pro to, co říká, přičemž léčebné metody závisejí na mnoha faktorech včetně toho, jak dlouho dotyčný v sektě žil a v jaké tělesné kondici se navrací.

Někdy je nutná skrytá intervence. To je pokus o pomoc, aniž by si jí dotyčný sám všiml. Není však snadné najít záminku setkání a získat dostatek času, aby bylo působení alespoň trochu úspěšné. Pro takovou akci se sestaví tým lidí, kteří do nejmenších podrobností zkoumají klientův psychický profil, jeho slabé i silné stránky, zájmy a typické chování.

Příprava celé akce zahrnuje též respektování osobních a citových zájmů. Nepomáhat na úkor zdraví, tělesné a duševní pohody. To se týká i lidí, kteří se na intervenci podílejí. Celá akce by neměla příliš narušit plynulý a přirozený běh rodiny. Do intervence

zapojíme všechny, kdo by mohl pomoci. To znamená i duchovní, psychology, psychiatry, bývalé členy i ty, kteří se jen chtějí o zhoubných kultech něco dozvědět. Úspěch akce záleží na dobré organizaci a perfektně, do detailu předem vypracovaném pracovním plánu, spolupráci a vzájemném porozumění. Je třeba maximálně využít blízkých vztahů.

Samotná práce výstupového poradce se sestává z několika úkolů.

❖ Shromažďovat informace o členu. Jaký byl dříve, jakým je nyní. Odkdy dochází do komunity, jak se o ní dozvěděl, jaké jsou jeho vztahy uvnitř skupiny i mimo ni, k jakým změnám v jeho psychice po vstupu do společenství došlo, jak rychle k těmto změnám došlo, jaké nové zvyklosti si osvojil... Čím více informací máme k dispozici, tím lépe. Vždy pracujeme jen s jedním člověkem. Zve-li nás na schůzku se staršími s odůvodněním, že on sám nám nedokáže vše správně vyložit, schůzku se snažíme stále odkládat, případně zdvořile namítneme, proč se sám tolik angažoval dříve, než sám všemu porozuměl. Lze navrhnout několikatýdenní odstup, během něhož by klient zkoumal skupinu zcela objektivně. Vždyť nemá co ztratit, je-li skupina opravdu taková, za jakou ji klient považuje.

❖ Vybudovat si s klientem pozitivní vztah a důvěru. Na nevědomé úrovni využijeme naší řeči těla, kterou přizpůsobíme klientově. Je účinné být zvědavý a sympatizující s neagresivním tónem hlasu. Projevit vůči dotyčnému úctu, vážit si jeho cílů a ideálů, ale nezahrnovat do toho klientovu angažovanost v sektě. Používáme otázky a oznamovací věty, v nichž se snažíme zdržet se jakékoli kritiky. V případě, že se kultista odvolává na to, že díky skupině se zbavil nějaké závislosti, přičteme to jeho osobní zásluze, nikoli sektě. Poradce se klienta též systematicky vyptává na význam různých viditelných prvků sekty, protože tak ho může dovést k analýze a někdy dokonce až ke kritice. V rozhovoru by se neměly rozvíjet diskuse o témaitech, které sekta potírala, aby zbytečně nedošlo k vyvolání vykonstruovaných a naučených opozičních postojů.

Žije-li kultista mimo rodinu, je vhodné neztráct s ním kontakt. Posílat tak jednou za týden alespoň krátký lístek a stále dotyčného povzbuzovat, aby kdykoli zavolal na účet volaného, bude-li chtít s někým mluvit. Pomáhá zasílat věci, o kterých víme, že by jeho staré já potěšily. Jde o věci jako jsou buchty od babičky, v zimě teplé oblečení, knihy, obraz... Posílat peníze je zbytečné, neboť dotyčný by je pravděpodobně jen odevzdal skupině. Tyto drobnosti pomáhají proniknout na povrch onomu starému já, které většinou s děním v dané skupině nesouhlasí, bojuje proti kultovní identitě, která se tu starou snaží pohřbit a zničit veškeré opěrné body, které by minulost jakkoli připomínaly. Staré já se vzchopí tím dřív, čím více bude v kontaktu s vnějším světem, v pozitivním styku s nečleny a čím více se v něm nahromadí špatné zkušenosti ze života ve skupině. Ať je člověk v kultu jakkoli dlouho, vždy je naděje na odchod.

❖ Umět vzbudit pochybnosti o kultu a ukázat nové perspektivy. Úkolem je vzkřísit a posílit skutečné původní já. Účinné je připomenout klientovi zajímavé stránky jeho původního života. Školu, zájmy, zážitky, lásku... Přitom je důležité, aby všichni, kdo se na intervenci podílejí, zůstali sví, jinak zbytečně vzbudíme u klienta podezření a nedůvěru. (Hassan, S., 1993; Abgrall, J. M., 1999)

❖ K otevření zmanipulované mysli může výstupový poradce použít ještě další klíče, v nichž se odrážejí i výše zmíněné úkoly:

❖ Cílená komunikace, jejíž podmínkou je výborná empatie, díky které může výstupový poradce poznat kultistu zevnitř. Z těchto poznatků pak poradce vychází při další práci. Jistým pravidlem by mohlo být dělat to, co klienta osloví. Nedaří-li se to, je třeba zkoušit to jinak.

❖ Sestavit modely identity, a to hned tři. Nejprve obraz toho, jakým člověk byl před vstupem do kultu, jakým byl, jak přemýšlel, smýšlel o sobě a o druhých, světu, jaké měl vztahy s druhými, jeho přednosti a slabosti. Druhý obraz nám představí, jak vypadá typický člen příslušného kultu. V tuto chvíli sehrají nenahraditelnou službu

bývalí členové kultu. Téměř vždy jsou schopni popsat, jak takový typický člen vypadá, jak myslí, jedná, jak se chová a jaké budou jeho reakce. Bývalí členové mohou při intervenci plnit také úlohu rodinného poradce. Poslední obraz, který si o klientovi utváříme, se týká skutečné osoby, která se angažuje v kultu. Každý člen se potácí mezi svou kultistickou a původní identitou. Kdy která identita převažuje, je závislé na individuálních vlastnostech člena, i na tom, ve které fázi členství se právě nachází.

Tyto modely si výstupový poradce při setkáních s klientem stále zpřesňuje. Je dobré, když si výstupový poradce ještě před samotným sekáním s klientem promyslí otázky a představí si pravděpodobné reakce. Korekce rozdílů mu pak umožní zpřesnění představy o identitě člověka, což ho následně přiblížuje k úspěšnému zakončení intervence. Zdaří se teprve po úspěšném rozpoznání pravé identity kultisty.

❖ Přístup k předkultovní identitě, neboť na vzpomínkách z období, kdy kultistická identita a z ní vyplývající psychická manipulace neexistovala, je možné opět založit vztah k realitě. Výstupový poradce pomáhá klientovi upamatovat se, jak smýšlel a jak se cítil v jednotlivých fázích náboru, jaké měl pochybnosti a problémy, které následně potlačil. Na základě dříve získaných informací od rodiny si poradce utvoří představu o tom, co dotyčný potřebuje slyšet, aby se pro odchod rozhodl, a podle toho si připravuje materiály a důkazy, které kultista, byť nevědomě, vyžaduje.

❖ Přimět kultistu, aby se na věc díval i z jiných úhlů. K tomu jsou velmi vhodné projektivní techniky. Např. jak by se na věc díval bratr, co si o tom myslí, co cítí rodiče... Projektivní techniky pomohou kultistovi rozpomenout se i na své myšlenky, pochybnosti a pocity, jak si představoval svůj život před vstupem do sekty. Poradce mu pak pomáhá porovnat tuto jeho představu se současným životem a perspektivou, jaká ho ve skupině čeká a jestli je to opravdu to, co chce. Podaří-li se kultistovi podívat se na sebe z jiného hlediska, získá

možnost nadhledu. Neprogramovaná mysl se náhle jeví v jiném světle a člověka zbavuje slepé víry.

❖ Eliminovat proces bránící samotnému myšlení tím, že nepřímo poskytujeme informace. Toho nedocílíme kritikou daného kultu. Lze ale důkazy předkládat na jiných zhoubných organizacích. Tak se klient necítí ohrožen a zůstává otevřen dialogu, ve kterém má možnost poznat sebe i svou skupinu. K tomu může výstupový poradce použít metody kognitivně-behaviorální terapie. Ta je určitou kombinací přístupů kognitivního a behaviorálního. Terapeut pomáhá pacientovi, aby si uvědomil zkreslený způsob myšlení a dysfunkčního jednání. Terapie je časově omezená a směruje k dosažení předem dohodnutých konkrétních cílů. Je zaměřena na přítomnost a na to, co je vědomé a pozorovatelné. Je kladen důraz na vědeckost. Jinou možností je existenciální a humanistická psychoterapie, která klade důraz na podporu duševního růstu. Nepovažuje za důležitou adaptaci člověka na prostředí, ale zdůrazňuje seberealizaci, orientuje se na vnitřní svět jedince. Patří sem zejména daseinsalýza a logoterapie. Oba směry se vyrovnávají s problematikou lidského bytí a jeho smyslu, lidského ducha, svědomí, odpovědnosti, utrpení a smrti.

❖ Vytvoření představy šťastné budoucnosti, jako prostředku k rozptýlení fobie. Tady je opět velmi účinné navázat na období před vstupem do sekty. Pomocí technik, jako je aktivní imaginace, umožní výstupový poradce klientovi představit si, co by dělal, jak by asi žil, jaký by byl, kdyby sektu vůbec nepotkal. Aktivní imaginaci bych mohla popsat velmi zjednodušeně takto: jakmile kultista svou představu popíše slovy, poradce se ho snaží přimět, aby do svého snu vstoupil naplně a emocionálně se se svou představou ztotožnil. Je to samozřejmě jen jedna z cest, jak naplnit vnější svět kladnými vlastnostmi. Sekta tak ztrácí vliv avládu nad zkreslenými informacemi o skutečnosti a kultista má opět možnost zamyslet se nad tím, zda je setrvání ve skupině to, co sám chce.

❖ Nabídneme kultistovi konkrétní definici psychické manipulace a charakteristiky zhoubného kultu. Získá tím možnost poznat, co s ním sekta udělala a jak on sám se naučil manipulovat s druhými.

5.2 Stručné rozdíly mezi VP M. Langoneho a S. Hassana

M. Langoneho přístup je založen pouze na budování důvěry a síle argumentů. S. Hassan je ochoten použít i přesvědčování, vede ke změně.

Přístupy se liší též v míře spolupráce s rodinou. Zatímco Langone považuje za klienta pouze člověka, s níž má vytvořenu zakázku (rodinný příslušník – naučte mne s odchodem blízkého žít či člen sekty – pomožte mi nahlédnout na situaci), Hassan ke změně myšlení člena náboženského hnutí využívá podpory celé rodiny a blízkých.

Narozdíl od otevřeného Langoneho jednání připouští Hassan skrývání své profese a záměrů po nezbytně nutnou dobu. Hassan se snaží v rámci skryté intervence za pomoci rodiny připravit takovou situaci, v jejímž rámci by byl člen sekty náhle a nečekaně zbaven vlivu skupiny a zároveň byl vystaven poradcovým informacím i jeho náboženské skupině. Tyto informace podává se skrytým záměrem, aby se dotyčný „svobodně“ rozhodl k odchodu.

5.3 Výstupové poradenství v ČR

Čeští odborníci, kteří se výstupovým poradenstvím zabývají, se vydávají vlastní cestou. Nesouhlasí ani s Langonovou ani Hassanovou koncepcí, neboť ačkoli oba přístupy jsou stále silně poznamenány metodami deprogramování. Ačkoli oba (Langone, M. i Hassan, S.) uvádějí, že jejich primárním cílem není to, aby klient náboženskou skupinu opustil, přesto je patrné, že si to přejí. Jedná se tedy o poradenství směřující k výstupu.

Naši výstupoví poradci kladou důraz na zachování dobrých vztahů, přičemž se snaží neřešit víru aktérů. Zklamání v nové cestě by přispívalo k návratu ke starým konceptům vidění světa.

Staví na postupech rogeriánské terapie, hlavní metodou, kterou naši výstupoví poradci používají, je rozhovor. Je podkladem pro vypracování anamnézy, v níž by měly být zohledněny také zprávy od dalších odborníků, přátel. Prací výstupového poradce je empaticky pomáhat klientovi, aby porozumění své vlastní zkušenosti integroval do postupného vývoje nebo do znova navázaného vývoje vlastní identity a svého životního stylu. Následně pomáhá hledat alternativní duchovní či jiné náboženské aktivity.

Tento koncept podporuje i myšlenka psychologa a poradce Roberta J. Lovingera (Lovinger, R. J., 1990), který o problematice sekt hovoří jako o možnosti, která může mladé dospělé vést k tomu, aby dospěli a odloučili se od svých rodin, nahradili dřívější ztráty novými vztahy, získali smysl pro své životy nebo zbavili se drog a získali nové dovednosti.

České poradenství se snaží vyvarovat situacím, kdy poradce působí na kohokoli jiného než na objednávatele služeb. Poradci pracují výhradně s tím, kdo jejich pomoc vyhledá a jeho objednávka je spojena s problematikou sektářství. Neklade si za cíl přispět k jakékoli změně, nepoužívá žádné otevřené ani skryté techniky k tomu, aby se odchod ze skupiny realizoval. Cílem poradenství je pomoci klientovi zvládnout situaci, v níž se z jakéhokoli důvodu necítí dobře.

Ve srovnání s Langoneho možnostmi (uvedeno na s. 72) čeští odborníci poslední dvě možnosti odmítají. Pohybují se pouze ve třech možnostech: příprava na změnu – způsob, jak se optimálně přiblížit k blízkému v kultu, aby mu návrat umožnili a usnadnili, akceptace – stejná jako u Langoneho, rodiče se naučí respektovat rozhodnutí dítěte s tím, že si takový způsob života vybral a považuje jej za šťastný a správný, snahou je, aby vztahy byly přátelské, a odloučení – rodina se od kultizmu distancuje po dobu nezbytně nutnou. Výstupoví poradci

dbají na to, aby si cestu zvolil sám klient a za své rozhodnutí byl plně odpovědný.

Typy zakázek, se kterými přicházejí lidé za výstupovými poradci:

- ❖ Chci informace, zajímá mne to
- ❖ Co mám dělat – klient chce zvládnout situaci, kterou si sám nevybral a považuje ji za ohrožující jejich blízkého. Přejí si tedy, aby dotyčný skupinu opustil.
- ❖ Přichází člověk, který sektu opouští a potřebuje si objasnit, co ho vedlo k připojení ke skupině, jaký vliv na něj skupina měla apod.
- ❖ Klientem je člověk, který skupinu opustit nechce, ale chtějí to jeho blízcí. Jedná se o případy deprogramování.
- ❖ Velmi výjimečně se může jednat o příslušníky nesektářských skupin. Jejich zakázka se týká možností zdravého vývoje jejich náboženského společenství.

Jak jsem uvedla výše, cíle výstupových poradců v České republice jsou odlišné od těch, které mají kolegové v USA. Snaží se maximálně respektovat rozhodnutí každého člověka. K uvedeným zakázkám tedy přistupují odlišně, což mění i klientelu, která poradce vyhledává. Ztrácí tak rodiče (blízké), kteří chtějí odchod klienta ze skupiny. Pokud s touto objednávkou přijdou, poradce se zakázku pokouší transformovat ve smyslu „nauč mne lépe respektovat náboženskou svobodu“. Naopak klienti, které naši poradci získávají, jsou tzv. odpadlíci. Tedy ti, kteří náboženskou skupinu opustili a potřebují se naučit nově žít v reálném světě.

Poradci ve své práci nespoléhají na sílu informací. Vycházejí z předpokladu, který je zmíněn dříve. Vstup do sektářské organizace není řízen rozumem, ale stojí na emočních a sociálních základech. Tato myšlenka vytváří prostor k objektivnímu shromažďování

informací o sektářských skupinách. Snahou je mít k dispozici nejen negativní a diskreditující informace, ale i pozitivní, jež slouží především k predikci vývoje skupiny.

Výstupový poradce s klientem nejprve pracuje na pojmenování obtíží, následně na jejich překonání. Následně se vrací k době, kterou člověk v sektářské organizaci a tuto zkušenost se snaží pozitivně zhodnotit.

(Vojtíšek, Z., 2005; Langone, M., 1993)

6. Jak se žije odpadlíkům

V šesté kapitole se více zaměřuji na období po odchodu člověka ze sektářské organizace. Toto období provází mnoho obtíží. Vyrovnat se s nimi je nesnadný úkol a často to z různých důvodů bez podpory okolí není možné. Pokud člověk tuto podporu nemá, je vhodné obrátit se na profesionální pomoc, která je poskytována širokým spektrem odborníků od sociálních pracovníků, přes výstupové poradce, psychology a případně psychiatry až po církevní hodnostáře.

6.1 Život po opuštění sekty

Odchod ze sekty bývá nejdříve provázen pocitem zradby vůči skupině, který se postupně mění v pocit viny vůči rodině a blízkým. V této chvíli se oživuje pocit neužitečnosti a prohry, zatímco oblast afektivity je zaplňována až démonickými představami nebo představami o vykoupení. Všudypřítomné jsou perspektivy návratu do sekty či sebevražedného pokušení, jimiž se musí terapeut (výstupový poradce) vážně věnovat a uvažovat o vhodné léčbě.

Následky života v sektě na sobě odpadlík pocíluje ještě dlouho po odchodu. Dr. Margareta Singerová (Porterfieldová, K., 1997) zjistila, že lidé, kteří prožili ovládání myšlení, žijí v pocitu odcizení a zmatku. Vrací se prakticky do nového, neznámého světa. Nejen oni sami jsou jiní, ale i jejich bývalí přátelé se změnili - založili rodiny nebo se naopak rozvedli, narodilo se jim dítě, odešli za prací, studiem nebo jinak změnili svůj život. Bývalý člen sekty má pocit, že ačkoli není odmítnut, nemají si již co říci. Pro vlastní rodinu je mnohdy předchozí nepřítomnost dotyčného nepřekonatelnou hradbou.

Návrat je o to komplikovanější, že bývalý kultista si všímá i okem pozorovatelných změn, jako jsou změny módy, TV programy, hudba, kultura, ale i praktické věci, jako trasy MHD, obchody se přestěhovaly... Lidé bývají v sektách tak dokonale izolováni, že nyní mají problémy se přizpůsobit a onen starý svět, který znali před

vstupem do sekty, již neexistuje, aby se do něj mohli vrátit. Podobné pocity mohou prožívat např. ti, kteří emigrovali z komunistického Československa hned dvakrát. Nejprve při příchodu do cizí země, která má zcela neznámá pravidla a zvyky, kdy se mohly objevovat i pocity viny vůči rodině či vlasti jako takové (v případě odpadlíka vůči členům sekty nebo/i v sektě samotné) a podruhé po svém návratu do Čech.

Nejsou to jen změny kolem bývalého člena, ale musí se vyrovnat se změnami myšlení a cítění v nich samých. Musí rozpoznat a spojit svou roztríštěnost a znova najít, kým vlastně jsou. Člověk se může snažit vymazat z paměti zkušenost se sektou jakkoli, stačí však i nepatrnná zmínka o ní či zátěžová situace a prožité chvíle vyplují opět napovrch. Podle Singerové se tyto stavy dostavují nejčastěji do jednoho roku, maximálně do dvou let po odchodu.

Téměř u všech bývalých členů sekt se objevují tzv. post-traumatické stresové poruchy, kdy je provázejí symptomy, se kterými se setkáváme po každém traumatu. Lidé jsou neustále ve středu, očekávají nebezpečí ze všech stran. Z neznámých a neočekávaných situací zpanikaří. Mají problémy se spánkem a jsou velmi náladoví. Mnohdy se cítí citově neteční, což je jeden ze způsobů psychických obran, který pomáhá tuto krizi ve zdraví přežít.

Většina těch, kdo sektu opustili, mají nejrůznější psychické problémy, z nichž nejběžnější jsou deprese. Není snadné si připustit, že sen, jemuž věřili, se změnil v obludnou noční můru. Vede to k tomu, že člověk vidí jen stinné stránky věci. Bolest může být tak veliká, že vymaze naděje na lepší budoucnost. Je důležité si to uvědomit a období zármutku se postavit. Velmi pomáhá vědomí, že prožitá zkušenost člověka posílila.

Neméně častým problémem je přetrvávající neschopnost samostatného rozhodování. Bývalí členové sekt stále mají tendenci být na někom závislí tak, jak byli v sektě naučeni. Taková závislost plodí jen pocity méněcennosti, brzdí touhu a schopnost se samostatně

vyvíjet. Avšak jako většina dovedností, i rozhodování potřebuje praxi. Lidé jsou schopni se znova naučit nést zodpovědnost za svůj život. Učení lze urychlit tím, že okolí bude dotyčného nutit k samostatnému jednání. Podporou sebeúcty se závislost obvykle překoná. Vyskytuje se také ztráta paměti a schopnosti se soustředit. I zde pomáhá procvičování a trpělivost. Některé z dalších obtíží, se kterými se u lidí, kteří opustili sektářskou organizaci setkáváme, jsou pocity nesmyslnosti a bezvýznamnosti, lítost nad ztraceným časem, opakovaná citová zhroucení, úzkostné a panické pocity ohrožení, vztek na sebe i sektu, pocity viny (za to, jak v sektě žili, a že jiní v ní stále žijí), stesk po lidech ze sekty, pocity hanby a vnitřní nejistoty, nedůvěra k lidem i ke skupinám, osamocenost a izolovanost.

Nedostane-li se člověku, který opustil jakýkoli zhoubný kult, vhodných informací a podpory, hluboce vštípená pravidla života v sektě a různé fobie mohou vést k jeho psychickému zhroucení. Jedním z indikátorů, že člověk potřebuje další pomoc, jsou zlé sny, pocity viny za věci, které způsobil v době, kdy žil v kultu. Snad každý, kdo byl delší dobu v sektě, se setkal se smrtí někoho, komu skupina odmítla poskytnout potřebnou pomoc. K výčitkám svědomí po opuštění sekty a pocitům viny postačí, nemohl-li se dotyčný během aktivního života ve společenství a díky jeho zákazu, např. zúčastnit pohřbu někoho blízkého. Tito lidé, kteří za sekty vystoupili, často stojí proti hněvu svých dětí, které byly sekta týrány, zneužívány či zanedbávány. Všechny negativní emoce by měly směřovat na skupinu a její praktiky. Dotyčný byl její obětí a co v té době dělal, považoval za správné.

Po odchodu ze skupiny mívají lidé problémy s navazováním intimních vztahů. V prostředí využívání a zneužívání se každý bál citově se angažovat, a tak s emocemi raději moc neriskoval. Veškeré vztahy byly jen povrchní, nařízené a prázdné. Proto je dobré co nejrychleji vyhledat odborníka, který ví, co je to psychická manipulace.

Mnozí, kteří odešli, žijí ve strachu díky zastrašování, hrozbám vloupání, vydírání či vraždy, protože vědí, že každý, kdo skupinu opustí, je její nepřítel. Přitom si ale jen málokdo z nich uvědomí, že nechá-li si své zážitky pro sebe, je takové riziko minimální. Jen hlupák by se mstil, aby na sebe upozornil.

6.2 Recidiva, střet s kultovní identitou

Nyní již bývalý stoupenec si kdysi skupinu zvolil, neboť mu nabízela model schopný uspokojit jeho pochyby a úzkosti. Sekta mu dávala hotové odpovědi, které nebylo třeba analyzovat, nedaly se zpochybňovat. Načrtla mimořádně rigidní podobu života a myšlení. Pokud člověk po opuštění skupiny nemá někoho, kdo mu pomůže opět získat schopnost analýzy, úsudku, svobodné vůle, je pravděpodobné, že se ke skupině vrátí. Neumí bez ní žít. Dalším podnětem, který vede bývalé kultisty k návratu, jsou asociace, které sekty záměrně používají. Tato technika spočívá v tom, že různé podněty běžného života, například jednotlivé písni populární hudby, jsou nějakým způsobem pevně spojeny s ideologií skupiny. Tento mechanizmus funguje na principu podnět – reakce (např. zrakové-barva, sluchové-mantra, dotekové-polibky, čichové-vůně kadidla, chuťové...) To znamená, že v případě, kdy dotyčný spatří, uslyší, ucítí něco, co mu připomene indoktrinační proces, a to ho vrátí do kultovní identity a vyvolá pochybnosti o správnosti rozhodnutí odejít. Pokud se taková recidiva nepochopí a reaguje se na ni nesprávně, může vést osamělého, frustrovaného a zmateného člověka zpět do kultu. Taková asociace znamená náhlý návrat mentality spojený s obrovskou vlnou strachu a pocitem viny nad zradou skupiny a jejího vůdce. Člověk najednou vše interpretuje opět z pohledu člena daného společenství. Lidé, kteří využili služeb výstupového poradce, tyto problémy nemívají. Ti ostatní si musí připomenout, že to vyvolal nějaký podnět a že to časem přejde. S odstupem času tyto příznaky vymizí úplně. Nejúčinnější technikou je pro ně identifikace příčiny. Jakmile je příčina odhalena,

měla by získat novou asociaci, být spojena s jinou reakcí. Novou asociaci je nutno procvičovat tak dlouho, až se stane automatickou.

Urychlení rekonvalescence velmi pomůže znova začít používat normální jazyk namísto frázovitého náboženského. Jedinec ztratí kultovní brýle a prázdnou frází naplní původní smysl slov.

(Porterfieldová, K., 1997; Hassan, S., 1993)

6.3 Důsledky působení sektářských skupin

Ne každý odpadlík vyhledá pomoc odborníků. Mnozí situaci zvládnou s pomocí rodiny a původních přátel. Ti, kteří ji z nějakého důvodu potřebují, by měli mít zajištěnu komplexní péči. Tu v ideálním případě „zajišťuje“ tým složený z představitelů několika oborů. Způsobené škody mohou být jak psychického, tak fyzického rázu. V počáteční fázi nápravy stavu jedince je léčba převážně symptomatická. Je však třeba co nejdříve, nejlépe paralelně, zahájit psychiatrickou terapii. Pokud jde o nápadné patologické prvky, často zjišťujeme, že sekta byla pouze jedním z faktorů, které je vyvolaly. Tedy že patologie existovala již dříve. Terapeut musí být schopen patologie rozpoznat. K tomu se používají různé testy osobnosti (MMPI, TAT, Rorschach), neboť rozhovor ne vždy umožní identifikovat relativní místo různých elementů v osobnosti klienta. Testy umožní získat představu o jeho stavu a jejich výsledky zas vypracovat lékařskou, psychiatrickou, strategii.

Ve všech případech je vhodné nejprve omezit psychiatrické symptomy, které jsou překážkou pro normální vztah. Týká se to symptomů jako jsou deliria, halucinace, závažné úzkostné stavby. Druhá, složitější etapa bude zaměřena na to, aby bývalý stoupenc dokázal svůj bývalý život v sektářské organizaci integrovat do svého života jako etapu, které mimo svých negativních dopadů měla i kladné stránky. Poradce může s klientem probrat, co využitelného se naučil (administrativa, cizí jazyky...). Zde se setkáváme s problematikou

vlastní všem psychoterapiím stavů závislosti. Je nutná analýza dosavadního života. Bez ní je recidiva téměř jistá. Sekta se usidluje ve vztahovém, kulturním a společenském prázdnu. Boj proti ní se ukazuje účinný pouze v případě, že dokážeme těmto nedostatkům čelit. Je nutná rekonstrukce rodinné a společenské komunikace. Odchod ze sekty provází pocit prázdnna, který jde ruku v ruce s neodbytností symboliky smrti, která se může projevovat jak ve vědomí, tak v nevědomí. Mnohdy zjišťujeme naprostou absenci životní dynamiky. Melancholie, pocit, že dřívější čas se zastavil, absence výhledu, ztráta ideálu může být přemožena tím, že navrhнемe nové aktivní hodnoty se silnou životní symbolikou.

Problematika psychotických stavů - největší potíž, s níž se setkáváme při léčbě delirických a halucinačních stavů po odchodu, spočívá v konfrontaci typicky sektářských prvků s náboženskými, společenskými či historickými mýty, které byly předehrou konvertování k sektě jako součástí osobní historie dotyčného ještě v době před vstupem do ní. Druhá obtíž spočívá v odlišení skutečné patologie od společensky přijatelné mytologie. Současný vzestup různých paralelních věd, okultizmu, historek o mimozemšťanech apod. se stává nezanedbatelným handicapem, neboť klient v nich může nalézt zdůvodnění svého jednání. Terapeut musí umět vyvážit přehnaný racionalismus s přílišnou tolerancí vůči těmto mlhavým doktrínám. Pokud jde o psychózu, jsou rodinné archetypy zcela přestavěny. Rozvíjí se např. oidipovská symbolika, kde guru - vůdce - nahrazuje otce a sekta matku. Terapie je tedy po dohodě s pacientem zaměřena na rekonstrukci symboliky v souladu s tím, co je obvyklé v referenční společnosti.

Problematika neurotických stavů - sekta vytvořila množství různých rituálů sloužících jako nástroj podmiňování, ale také odpovědi na psychické prázdroje a existenciální neklid stoupence. Společnost je však také zaplavena rituály, což sektám nahrává. Tvrdí, že jejich rituály nejsou o nic horší než rituály společenské. Je tedy otázkou, jak

zbavit podmíněnosti, aniž znovu podmíníme. V prvním období proto mohou být analytické terapie podporovány psychofarmaky, které potlačují úzkost ze ztráty rituálů. Závažnou překážkou terapie je také houževnatost obsedantních představ.

Dalším problémem, na který narázíme, je tzv. flash-back. Je to spontánní a nepředvídatelný návrat sektářského prožitku, trvající různě dlouhou dobu a dotyčný je v tu chvíli přesvědčen, že je opět uvnitř sekty. Cítí se být ponořen do mlžného, pak ireálného světa, načež mnohdy začne pochybovat o své duševní rovnováze. Tento jev je ve skutečnosti spojen s aktivováním systému vzpomínání na prožité, k němuž dochází prostřednictvím zvláštního stimulu. Je třeba identifikovat tyto stimuly bez ohledu na to, na jakém smyslu závisejí. Nejčastěji jde o sluch (hudba, zpěvy) a čich (různé vůně). Ve všech případech se uplatňuje léčba běžná při klasických fobiích.

(Abgrall, J. M., 1999)

Zvláštní oblastí jsou duševní poruchy, které se vztahují přímo k náboženským faktorům (ekleziogenní poruchy). Zde je žádoucí léčba na čistě náboženskokognitivní úrovni.

7. Obrana proti sektářským náborářům

O této problematice se bohužel hovoří jen velmi málo a málokdo jí naslouchá. Většina lidí je přesvědčena, že oni sami podlehnout vábení zhoubných kultů nemohou. Tak se nakonec stane, že mnozí končí v sektách jen díky své neinformovanosti. Odolat lákadlům sekt však není tak složité, když víte, na co si máte dát pozor.

S. Hassan v knize Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů (1994), doporučuje zejména (viz též Militská, Dingir 2000):

- ❖ Uvědomte si, že proti psychické manipulaci nejste imunní. Toto uvědomění si vlastní zranitelnosti pomáhá tomu, abyste si udrželi citové mechanizmy a kritické myšlení.
- ❖ Nečiňte rozhodnutí bez dostatečného uvážení, dokud nezískáte co možná nejvíce informací z nezávislých zdrojů.
- ❖ Stejně tak nedělejte rozhodnutí, jste-li ve fyzické či emoční nepohodě. Vyžadujte čas na rozmyšlenou.
- ❖ Přečtěte si nějakou duchovní literaturu a něco o různých náboženstvích. Budete schopni se vyznat v termínech, které verbíří při náboru používají.
- ❖ Všímejte si způsobů komunikace. Budete-li schopni rozpoznat automatické mechanizmy, kterým člověk nevědomky propadá, budete v menším nebezpečí, že by s vámi mohl někdo manipulovat.
- ❖ Učte se odolávat sociálnímu, skupinovému tlaku. Zkuste se v běžných životních situacích lišit od ostatních tam, kde je to pro vás přijatelné.
- ❖ Všímejte si rozdílů mezi tím, v co lidé prohlašují, že věří, a jejich běžným denním životem.
- ❖ Hledejte logické souvislosti, nebo nepřesnosti v argumentaci. Vyrkuje-li verbíř s dilematem, ultimátem, zkuste vymyslet svou vlastní, třetí variantu (např. podle následujícího vzoru: máte na výběr nynější život v sektě a následný ráj, nebo život bez ní a tím cestu do pekla. Řekněte tedy, že si půjdete svou vlastní cestou).

❖ Nepřijímejte pozvání na seminář, kurz nebo přednášku, dokud nevíte, kdo celou věc organizuje, financuje a co se tam bude dít. Nevíte-li si rady, požádejte o pomoc někoho, komu důvěřujete.

❖ Věnujte velkou pozornost tomu, nejsou-li nějaké informace zamlčovány.

❖ Je nauka přístupná všem, nebo ji mění a přizpůsobují situaci podle potřeby? Solidní organizace svou nauku nemění a nepodvádějí.

❖ Ptejte se a nenechte se odbýt všeobecnými odpověďmi a apely na city, nebo vyhýbavými tezemi o tom, že ještě nejste dostatečně zralí no to, abyste to pochopili. Trvejte na konkrétních odpovědích, většinou se tak verbíře rychle zbavíte. Vzhledem k tomu, že jsou naučeni nepřemýšlet o sektě negativně, budou jejich odpovědi víc než vyhýbavé, neurčité, obecné a se snahou změnit téma. Je důležité nenechat se vtáhnout do polemiky, jen stále trvat na jasné odpovědi na vaši otázku.

Chcete-li se do diskuse přeci jen pustit, S. Hassan navrhuje otázky, které každému z nás pomohou zjistit, o jakou organizaci se jedná.

„Jak dlouho už tohle provozujete?“ „Chcete mne získat pro nějakou organizaci?“ „Můžete mi říct jména všech organizací, které jsou k té vaší přidruženy?“ „Kdo je hlavní vedoucí?“ „Jaká je jeho minulost, vzdělání, trestní rejstřík?“ „V co vaše organizace věří?“ „Věříte, že účel světí prostředky?“ „Je za určitých okolností povolen podvod?“ „Co se čeká od nově příchozího?“ „Musí odejít ze školy, práce, vzdát se něčeho, odevzdat majetek, změnit vizáž...?“ „Považuje někdo vaši skupinu za problematickou, a když ano, jaké má námitky?“ „Jaký máte vztah k bývalým členům?“ „Mluvil jste někdy s někým, kdo odešel, co ho k tomu vedlo?“ „Omezuje vaše skupina styk s těmito lidmi?“ „Jmenujte tři věci, které vám na skupině či vedoucím vadí.“ Odpoví-li verbíř na některou z otázek, že neví, můžeme pokračovat ve stylu: „Jste již tak dlouhou dobu členem a nevíte to?“ „Jak jste mohl do skupiny vstoupit, aniž byste si to zjistil?... Při takto vedeném

rozhovoru má člověk mnoho příležitostí poznat, zdali náborář lže. Nechce-li ani bez váhání podat nástin ideologie, buděte si jisti, že něco skrývá. Zhoubný kult skoro vždy chce nejprve získat závazek a teprve poté poskytne nějaké informace. Je-li verbíř ve svých odpovědích poměrně otevřený a zdá se být upřímným, je dobré zkusit obdobný rozhovor s dalšími členy a porovnat rozdílnost jejich výpovědí.

❖ Nikdy na sebe nedávejte kontakt. Přijde-li vám to užitečné, vezměte si ho vy s tím, že budete-li mít chuť, čas a zájem, ozvete se sami.

❖ Vnímejte lichotky a falešnou intimitu. Při prvních setkáních ani jedno není normální, v našem světě nepřicházejí náhle. Nevyzrazujete mnoho o sobě. Verbíři neváhají použít vše proti vám.

❖ Je v zájmu každého, aby si dal pozor na lidi, kteří se na první pohled zdají příliš dobrí, než aby mohli být upřímní. Za dobrotu se mnohdy skrývá účel.

❖ V situaci, kdy s vámi někdo manipuluje a hledá vaše špatné stránky a vy nemůžete odejít, myslíte na věci, které umíte dobře, na lidi, které máte rád, a na to, že za některé z nich jste navíc odpovědný. Nazvou-li vás hlupákem, protože nechcete navštívit jejich setkání, seminář, oponujte, že jste jen jiný. A tak to přeci má být. Každý má být svůj.

Nejlepší obranou však zůstává, vědět kdo jsem, v co věřím a nebýt přístupný ke snadné změně hodnot. Je dobré znát své slabosti a umět vycítit, chce-li je někdo použít proti mě. Nikdy nepotlačovat své kritické myšlení. Být nedůvěřivý a nedopustit, aby nás ovládla zvědavost, neboť ta je, spolu s přehnanou sebedůvrou, častou příčinou vstupu do sektářských organizací.

Každý z nás se podstatě kdykoli může setkat se skupinou lidí, ve které mu bude dobré, kde se bude dobré cítit. Ale před vstupem do

jakékoli organizace bychom se měli ptát sami sebe (Porterfieldová, K., 1997):

- ❖ Přijmou mne takového, jaký jsem, nebo se nejprve musím stát novým člověkem, člověkem bez minulosti?
 - ❖ Má skupina mnoho příkazů a zákazů. Jaká je frekvence a intenzita trestů za jejich nedodržení?
 - ❖ Mohou členové vyjadřit názory odlišné od vůdcových. Smím klást mnoho otázek a stýkat se s okolním světem bez jakýchkoli omezení?
 - ❖ Je skupina proti tomu, abych navštěvoval rodinu, příbuzné, přátele?
 - ❖ Nejsou lidé zvenku považováni za nepřátele?
 - ❖ Budu mít ve skupině dostatek soukromí, jídla a spánku. Mají to i ostatní členové?
 - ❖ Snaží se vůdce nebo skupina ovlivnit rozhodnutí pomocí pocitů viny? Je odchod od skupiny problematický, nebo je spojen s výčitkami svědomí, strachem a pocity viny?
 - ❖ Chce skupina od svých členů peníze nebo je nutí shánět peníze na ulici? Pokud ano, co přesně s těmito prostředky dělá, do čeho je investuje?
 - ❖ Tvrdí některý z členů, nebo skupina sama, že v zájmu věci je možné lhát a krást?
 - ❖ Žije vůdce podle stejných pravidel jako členové?
 - ❖ Říkal někdo, že vůdce je schopný činit zázraky? Pokud ano, viděl je někdo na vlastní oči, nebo to smějí jen vyvolení.
- Zároveň s pátráním po odpovědích na výše položené otázky je dobré se zajímat i o další podrobnosti spojené se skupinou:
- ❖ Důležitým aspektem je způsob rozdělení moci ve skupině. U zhoubných kultů nikdy nebývá vyvážená. Mívá podobu pyramidy, na jejímž vrcholu stojí vůdce.

❖ Zajímejte se o to, kdo vůdce vlastně je. Jaký byl jeho život, jaké má vzdělání. Pro zajímavost: Werner Erhard, cesta Forum – prodával auta a naučné slovníky, Carl Stevens, Kult Bible – rozvážel pečivo, Ronald Hubbard, scientologie – spisovatel sci-fi... Není bez zajímavosti, že mnozí představitelé kultů sami prošli psychikou manipulací, často trpí pocity viny, méněcenností a svou povahou bývají antisociální. Touží po blahobytu, po pozornosti ostatních a hlavně moci nad nimi.

Shrnu-li výše popsané pro naše české podmínky, existují určité způsoby chování a prezentace skupiny, které nemusejí znamenat vůbec nic, ale mohou nás také upozornit, že jde o skupinu, které je lépe se vyhnout. Je dobré zpozornět např. jde-li o skupinu mladých, veselých, optimistických lidí, kde se cítíte báječně a je jen těžké uvěřit, že by se jednalo o sektu. Tito lidé tvrdí, že se jen tak scházejí, že nepatří k žádné církvi. A pokud ano, jde o církev, která sídlí někde daleko a její název vám vůbec nic neříká. Skupina se odvolává na různé exotické duchovní kořeny, ale organizačně přichází z USA (kolem 3000 různých sektářských organizací).

Jiným varováním by nám mohli být náboráři sami. O pravé tváři se snaží říci co nejméně a když, tak jen v nejnutnějším případě. Naopak se snaží zjistit co nejvíce o vás, aby takto získané informace mohli použít při vašem přesvědčování. Většina sdělení je jednosměrná, tj. od člověka k náboráři. Náborář člověku upírá čas na promyšlení nových informací. Nezhoubné organizace svým budoucím členům nelžou, ani je nenabádají k unáhleným rozhodnutím a slibům.

Destruktivní kulty zajišťují akce zaměřené na podrývání vztahu k rodině, přátelům. Členům je také vštěpován názor, že jejich lidské potřeby musí odumřít, což mimo jiné vede k nedostatku, odpírání si a zavrhování spánku a jídla, tyto potřeby jsou uspokojovány v nejnižší možné míře, kdy členové ještě zvládají vysoké nároky, jež na ně sekta

klade. Četba je omezena na cenzurované materiály. Má-li se člen pro něco rozhodnout, téměř bez výjimky musí žádat o dovolení či radu a podle ní se zachovat.

Sekta kontroluje život svých členů do nejmenších podrobností. Děti se rodičům většinou odebírají, aby je bylo možné lépe ideologicky zpracovat. Dalším důvodem je, že rodiče spíše zůstanou ve skupině, než by odešli bez dětí.

8. Závěrem

Stane-li se někdo, na kom nám záleží, členem zhoubného kultu, může se stát, že se z neznalosti dopustíme snadno chyb, které náš úkol, tedy někomu pomoc z vlivu zhoubné organizace, znesnadní. K intervenci je nutné přistupovat plánovitě, bez afektivních a agresivních reakcí. Stejně tak nepomůžou naše výčitky. Ty mají jen negativní dopad. Intervenci je dobré začít co nejdříve je to možné, ačkoli ani u dlouhodobých členů není bez šance na úspěch.

Co by tedy měli dělat rodiče, když zjistí, že jejich dospívající či již dokonce plnoleté dítě se dostalo do skupiny, o níž se domnívají, že by mohla být sektou? „*První věc je nepropadnout panice,*“ radí MUDr. Remeš. „*Je to důležité proto, že člověk v panice zareaguje instinktivně útočně – má tendence to dítěti intenzivně rozmlouvat, ale zdánlivě logický dialog se velmi brzy stává soubojem, a někdy může vyústit až fyzickým napadením.*“ Rodič, který má takové „podezření“ by se měl snažit vyhledat odbornou pomoc. Po celé naší republice je síť pedagogicko-psychologických poraden, existují krizová centra. I když se klasické poradny problematikou sekt většinou příliš nezabývají, poradí, kam se má člověk obrátit. „*Asi největší bezpečí proti sektám spatřuji ve výchově v rodině. Ne však v tom, že rodiče budou s dětmi mluvit o tom, že svět je takový, jaký je, že se v něm míchá dobro a зло, že život je o hledání smyslu, ale především v životním příkladu – aby děti viděly, že rodiče mají jasno ve svém životě, že mají pevnou půdu pod nohama a že v tomto světě umějí žít.*“ (MUDr. Remeš, P., pořad Čas pro rodinu, [online] 27.7.2000, www.rodina.cz)

8.1 Rady rodičům a přátelům

Pro rodiny je mnohdy obtížné rozlišit patologii od ještě přijatelného společenského chování člověka polapeného sektou. Je třeba se vyhnout několika typům chování:

❖ Podcenit závažnost podřizování se sektě a doufat, že dotyčný si bude schopen svou situaci uvědomit a bude dostatečně prozíravý a silný, aby ji vyřešil sám.

❖ Donekonečna se ptát, zda zásah do soukromí dalšího člověka je oprávněný, případně nedělat nic s odvoláním se na svobodnou vůli a rozhodnutí adepta.

❖ Dramatizovat vše, co se s dotyčným děje, stavět mezi sebe přehrady, případně s ním zcela přerušit vztahy.

Hlavním úkolem je udržet rovnováhu mezi přiznáním autonomie a udržením ochranného pouta.

K tomu, aby člověk mohl pomoci někomu, kdo uvízl v sítích verbířů, je důležité si uvědomit, že ne všechny skupiny jsou destruktivní. Neexistuje univerzální rada či formulace, s jejíž pomocí by bylo možné vstupu zabránit.

Vstup do alternativního religiózního společenství zpravidla není náhlý a nečekaný, vyjma mezních případů spontánního přerušení vazby s dřívějším prostředím. Takový skluz bývá provázen celou řadou znaků, které se dotýkají jedné, nebo několika oblastí společenské aktivity. Již v počátcích jdou vystopovat změny v myšlení, alarmující jsou změny v každodenním chování. Je třeba je umět číst, musíme si všimat každé změny ve zvyklostech blízkého člověka. Náborem se sekta snaží uspokojit také své finanční potřeby, proto vyzývá své stoupence, aby využíval jejich produktů, což rodině může být dalším varovným signálem.

Snaha přesvědčit člověka, aby do sektářské organizace nevstoupil, bývá marná, ale existují zásady (Porterfieldová, K., 1997), kterými je možné usnadnit návrat:

❖ Neukončit s dotyčným styk a dát mu najevo, že může kdykoli přijít. Stále se o něj zajímejte, vždy reagujte na jakýkoli pokus o kontakt. Odpovězte na dopis, telefonát, občas zkoušejte sami volat, nabídněte mu, aby přišel na návštěvu...

❖ Poslouchejte ho. Buděte otevření, klidní. Nezapomínejte, že vůdce sekty své stoupence přesvědčuje, že všichni a vše mimo sektu je zlé a nepřátelské. Odmítavým chováním tuto tezi jen potvrďte.

❖ Nedělejte z něj hlupáka a snažte se vyhnout v rozhovorech slovům jako jsou sekta nebo vymývání mozků.

❖ Nediskutujte o tom, je-li skupina dobrá či není, ani o jejím učení. Nemůžete vyhrát. I kdyby se u dotyčného objevila drobná pochybnost, je pravděpodobně naučen v takovou chvíli prostě nemyslet.

❖ Nebuďte agresivní, a to ani slovně. Vlastní názory prezentujte jen do chvíle, než začnete používat termíny typu lež a manipulace.

❖ Nepřisuzujte své pocity ze vstupu blízkého člověka jemu samému. Vždy dejte jasně najevo, že jde o vaše vlastní pocity.

❖ Mějte v úctě jeho potřebu duchovního života, ať už je skupina jakákoli.

❖ Snažte se sehnat o skupině dostatek materiálů z veřejných zdrojů (noviny, časopisy, příslušná informační střediska...), které vám pomohou rozvážit, je-li obava o dotyčného oprávněná, navíc vám umožní lepší diskusi.

❖ Snažte se vyhnout styku se skupinou nebo jejími členy. Nikdo není imunní, a tak byste tam mohli zůstat všichni.

❖ Pokud potřebujete pomoc, vyhledejte profesionála, který se touto problematikou zabývá a nepoužívá ilegální metody deprogramování. Také o člověku, který vám bude radit, si sezeňte co nejvíce informací. Mohlo by se stát, že deprogramátor bude nevzdělaný násilník, bývalý člen sekty, který se jen mstí nebo z lidí láká peníze.

U blízkých stoupence sekty často kolísá způsob chování mezi respektováním svobodné volby a neposkytnutím pomoci v nebezpečí. Ideálním, ale také mimořádně vzácným případem, je stoupenec, který

si spontánně, nebo pod vlivem svého okolí, sám uvědomuje scestnost vštěpovaných doktrín a jejich dopad na vlastní život ve společnosti i na duševní rovnováhu.

Vstup do sekty se nikdy neřídí rozumem. Vždy zde hrají roli důvody psychosociální. Proto je při rozhovoru s takovým člověkem zbytečné používat racionální argumenty, přistupovat k rozhovoru konfrontačním způsobem, navíc z pozice nadřazenosti. Zvlášť v případě, kdy nejde o člověka znalého problematiky nebo výřečného. Pokud někdo ze sekty vystoupí, opět to bude většinou z psychosociálních důvodů. Také až pejorativní označení skupiny za sektu se může často proměnit spíše v medvědí službu. Je jen málo pravděpodobné, že by člověk skupinu opustil jen pro to, že je kýmsi označena za sektu. Toto označení spíš vede k ještě větší izolaci a pocitu jedinečnosti. Veškerý hněv a obviňování je třeba směřovat vůči nezákonným praktikám těchto organizací. Kultista je pouhá její oběť, jen byl podveden.

Důležité je člověku, který je členem některé, řekněme rizikové, skupiny, nikdy nic nevyčítat a nezakazovat. Tresty by ho pouze utvrdily v tom, že jen jeho noví známí mu rozumí. Věta: „Buď oni, nebo my!“ nám nesmí vůbec přijít na mysl, natož abychom ji vyslovili nahlas. Odpověď je totiž nezvratně jasná již předem: „ONI!“ Druhým důležitým pravidlem je - za žádnou cenu nepřerušovat kontakt. Pokud totiž dotyčný po čase zjistí, že ne všechno je tak ideální a krásné, musí být touha po návratu domů větší, než je stud objevit se znova tváří v tvář svým nejbližším. To bez naší lásky nejde a člověk, který odpadne, jí potřebuje opravdu mnoho. Se sektou je to jako s drogou. Nikoho ze sekty nedostaneme. Bez svobodného rozhodnutí dotyčného to nelze. My musíme mít pouze vždy připravenou, nastavenou, pomocnou ruku.

EMPIRICKÁ ČÁST

1. Úvod

Zvažovala jsem, jaký typ výzkumu by vhodně ozřejmil zkoumanou problematiku. Nakonec jsem zvolila jak průzkum - orientační sondu obecných názorů v populaci o tom, jak sektářské skupiny vnímají, tak detailní kvalitativní zkreslení problematiky s využitím podrobných kazuistik. Sektářské skupiny jsou uzavřené, informace o sobě podávají zkreslené i novým členům. Často nepřesné informace získáváme i z médií. Média potřebují upoutat pozornost, a proto si vybírají informace, které jsou šokující, něčím extrémní, někdy jsou informace spojené se sektářskými organizacemi minimálně zavádějící. V roce 2002 uveřejnila agentura Sofres-Factum výzkum (příloha YY), ve kterém sledovala chování lidí, jejichž blízký vstoupil do sekty. Výsledek byl alarmující. Pouze šestnáct procent respondentů uvedlo, že by vyhledalo odborníka. Celých šedesát jedna procent dotazovaných by svého blízkého přesvědčovala o špatnosti takového rozhodnutí, a dokonce tři procenta lidí by dokonce hrozila přerušením kontaktů s rodinou. Tyto cesty jsou těmi nejhoršími, kterými se lze dát. Člověk takovým chováním pouze potvrzuje to, co sekta nově příchozímu říká, a to, že jeho nová víra je ta správná, ostatní pouze nechápou... Zajímalo mne tedy, zda se postoje lidí změnily a nakolik se lidé dokáží od extrémů, které předkládají média (rituální vraždy, fyzické týrání členů...), či nepravd odpoutat.

Tato orientační sonda by mohla být odrazovým můstkem k tomu, abychom lidem mohli podat relevantní informace o sektářských skupinách a přitom jsme využili toho, co lidé již vědí. Dotazník by měl ukázat, ve kterých oblastech se lidé nejčastěji mylí. Tak můžeme lépe tyto omyly korigovat.

Mimo výše zmíněný průzkum přikládám 10 kazuistik. Je na nich možné sledovat celý proces tak, jak jej ve své práci popisuje, od vstupu do sekty po odchod a případně i život poté. Každý z životních

příběhů je jiný a úmyslně jsem zařadila ženu, která byla dlouholetou členkou sektářské organizace vedle příběhu muže, který se se sektářskou společností setkal jen letmo. Ukazuje tím na rozmanitost příběhů stejně jako na to, že ne každé bližší setkání s takovou skupinou musí nutně končit konverzí dotyčného.

2. Výzkum

2.1. Cíl výzkumu

Cílem mého zkoumání je zjistit míru informovanosti lidí v oblasti nových náboženských hnutí. Domnívám se totiž, že míra informovanosti se významně podílí na vstupu či odmítnutí sektářské organizace.

Jde tedy o orientační (deskriptivní, mapující) výzkum zabývající se představami, které lidé běžně mají.

V rámci tohoto výzkumu jsem se zaměřila především na míru informovanosti běžného člověka v oblasti sektářských organizací. Zajímala jsem se zda lidé vědí, které organizace lze považovat za sektářské a podle čeho by je mohl člověk v přímém kontaktu poznat. V souvislosti s tím mne zajímalo, jak lidé pohlížejí na ty, kteří do sekt vstupují, co se podle jejich mínění může stát motivací ke vstupu, zda si lidé dokážou představit život v takové organizaci a jak lidé vnímají možnost odchodu z takových skupin. Svých respondentů jsem se ptala též, zda mají vlastní zkušenosť se skupinou, kterou sami považují za sektářskou.

Z odpovědí jsem si ověřila, kolik pravdivých a kolik mylných informací o sektách mezi lidmi koluje a čeho se nejčastěji tyto omyly týkají. Pokud budeme o klamných domněnkách vědět, bude možné je systematicky odstraňovat z obecného povědomí.

Etické zásady

Během realizace výzkumu i sbírání kazuistik v rámci experimentální části jsem dbala na určité etické zásady. Každý z respondentů byl informován o tom, do jakého projektu, v tomto případě diplomové práce, bude v případě souhlasu zapojen. Informovala jsem i o důvodech, které mne k realizaci výzkumu vedly. Všichni měli možnost svou účast odmítnout. Respondentům jsem garantovala anonymitu, v případě kazuistik měli „právo veta“, a tedy do poslední chvíle ovlivnit výslednou verzi, případně zveřejnění svého příběhu odmítnout. Ti, kteří se do projektu zapojili, si mohli vyžádat vypracovanou diplomovou práci. O tu měli zájem především ti, kteří se podělili o svůj životní příběh. Všem, kteří tento zájem projevili, jsem vyhověla.

2.2. Použitá metoda

Pro svůj výzkum jsem zvolila dotazník. Jde o strukturovanou sadu otázek položených skupině lidí za účelem zjištění jejich postojů, hodnot a názorů. Jedná se o jednu z nejpřijatelnějších možností, vzhledem k respondentům. Lidé jsou na tuto formu zjišťování dat zvyklí, setkávají se s ní velmi často v běžném životě. Nemají tedy problém s tím, že by pro ně bylo vyplnění něco, co je obtížné a čemu nerozumí. Na rozdíl od rozhovoru jde o rychlý způsob získávání potřebných dat. Lidé mají větší prostor už jen pro volbu, zda dotazník vůbec vyplní. V případě, že se rozhodnou na otázky odpovědět, mohou si sami zvolit čas a místo tak, aby jim to vyhovovalo. Pokud se tedy již rozhodnou odpovídat, odpovědi jsou většinou bohatší a lidé se snaží o otázkách více přemýšlet. Další výhodou proti přímému oslovení respondentů je, že odpadají negativní emoce (např. neumí odmítnout odpovídat, strach, že špatně odpoví apod.). Některé otázky jsou velmi osobní a na takové se respondentům odpovídá lépe anonymně než v přímém rozhovoru.

Dotazník má samozřejmě i své nevýhody. Jako tu hlavní vnímám nemožnost pružně reagovat na respondenty. V případě, že respondent

nerozumí nebo si špatně vysvětlí otázku, již nemám možnost otázku znovu vysvětlit či položit jinak. Není možné položit ani doplňující otázky, které mne při vyhodnocování napadaly. Zde je však prostor pro možné budoucí šetření, které může z tohoto orientačního výzkumu vycházet.

Ke zkoumání jsem sestavila dotazník o 12 otázkách (viz příloha 7), jež odrážejí jednotlivé kapitoly teoretické části této práce. Chtěla jsem získat představu o tom, jak jednotlivé oblasti vnímají nejen odborníci, ale i běžný člověk, který se o novou religiozitu blíže nezajímá.

Při sestavování otázek jsem kladla důraz nezatěžovat respondenty nadměrným množstvím otázek, které by mohlo od vyplnění dotazníku odradit již od pohledu, otázky jsem se snažila formulovat co nejjednodušejí a krátce.

Otázky byly otevřené, bez nabídnutých variant. Nechtěla jsem být sugestivní a dát respondentům možnost tipovat správnou odpověď, chtěla jsem, aby se každý pokusil formulovat vlastní odpověď založenou na svých znalostech. Dotazník není standardizován.

Na začátku dotazníku jsem požádala respondenty o vyplnění osobních údajů (věk, vzdělání a pohlaví) pro statistické zpracování.

Dotazník jsem rozeslala prostřednictvím internetu a nechala jsem ho volně se šířit. Internet jsem volila záměrně jako médium, které dnes využívá téměř každý. Existuje tedy teoretická možnost, že se dotazník dostane ke komukoli. Zachovává též naprostou anonymitu respondentů, což vnímám jako podmínu takového průzkumu. Předpokládám, že pokud lidé cítí jistotu, že nebudou „odhaleni“, dovolí si napsat i věci, kterými si nejsou zcela jisti, případně takové, které by v živém rozhovoru z jakýchkoli důvodů nechtěli sdělit.

Na druhé straně jsem si vědoma nedostatků, které tato forma sběru dat přináší. Respondenti se mohou stylizovat v někoho, kým

nejsou (např. místo středoškolského vzdělání uvedou vysokoškolské atp.). Této stylizaci jsem se pokusila vyhnout tím, že jsem dotazník primárně rozeslala lidem ze svého mailového adresáře s tím, aby dotazník dále šířili. Tím jsem se dostala do situace, kdy většinu respondentů znám minimálně zprostředkovaně.

Dalším sporným momentem v možnosti odpovídat přes internet je, že respondenti si při vyplňování dotazníku mohou na internetu vyhledat „správné odpovědi“, čímž se výpovědní hodnota relativizuje. Nicméně domnívám se, že v dnešní době není úplně nutné mít veškeré vědomosti v hlavě, je důležité, pokud dotyčný umí pracovat s prameny informací a to, co potřebuje, si dokáže najít a v případě potřeby je umí použít.

2.3. *Vzorek*

Respondenti byli získáváni metodou snow ball technique, sněhové koule (Ferjenčík, 2000), kdy v první řadě stáli mí známí z mailového adresáře, kteří na sebe nabalovali další. Tento způsob spočívá právě v tom, že jednotliví respondenti zprostředkovávají kontakt výzkumníka s dalšími respondenty. Do svého vzorku jsem získala především své známé, jejich známé a několik dalších. Předpokládám, že v případě potřeby bych mohla jít ještě dále. Já jsem získala zpět 90 vyplněných dotazníků, což mi s ohledem na omezené možnosti zpracování v danou chvíli stačilo. Dotazník vyplnilo přibližně dvě třetiny žen a třetina mužů.

Do kategorií vzdělání jsem jako samostatnou skupinu zařadila studenty druhého cyklu magisterského vzdělávání. Předpokládám totiž, že se ve svých úvahách více blíží lidem s dokončeným vzděláním než středoškolákům. Navíc se jednalo o poměrně velkou skupinu respondentů.

Tab. č. 1: Složení respondentů

Pohlaví	Muži	Ženy		Celkem	
	31	59		90	
Vzdělání	VŠ	SŠ (VŠ)	SŠ	VOŠ	SOŠ
	46	21	13	4	6
Věk	Nejmladší		Nejstarší		Průměr
	17		59		29,6

Vzorek není reprezentativní, neboť neodráží základní soubor z hlediska běžných demografických proměnných (věk, pohlaví, socioekonomický statut apod.). Tento fakt je umocněn i sběrem dat prostřednictvím internetu, neboť zde není pravdivost demografických dat zaručena. Největší zastoupení měli vysokoškoláci (46). Tato nevyváženosť je pravděpodobně dána tím, mezi jakými lidmi se pohybuji a ke komu se dotazník dostal (dotazník byl primárně rozeslán na adresy z mého mailového adresáře). K lidem se základním vzděláním nebo k vyučeným se dotazník zřejmě nedostal nebo na něj nechtěli odpovídat, případně je téma vůbec nezaujalo.

Ve výsledku je však tento fakt, že respondenty se stali především vysokoškoláci, výhodou, neboť ti patří často mezi ty, které sektářské organizace úspěšně oslovují.

Jednalo se o výzkum transversální (příčný), kdy respondenti odpovídají ve stejném čase, ale v různých věkových skupinách. Věkový průměr byl 29,6 roku, kdy nejmladšímu respondentovi bylo 17 a nejstaršímu 59 let.

2.4. Výsledky a interpretace

Výsledky dotazníku jsem zpracovala do tabulek. Nejprve jsem rozřadila odpovědi respondentů k jednotlivým otázkám. Následně jsem prostřednictvím shlukové analýzy (Ferjenčík, 2000) hledala ty, které se shodují. Odpovědi jsem postupným slučováním shrnula vždy přibližně do pěti až deseti kategorií. Tyto kategorie jsem vytvořila na

základě četnosti a podobnosti odpovědí, nikoli dle předem stanovených kritérií.

Pro snazší vizuální orientaci jsem ke každé tabulce přidala kruhový graf, který jednotlivé kategorie odpovědí vyjadřuje dobře poměrově. V tabulkách jsem v procentech zvýraznila časté odpovědi, tedy ty, jejichž četnost byla desetiprocentní a více.

Číselné součty odpovědí téměř nikdy nejsou rovny 90, tj. počtu respondentů. To je dáno tím, že jeden člověk v jedné odpovědi zohledňoval různé faktory. Respondenti se v kombinaci faktorů lišili, nebylo možné je shrnout do jedné kategorie „běžná odpověď“. Bylo nutné odpovědi rozčlenit do jednotlivých faktorů.

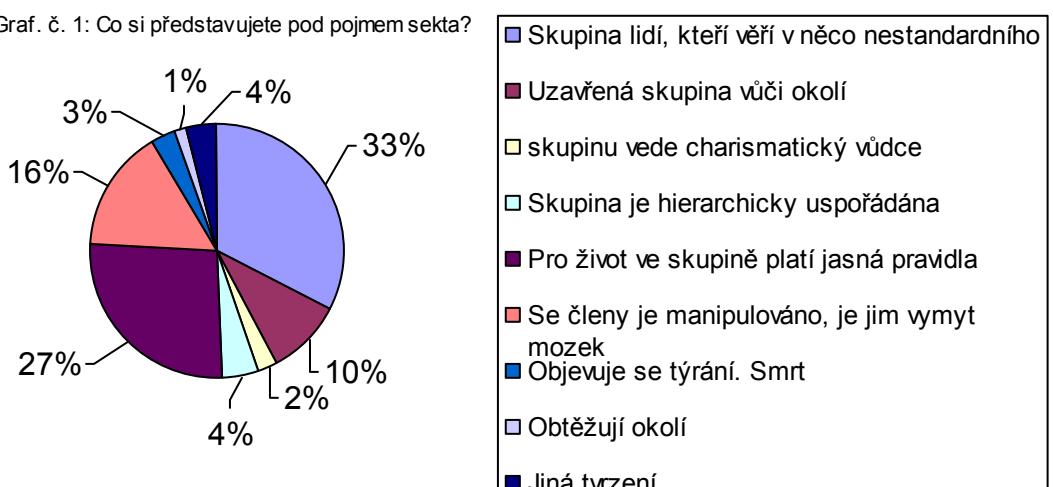
Pod grafické vyjádření odpovědí, jež bylo možné rozřadit do kategorií, přidávám některé odpovědi respondentů, které dokreslují spektrum jejich myšlenek. Tyto citace ponechávám bez korekcí.

1) Co si představíte pod pojmem SEKTA

Tab. č. 2: Co si představíte pod pojmem sekta?

Jde o skupinu, která věří v něco nestandardního	67	33 %
Skupina je uzavřená vůči okolí	20	10 %
Skupinu vede charismatický vůdce	5	2 %
Ve skupině panuje přísná hierarchie	9	4 %
Život ve skupině se řídí pravidly a rituály, členové poslouchají vůdce, podléhají jeho moci, členové jsou závislí na skupině, emoční provázanost členů	55	27 %
Členové podléhají manipulaci, je jim vymyt mozek, jsou zbaveni svobody	32	16 %
Ve skupině se objevuje týrání, výjimečně i smrt	7	3 %
Obtěžují svou pravdou ostatní	3	1 %
Jiné, nestandardní a zavádějící odpovědi: Jde o tajnou skupinu, skupina není nijak organizována, jde o malou skupinu.	9	4 %

Graf. č. 1: Co si představujete pod pojmem sekta?

Vybrané citace:

„Sdružení lidí, které spojuje společné fanatické přesvědčení.“

„Skupina lidí, především náboženská skupina lidí, se sklonem k fanatismu, omezování a týráni.“

„Uzavřená skupina lidí lišící se svým chováním a jednáním od většiny lidí.“

„Méně početnou uzavřenou komunitu manipulující se svými členy, většinou ve prospěch jejího úzkého vedení. Nabízející svým členům spirituální či filozofické zázemí.“

Mají-li respondenti říci, co si představují pod pojmem sekta, ve více než třetině se shodují, že sektářskou skupinou je taková skupina, která věří v něco netradičního, nestandardního. Domnívají se, že ve skupině panují přísná pravidla života a členové vykonávají různé rituály. Pětina respondentů dodává, že stoupenci takové skupiny jsou zbaveni svobody a podléhají manipulaci.

Deset procent lidí vnímá skupinu jako uzavřenou.

Někteří respondenti uváděli jako identifikační znak sektářské skupiny, že taková skupina je malá, tajná, vykonávají se v ní rituální vraždy, jiní ji vidí jako skupinu fanatiků.

Interpretace:

Ačkoli respondenti zachytily některé podstatné rysy sektářských skupin, na jejich definování to většinou nestačilo. Jen výjimečně uvedli dostatečný počet relevantních rysů, aby bychom jejich stanovisko

mohli považovat za dostačující. Jako sektářskou nemůžeme označit každou skupinu, která se vyznačuje neobvyklou vírou. Sektou může být skupina, která vyznává křesťanského boha, stejně jako když vyznává cokoli/kohokoli jiného.

Podstatou sektářské skupiny je totalitní základ, který představuje především ono striktní vedení, zbavení svobody apod., jak jsem popsala v kapitole o rysech sekty (viz 3.2.1. kapitola rysy sekt, s.23).

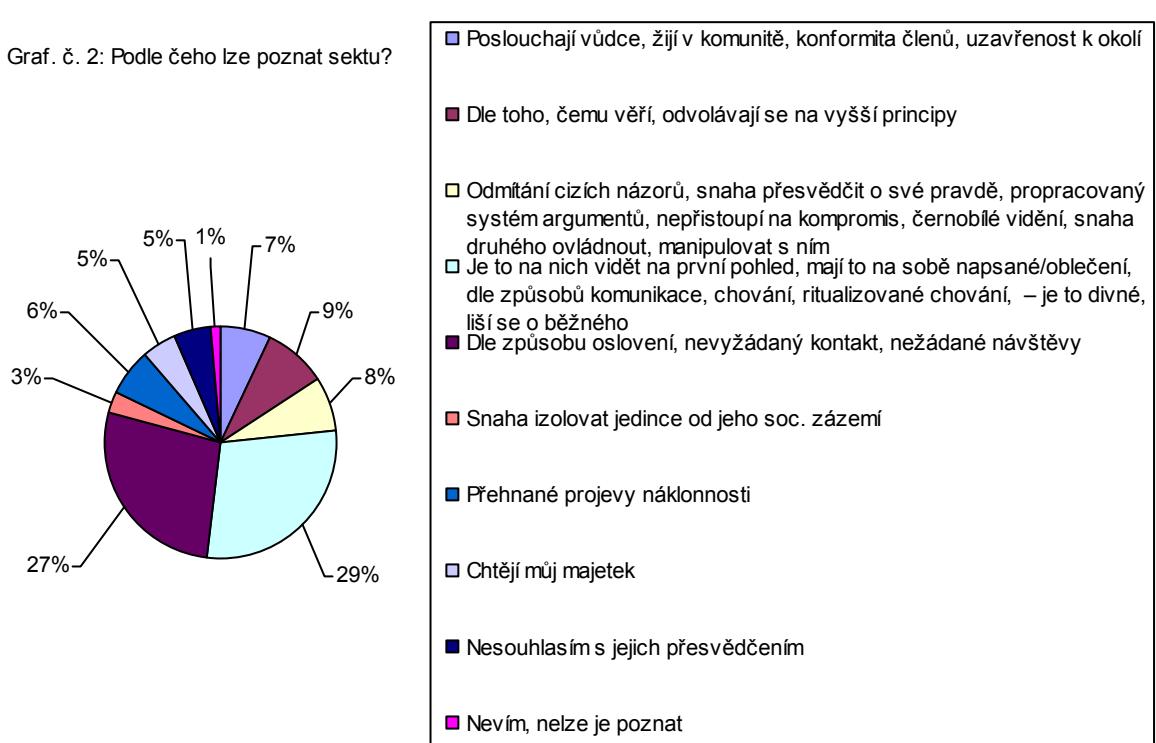
Přestože se mými respondenty stali především vysokoškoláci, pokusila jsem se porovnat jejich odpovědi s odpověďmi středoškolsky vzdělaných respondentů. Byl zde patrný rozdíl. Byli to především středoškoláci, kteří mají klamné představy o takové skupině (tajná, malá...). Vysokoškoláci se snažili popsát sektářskou skupinu z více pohledů, a tedy byli schopni obsáhnout více rysů. U jednoho z respondentů se objevila definice, která byla pravděpodobně zkopirována z www.sekty.cz od PhDr. Vojtíška. Dotyčný respondent (muž, VŠ, 30 let) na tyto stránky odkázal i v otázce č. 11, kdy měli respondenti napsat, které sektářské skupiny znají. Pokud je předpoklad vyhledání definice na internetu správný, oceňuji u respondenta práci s prameny. Dokázal si vyhledat co potřeboval a je zřejmě zvyklý v případě potřeby takto postupovat.

2) Podle čeho myslíte, že byste mohl/a sektu poznat?

Tab. č. 3: Podle čeho lze poznat sektu?

Poslouchají vůdce, žijí v komunitě, konformita členů, uzavřenost k okolí	11	7 %
Podle toho, čemu věří, odvolávají se na vyšší principy	14	9 %
Odmítání cizích názorů, snaha přesvědčit o své pravdě, propracovaný systém argumentů, nepřistoupí na kompromis, černobílé vidění, snaha druhého ovládnout, manipulovat s ním	12	8 %
Je to na nich vidět na první pohled, mají to na sobě napsané/oblečení, podle způsobu komunikace, chování, ritualizované chování – je to divné, liší se od běžného	45	29 %
Podle způsobu oslovení, nevyžádaný kontakt, nežádané návštěvy	43	27 %
Snaha izolovat jedince od jeho sociálního zázemí	5	3 %
Přehnané projevy náklonnosti	10	6 %
Chtějí můj majetek	8	5 %
Nesouhlasím s jejich přesvědčením	8	5 %
Nevím, nelze je poznat	2	1 %

Graf. č. 2: Podle čeho lze poznat sektu?

Vybrané citace:

„Konkrétně říct nedokážu, to se člověk na ty lidi podívá a prostě to ví.“

„Už jen podle toho, že to mají na sobě napsané.“

„Vtírávost, hraní na city, poměrně rozvinutý systém argumentů, nabídka „nezávazné návštěvy či služeb“.

„Neumím charakterizovat. Asi podle verbálního projevu členů. Když se mi budou snažit nabízet, respektive vnucovat nějaké názory.“

„Podle zvláštního chování jejich členů, měli by divné otázky a odpovědi, měli by na ostatní zvláštní názory a požadavky.“

Tato otázka se zaměřila na setkání člověka se sektářskými náboráři. Je důležité si uvědomit, že-li člověk schopen náboráře nějakým způsobem poznat ihned v počátcích interakce.

Celá třetina respondentů se domnívá, že na stoupencích sektářského hnutí je jejich příslušnost k nějaké takové organizaci patrná na první pohled. Tento názor staví na zkušenosti se specifickým projevem stoupenců Hare Kršna (oblečení), Svědků Jehovových (nezvané návštěvy, časopisy) či Mormonů (mají vizitky na obleku).

Desetina se opět drží svých předchozích výpovědí a mají za to, že je poznají podle víry v cosi neobvyklého.

Interpretace:

Většina respondentů si je téměř jisto, že nemá problém sektářskou skupinu poznat a že je pro ně tedy snadné se takovým skupinám vyhnout. Domnívám se však, že tento postoj skrývá nebezpečí v tom, že jsou pravděpodobně schopni rozpoznat právě jen výše zmíněné skupiny.

Ve chvíli, kdy sektářská organizace použije jinou strategii náboru (např. uspořádá vzdělávací seminář, výuku angličtiny, sportovní odpoledne, koncert...), jejich ostrážitost se sníží natolik, že náboráři budou mít dostatečný prostor pro své působení.

Ony další znaky, podle kterých respondenti chtějí sektářskou skupinu rozeznat od jiných, mnohdy nejsou při prvních kontaktech patrné (způsoby vedení, uzavřenost...).

Jako vůbec nejnebezpečnější bych hodnotila odpovědi, které se vymezují vlastním nesouhlasem s tím, co náboráři hlásí. Stejně tak bych nedoporučila spoléhat se nato, že náboráři budou jednoznačně odmítat mé argumenty. Jak jsem uvedla v teoretické části, jde o zdatné

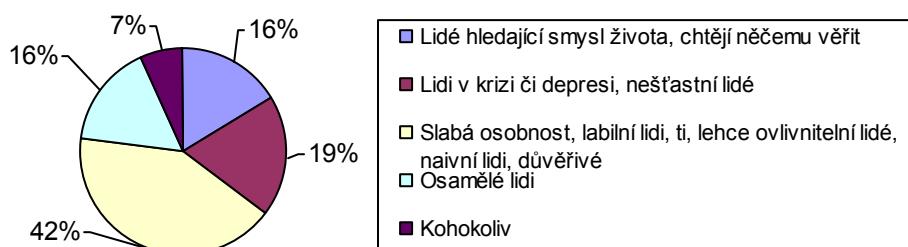
a školené řečníky, kteří si naopak s našimi argumenty většinou umí dobře hrát (viz kapitola 4.2. Nábor, s. 48).

3) Koho sekty nejčastěji oslovují?

Tab. č. 4: Koho sekty oslovují?

Slabá osobnost, labilní lidi, ti, kteří vypadají, že se nechají přesvědčit, lehce ovlivnitelní lidé, naivní lidé, důvěřiví	51	42 %
Lidi v osobní krizi, nešťastné, ty, kteří jsou v depresi	23	19 %
Ty, kteří nemají životní smysl, hledají ho, chtějí něčemu věřit	20	16 %
Osamělé lidi	20	16 %
Kohokoliv	9	7 %

Graf. č. 3: Koho sekty oslovují?

Vybrané citace:

- “Psychicky labilní lidi, lehce manipulovatelní.“
- „Důchodce, pro mě z nepochopitelných důvodů VŠ vzdělané lidi, mladé lidi.“
- „Mladé, emocionálně nevyrovnané, důvěřivé, inteligentní, naivní lidi.“
- „Ty, kteří vypadají, že se nechají ukecat.“
- „Lidi labilní, bez vlastního názoru.“
- „Lidi, kteří nejsou spokojeni se svým životem a hledají pro něj nějaký vyšší smysl.“
- „Lidi v těžké životní situaci, psychicky nevyvážené jedince, lidi bez rodiny či zájmů, lehce ovlivnitelné osoby.“
- „Osamělé lidi.“

Tato otázka měla odhalit, koho vnímají respondenti jako potenciálně snadno „uloveného“ člena. Necelá polovina respondentů se kloní k názoru, že působení sektářských organizací může podlehnout pouze snadno ovlivnitelný jedinec, případně naivní a důvěřiví lidé.

Další skupinou, která je pro tyto organizace podle mých respondentů zajímavá, je skupina lidí nešťastných, depresivních a ve stejné míře skupina osamělých lidí.

Pouze sedm procent se domnívá, že sekty oslovují lidi bez rozdílu.

Interpretace:

Domnívám se, že názor většiny respondentů je zavádějící. Náboráři na ulici nemají šanci poznat v jakém duševním rozpoložení člověk je dříve, než s ním začnou důvěrněji hovořit. Dále se domnívám, že jen velmi malé procento populace se považuje za naivní a snadno ovlivnitelné jedince, což snižuje jejich ostražitost. Každý z nás by si měl být vědom toho, že, za určitých okolností ke vstupu do nějaké v tomto případě sektářské organizace, budeme nakloněni ať už to bude z jakýchkoli důvodů. Je důležité nezapomínat na to, že pokud mi někdo bude nabízet „lepší život“, mám stejné právo, když ne odmítout zcela, tak nechat si čas na promyšlení celé nabídky, stejně tak jako to většina z nás udělá, když nás s nabídkou „výhodnějšího tarifu“ na ulici osloví náborář mobilního operátora (jeden z respondentů dokonce svého mobilního operátora připsal mezi sektářské společnosti, které zná, viz otázka č. 11). Doma by si každý měl pečlivě uvážit všechna pro a proti vztahující se k nabídce a bylo by vhodné, kdyby si o dané skupině našel co nejvíce informací z různých zdrojů (např. z webových stránek, knih atd.).

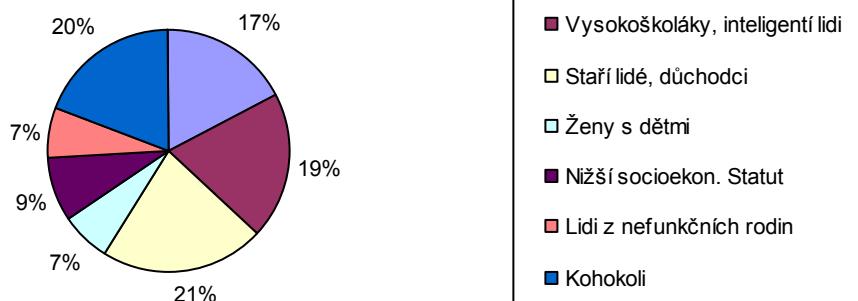
Pro lidi v krizi, osamělé nebo toužící po víře může být samozřejmě vstup do sekty možným řešením.

Odpovědi na tuto otázku bylo možné rozdělit též z hlediska věku:

Tab. č. 5: Koho náboráři nejčastěji oslovovali z hlediska věku

Mladé lidi	8	17 %
Vysokoškoláky, inteligentní lidi	9	19 %
Staré lidi, důchodce	10	21 %
Ženy s dětmi	3	7 %
Nižší socioekonomický statut	4	9 %
Lidi z nefunkčních rodin	3	7 %
Kohokoli	9	20 %

Graf. č. 4: Koho náboráři nejčastěji oslovovali z hlediska věku:

Překvapivě pro mne si nejvíce respondentů myslí, že nejvíce oslobovanou skupinou z hlediska věku jsou starí lidé a důchodci. O něco méně lidí se stejně jako v předchozím dělení domnívá, že sekty oslovovaly kohokoli a hned v závěsu jsou nejvíce oslobovanými vysokoškolsky vzdělaní lidé.

Pokud bych však shrnula skupinu mladých lidí a vysokoškoláků v jednu skupinu, bude tato nejpočetnější.

Resumé:

Jak jsem psala v teoretické části (viz kapitola 4.1. koho sekty oslovovaly? s. 40), každá skupina je pro sektářskou skupinu zajímavá něčím jiným, a proto náboráři oslovovali každého, kdo je ochoten se s nimi zastavit a jejich „nabídku“ vyslechnout.

Je možné, že se u výsledků této otázky odráží vliv médií. Ty se o starých lidech vyjadřují jako o velmi důvěřivých a naivních, kteří se lehce nechají přesvědčit prakticky o čemkoli i přes veškerá předchozí

varování. K tomu se přičítá, že se jedná často o osamělé lidi (16 % respondentů mého výzkumu osamělost hodnotí jako důvod oslovení člověka sektou), kteří jsou vděční za jakoukoli společnost, tedy i za společnost sektářů (27 % dotazovaných uvedlo touhu po sounáležitosti, někam patřit, jako důvod ke vstupu do sekty).

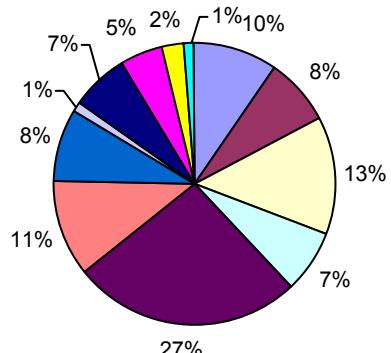
Staří lidé jsou pro sektářské skupiny zajímaví především díky svému majetku, který pro zdatné manipulátory, jimiž vedoucí sektářských skupiny nutně jsou, není obtížné získat. Lidé středního věku sektám přinášejí zkušenost a odbornost. Sekty z takových členů následně dokážou ve své literatuře udělat „uznávané odborníky v oboru“. Ti pak „potvrzují“ pravdivost učení dané organizace. Nicméně faktem zůstává, že největší úspěch mají náboráři u mladých lidí, kteří touží po odpovědích na existenciální otázky, nebo chtějí mít další neobvyklý zážitek v řadě apod. Úspěch náboru z řad vysokoškoláků může podporovat fakt, že tito lidé si jen velmi obtížně uvědomují, že by mohli být ohroženi i oni sami v duchu „mně se to přece nemůže stát“. Už jen tento postoj u nich zvyšuje šanci náborářů na úspěch.

4) Proč myslíte, že lidé do sekt vstupují?

Tab. č. 6: Proč lidé do sekt vstupují?

Hledají jistotu, bezpečí	16	10 %
Jsou zklamáni dosavadním/současným životem	13	8 %
Našli v nich nový smysl života (odpovědi na existenciální otázky)	22	13 %
Potřeba v něco věřit	12	7 %
Touha někam patřit, přijetí ostatních členů	43	27 %
Potřebují vnější rád, návod na „správný život“	18	11 %
Řeší tak současné problémy	14	9 %
Stanou se vyvolenými	2	1 %
Z nudy/zvědavosti, chtějí změnu	11	7 %
Naděje na lepší život po smrti, setkání se zesnulými	8	5 %
Pocit seberealizace	4	2 %
Nemají vlastní názor	2	1 %

Graf č. 5.: Proč lidé do sekt vstupují?

- Hledají jistotu, bezpečí, přijetí ostatních členů
- Jsou zklamáni dosavadním/současným životem
- Našli v nich nový smysl života (odpovědi na existenciální otázky)
- Potřeba v něco věřit
- Touha někam patřit
- Potřebují vnější řád, návod na „správný život“
- Řeší tak současné problémy
- Stanou se vyvolenými
- Z nudy/ zvědavosti, chtějí změnu
- Naděje na lepší život po smrti, setkání se zesnulými
- Pocit seberealizace
- Nemají vlastní názor

Vybrané citace:

Hledají iluzi jistoty a bezpečí.

Zklamáni v osobním a profesním životě

„Protože neví co se svým životem.“

„Pocit řádu, jistoty, pevných hranic, naprostého přijetí, dosažení často velmi lákavých cílů skupiny.“

„S vidinou lepšího života, získání blízkých lidí.“

„Protože je něco neuspokojuje a neví jak dál. V sekci cítí spřízněné duše, porozumění a šanci vše napravit. Ihned, nebo „potom“.“

„Nemají vlastní názor.“

„Hledají hodnoty, životní názor.“

„Nechtějí být sami a sekta jim najednou dává chuť do života, protože je zahrnuje přehnanou láskou a dává jim pocit hrdosti, že jsou členy nějaké skupiny apod.“

Když už jsem se prostřednictvím dotazníku dozvěděla, koho si lidé myslí, že sekty nejčastěji verbují, zajímal mne též jejich pohled na to, co vede člověka k tomu, že na vábení náborářů reaguje souhlasně. Odpovědi byly velmi různorodé. I přes to se dokázala třetina respondentů shodnout, že ke vstupu do sekty lidi žene touha po tom někam patřit. Až daleko poté (13 %) se objevuje potřeba v něco věřit, s 11 % a 10 % se podle respondentů jedná o lidi, kteří potřebují přinést do života řád a jistotu.

Interpretace:

Důvody ke vstupu mohou být opravdu jakékoli. Je pravděpodobné, že na konverzi se vždy podílí několik faktorů. Vstup do sekty může saturovat potřebu sounáležitosti, něčemu věřit, stejně

jako může méně rozhodným jedincům usnadnit život přenesením vlastní odpovědnosti na někoho jiného.

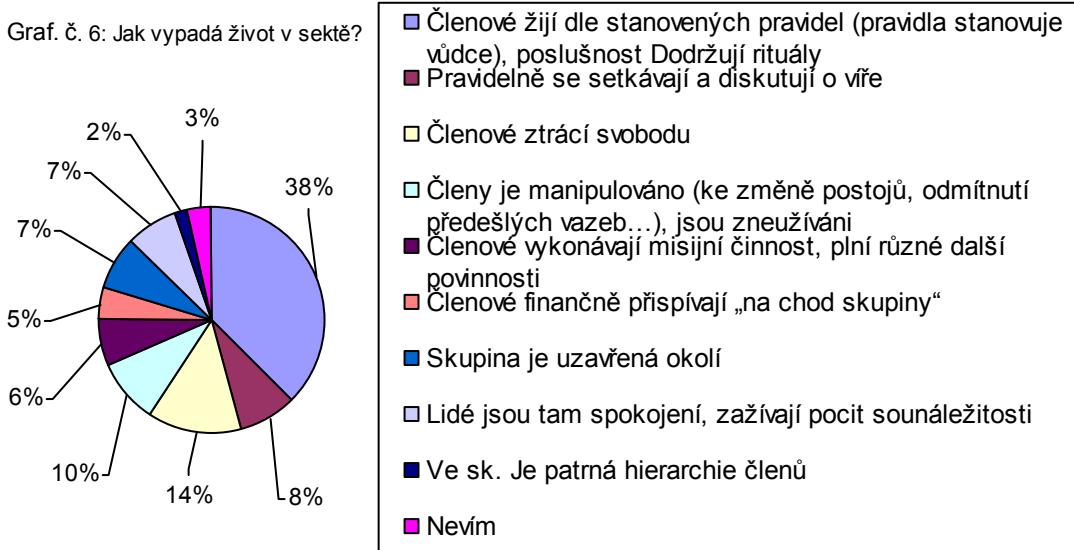
Je možné, že téměř každý se během svého života může dostat do situace, kdy je působení takové organizace otevřený, a tedy za spolupůsobení dalších faktorů nakloněn vstupu. Záleží, zda je v takovém senzitivním období je „vhodnou“ skupinou osloven.

5) Jak myslíte, že život v sektě vypadá?

Tab. č. 7: Jak vypadá život v sektě?

Členové žijí podle stanovených pravidel (pravidla stanovuje vůdce), poslušnost Dodržují rituály	70	38 %
Pravidelně se setkávají a diskutují o víře	15	8 %
Členové ztrácí svobodu	25	14 %
Členy je manipulováno (ke změně postojů, odmítnutí předešlých vazeb...), jsou zneužívání	18	10 %
Členové vykonávají misijní činnost, plní různé další povinnosti	12	6 %
Členové finančně přispívají „na chod skupiny“	9	5 %
Skupina je uzavřená okolí	14	7 %
Lidé jsou tam spokojení, zažívají pocit sounáležitosti	14	7 %
Ve skupině je patrná hierarchie členů	4	2 %
Nevím	6	3 %

Graf. č. 6: Jak vypadá život v sektě?

Vybrané citace:

„Podle pravidel sekty. Je charakteristický tím, že pravidla je třeba dodržovat. Každá seka má pravidla jiná.“

„Pokud člověk dodržuje pravidla sekty a nesnaží se je porušovat, pak bývá sekta velmi přijímající a život v ní osvobožující a velmi snadný. Pokud jedinec pravidla porušuje nebo je zpochybňuje, často bývá vyloučen a jeho život začíná být poměrně neveselý.“

„Smutně. Hlavním cílem sekty je změna názorů a postojů. Dále pak vytvoření falešných předsudků za účelem vykoristování a zneužívání členů.“

„Myslím, že hrozně, Ti lidé si to ani neuvědomují, ale nemohou v podstatě za sebe už nic rozhodovat a slepě poslouchají svého vůdce.“

„Nevím a nezajímá mě to.“

„Nevím, asi přísná disciplína, odříkání a vymývání mozku.“

Součástí mého průzkumu byl dotaz, jak si lidé představují život v sektářské organizaci. Zde respondenti poměrně dobře odhadli, jak život v takové skupině může vypadat. Shodují se na nutnosti dodržovat jasná pravidla (40 %), bez možnosti vlastního rozhodování a názorů. Dodávají, že mnohdy je se členy manipulováno. Jen necelých 10 % respondentů vnímá jakou součást života v sektě hovory o víře.

Sedm procent respondentů se domnívá, že lidé v takové organizace jsou spokojení.

Interpretace:

Respondenti se dokázali do značné míry shodnou s poznatkami z teorie i praxe. Jejich odpovědi vyjadřují víceméně podstatu totalitních organizací. Žádnou z odpovědí nepovažuji za mylnou. Jde většinou o kombinaci všech zmíněných alternativ (viz 4.4. Život v sektářské organizaci, s. 60).

Je možné, že v tomto ohledu si respondenti dobře dokázali přebrat informace, které média o sektářských skupinách přinášejí, kdy o sektářských skupinách hovoří jako o těch, kde panuje přísný řád a lidé jsou podřízeni vedoucí autoritě.

Pozitivně hodnotím, že 7 % respondentů reflektovalo skutečnost, že někteří lidé mohou opravdu pobyt v sektě hodnotit jako přínos. Jen málo si totiž uvědomujeme, že existuje skupina lidí, kterým naopak takový způsob života vyhovuje, usnadňuje jim rozhodování, snímá

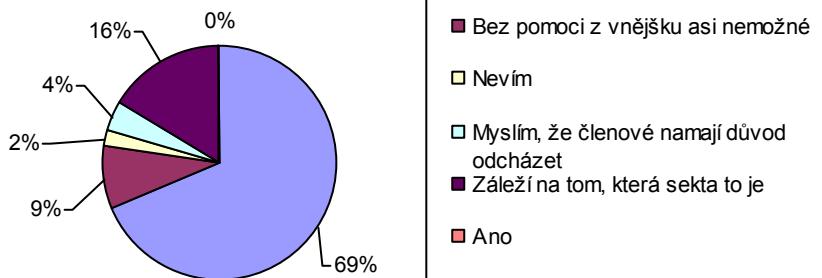
z nich odpovědnost za ně samé. Navíc skupinu vnímají jako bezpečné prostředí, kde zažívají pocity sounáležitosti.

6) Myslité, že je snadné sektu opustit?

Tab. č .8: Je snadné opustit sektu?

Ano	0	0 %
Ne	63	69 %
Bez pomoci z vnějšku asi nemožné	8	9 %
Nevím, nedokážu to posoudit	2	2 %
Myslím, že členové nemají důvod odcházet	4	4 %
Jak z které asi/záleží na délce členství	15	16 %

Graf. č. 7: Je snadné opustit sektu?

Vybrané citace:

„Myslím, že ne. Sekty si své ovečky hlídají a manipulují s nimi a domnívám se, že vystoupení ze sekty je většinou považováno za velkou zradu.“

„Určitě ne – protože člověk přijde o své blízké a oni ho ještě drží a je taky asi těžký se vymanit z toho bludu.“

„Záleží na stupni, hloubce zakořenění. Přímá úměra bude mezi počtem rituálů, které člen absolvoval. Čím více, tím hůře se odchází.“

„Říká se, že ne, ale co já vím.“

„No to určitě ne, koho jednou chytli, ten to má blbý. A kdyby se mu podařilo opustit, ostatní na něj budou koukat jako na největšího vyvrhele, většího než ty, kteří v sekci nikdy nebyli.“

„Myslím, že je to hodně těžké, ba dokonce bez pomoci z normálního okolí téměř nemožné.“

Zde se respondenti téměř ve třech čtvrtinách odpovědí shodli, že odchod ze sektářské skupiny není jednoduchý. K tomu se přidává dalších 16 % respondentů, kteří se domnívají, že problematičnost odchodu souvisí s typem sekty a délkou členství.

Nikdo se nepřiklonil k názoru, že by odchod byl snadný, pouze 4 % respondentů předpokládá, že členové nemají důvod odcházet.

Interpretace:

Respondenti opět dobře odhadli situaci člověka, který chce skupinu opustit. Uvědomují si, že odchod z takového společenství je nelehký a spojen s mnoha překážkami a obtížemi. Toto se odráží i v odpovědích na následující otázku, kdy se téměř všichni dotazovaní shodli, že lidé v souvislosti se sektářskými společnostmi by měli mít možnost využít profesionální pomoc nebo podporu.

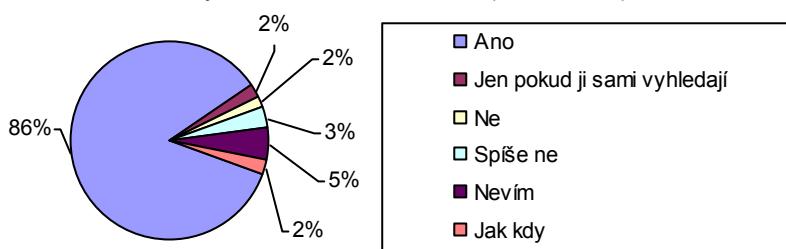
Toto přesvědčení však může v těch, kteří chtějí skupinu opustit, vyvolat přehnané obavy a vyústit v pocity bezmoci, které odchod ze skupiny budou komplikovat zbytečně více, než je nutné. Někteří se tak mohou dostat do situace, že raději ve skupině zůstanou, než by se pokusili z ní odejít.

7) Myslíte, že lidé, kteří opouštějí sektu, nebo blízcí těch, kteří v sektě žijí, potřebují profesionální poradenství?

Tab. č. 9: Potřebují lidé v souvislosti se sektami profesionální poradenství?

Ano	79	86 %
Ne	2	2 %
Nevím	5	5 %
Jak kdy (většinou ano)	2	2 %
Jen pokud ji sami vyhledají	2	2 %
Spíše ne	3	3 %

Graf č. 8: Potřebují lidé v souvislosti se sektami profesionální poradenství?

Vybrané citace:

„Záleží na individuální osobnosti a druhu sekty, určitě to není pravidlo, ale domnívám se, že ve většině případů by byla pomoc potřeba.“

„Definitivně ano, pokud o ni stojí.“

„Komu není rady, tomu není pomoci. Možná by to zabralo, ale co zabírá na fanatiky...“

„Ale pro ty opouštějící určitě jo, někdo musí zhoupnout ten jazýček vah na druhou stranu.“

„Ti, kteří opouštějí sektu, již prohlédli. Blízcí lidí žijících v sektě asi pomoc potřebují vyrovnat se s danou situací a pomoc hledat cestu, jak svým blízkým ukázat pravý stav věci (dost nereálné).“

„Nemyslím.“

„Nevím, jak jinak by se jim podařilo ze sekty vymanit. Takže určitě ano.“

Necelých devadesát procent respondentů souhlasí s potřebou profesionálního poradenství. Pouze dvě procenta jsou zcela proti takové podpoře a tři procenta ji vnímají jako spíše nepotřebnou.

Interpretace:

Je důležité, že si lidé uvědomují, že odchod ze skupiny, která nějakou dobu zcela ovládla život člověka, je náročný proces. Samozřejmě ne každý takovou pomoc potřebuje zvlášť, pokud má dobré zázemí v rodině či v přátelích z „předsektářského“ období. Avšak ve chvíli, kdy člověk tuto přirozenou podporu nemá, měl by mít možnost obrátit se na odborníky (viz 4.5. Odchod ze sekty, s. 64).

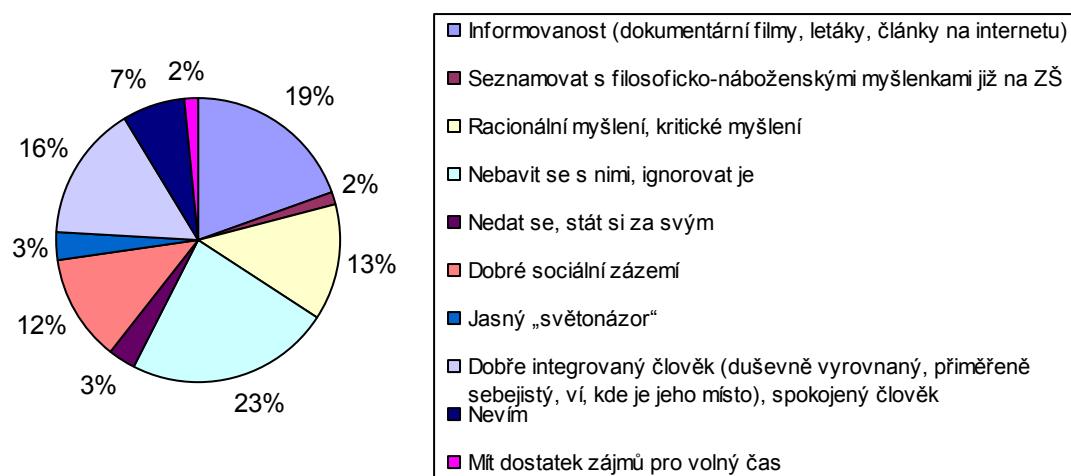
Tato úvaha podporuje myšlenku existence center, která se touto problematikou profesionálně zabývají. Takových center je v České republice několik (viz příloha č. 6 Kontakty). Potřebné informace a pomoc dokáže zajistit nebo zprostředkovat v Praze Společnost pro studium sekt a nových náboženských hnutí v čele s dr. Z. Vojtíškem, v Brně dr. Lužný, v Ostravě je možné se obrátit na dr. Novotného atd.

8) Jaká je podle Vás účinná obrana proti sektářským náborářům?

Tab. č. 10: Jaká je účinná obrana proti sektářským náborářům?

Informovanost (dokumentární filmy, letáky, články na internetu)	25	19 %
Seznamovat s filozoficko-náboženskými myšlenkami již na ZŠ	2	2 %
Racionální myšlení, kritické myšlení	17	13 %
Nebavit se s nimi, ignorovat je	30	23 %
Nedat se, stát si za svým	4	3 %
Dobré sociální zázemí	16	12 %
Jasný „světonáze“	4	3 %
Dobře integrovaný člověk (duševně vyrovnaný, přiměřeně sebejistý, ví, kde je jeho místo), spokojený člověk	20	16 %
Nevím	9	7 %
Mít dostatek zájmů pro volný čas	2	2 %

Graf č. 9: Jaká je účinná obrana proti sektářským náborářům?

Vybrané citace:

- „Prevence, probírat filozoficko-náboženské otázky už na základní škole. Každý by měl vědět, že je hodně alternativ a nikdo nemá patent na rozum.“
- „Alespoň stopová přítomnost racionálního uvažování. Kdo ji nemá, asi má smůlu.“
- „Racionální osvěta.“
- „Nebavit se s nimi.“
- „Mít zázemí, lidi, kteří mají dotyčného rádi a informovanost.“
- „Použít mozek.“
- „Především velká informovanost lidí.“
- „Opačná informace, informace o sektách nejsou úplně viditelné, nedostatek informací o jejich fungování, aktivitách náboru, otevírání očí lidem, kteří v nich jsou. A spousta sekt se jako sekta netváří, kdo by také chtěl.“

„Dostatek informací, psychická vyrovnanost.“

„Vyhnut se jím, nevnímat je.“

„Mít „srovnanou duši.“

Respondenti téměř ve čtvrtině případů rozhodli, že nejlépe je náboráře vůbec neposlouchat. Pětina lidí se domnívá, že k účinné obraně přispěje dostatečná informovanost. Šestnáct procent respondentů považuje za dostatečnou obranu je-li člověk dobré integrovaný, vyrovnaný a spokojený spolu s dvanácti procent těch, kteří zmiňují dobré sociální zázemí.

Za zmínku stojí též třináct procent odpovědí, které poukazují na nutnost kritického myšlení.

Interpretace:

Ve shodě s odborníky považuji za optimální náboráře striktně odmítnout a nejlépe se s nimi vůbec nebavit. Za určitých okolností totiž může podlehnout svodům sektářské organizace i člověk, který je vyrovnaný a zdravě sebevědomý dobrými sociálními vztahy.

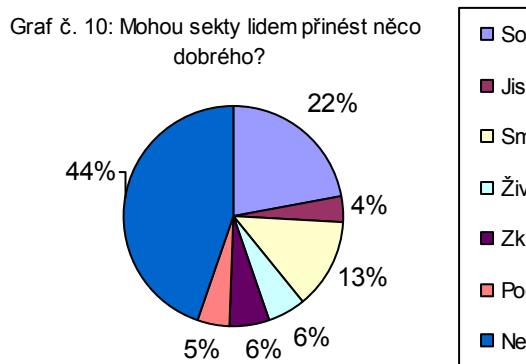
Jako účinnou obranu hodnotím též dostatečnou informovanost. Ta by však vedla pouze k podpoře výše zmíněného řešení.

Schopnost kritického myšlení by měla být rozvíjena v dětech již od raného věku. Umění zvažovat argumenty a zacházet s nimi jistě dává člověku větší svobodu rozhodování.

9) Myslité, že sekty mohou přinést do života člověka něco dobrého? Co?

Tab. č. 11: Mohou sekty lidem přinést něco dobrého?

Sounáležitost, pocit podpory, spokojenost	23	22 %
Jistotu, „správnost“ žítí	4	4 %
Smysl života, víru	14	13 %
Životní řád, kázeň	6	6 %
Zkušenost	6	6 %
Pocit důležitosti	5	5 %
Ne	47	44 %

Vybrané citace:

- „Tu zmiňovanou jistotu, v jistém slova smyslu – zarámovaný výklad světa.“
 „Pokud je člověk psychicky velmi slabý, může mu sekta dát velmi pevný rád a pocit začlenění. Nemá nutnost přemýšlet a je de facto bez zodpovědnosti.“
 „Ze začátku určitě – ukotvenost, pochopení, přijetí někam patřit, srozumitelnost světa...“
 „Ne nic.“
 „Ne, dlouhodobě rozhodně nic dobrého. Ze začátku možná některé lidi těší ten zájem, a že za nimi někdo dochází a chce si povídат.“
 „Pro některé víru a pomoc, ale pak se většinou ukáže, že to byl jen blud.“
 „Pro člověka submisivního může být ovládáníjinou osobou příjemné.“
 „Sekty? Asi ne maximálně těm vysoko postaveným v nich.“
 „Jsem zásadně proti sektám, někomu mohou poskytnout psychickou pomoc, ale existují i jiné cesty, jak ji získat.“
 „V tuto chvíli mě nenapadá co by sekta mohla přinést dobrého, možná, že naučí člověka určitým povinnostem, ale v sektách vidím spíše samé špatnosti než dobré věci.“

Téměř polovina respondentů nedokáže najít něco, co by mohlo být pro členy skupiny přínosem. Dvacet dva procent lidí naopak shledává jako přínos zážitek sounáležitosti, přijetí a podpory. K tomu se přidává třináct procent respondentů s tím, že jim členství přináší nový smysl života a víru.

Interpretace:

Tuto otázku jsem úmyslně položila s tím, že mne zajímala, zda jsou lidé schopni vnímat sektářské organizace nejen z negativního úhlu pohledu. Záměrně jsem ji zařadila před otázkou na negativa, která skupina může přinést.

Jak jsem již uvedla v teoretické části, nelze členství jednoznačně prohlásit jako něco negativního. Někteří lidé opravdu jen

těžko snesou odpovědnost za vlastní život a v organizaci, která se o takového člověka umí postarat, jim opravdu může být dobře. Varovala bych se toho takové lidi „tahat“ ze sekty jen z principu.

Stejně tak může být členství prospěšné pro ty, kteří mají nějaké problémy. Sekty nepřijímají např. lidi závislé na drogách či páchající trestnou činnost. Člověk, který chce do sektářské organizace vstoupit, se musí takového života vzdát. V tu chvíli je sekta přínosem jak pro člověka, tak pro celou společnost.

Pro lidi, kteří ze sekty odejdou, je důležité naučit se vnímat zkušenost ze sekty jako součást života, která jim mohla něco vzít, ale mohla je též něco naučit. Je dobré tyto nově získané dovednosti vyzdvihnout a využít v dalším životě. Např. se člověk v sektě naučil novým komunikačním strategiím, naučil se práci v administrativě nebo se třeba zlepšil v jazycích, často v angličtině.

Toto podporuje i postřeh jedné respondentky:

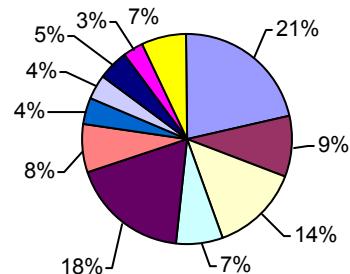
„Znám rodinu (Romové), kde tatínek byl alkoholik, děti nechodili do školy, žili v bídě; oslovili je Jehovisté a tatínek přestal pít, našel práci, všechny děti vychodily základní školu, některé se vyučily a nyní všichni pracují. Nevidané, že.“

10) Myslíte, že sekty mohou přinést do života člověka něco špatného? Co?

Tab. č.12: Mohou sekty lidem přinést něco špatného?

Zbavují jedince svobody, vlastních názorů	43	21%
Manipulují lidmi, vymýjí členům mozek	18	9 %
Zbavují člověka původní identity	27	14%
Podávají zkreslený výklad reality	14	7 %
Přináší členům ztrátu původních soc. vztahů (rodiny, přátel)	36	18%
Ztrátu zaměstnání	15	8 %
Přináší členům strach	8	4 %
Rituální sebevraždy	8	4 %
Přináší členům závislost na skupině	9	5 %
Ztráta majetku (je věnován sektě)	6	3 %
Ano, ale nevím co přesně	14	7 %

Graf č. 11: Mohou sekty lidem přinést něco špatného?

- Zbavují jedince svobody, vlastních názorů
- Manipulují lidmi, vymýjí členům mozek
- Zbavují člověka původní identity
- Podávají zkreslený výklad reality
- Přináší členům ztrátu původních soc. vztahů (rodiny, přátele)
- Ztrátu zaměstnání
- Přináší členům strach
- Rituální sebevraždy
- Přináší členům závislost na skupině
- Ztráta majetku (je věnován sekět)
- Ano, ale nevím co přesně

Vybrané citace:

- „Ano. Sekty manipulují lidmi, zmanipulovaní lidé mohou být nebezpeční.“
 „Potlačují individualitu člověka, manipulují, podávají zkreslený výklad reality.“
 „Ztrátu přátele, rodiny, zaměstnání, vlastní identity, svéprávnosti a osobní svobody.“
 „Udělají z člověka loutku.“
 „Ano, ještě větší frustraci a pocit méněcennosti lidem, kteří do ní vstoupili, aniž by o tom přímo věděli. Platby z donucení, zákazy styku s jinými lidmi způsobují psychickou závislost členů sekty (manipulace těchto lidí) apod.“
 „Ztrátu majetku, práce, rodiny, vlastního rozhodování a soudnosti.“
 „Omezení svobody, vlastní volby, někde i majetku, odtržení od rodiny a přátele.“
 „Dokázou lidí zmanipulovat, a to je hodně nebezpečné. Členové se pak nejsou schopni sami rozhodovat. Vedoucí sekt toho mohou využít.“

Oproti předchozí otázce dokázali respondenti najít více možných negativ, které sekty přinášejí. Na prvním místě zmiňují ztrátu svobody (pětina dotázaných), dále poukazují na zpřetrhání původních sociálních vazeb (necelá pětina respondentů) a čtrnáct procent respondentů poukazuje na ztrátu původní identity.

Čtyři procenta lidí spojuje působení sekt s výskytem rituálních sebevražd.

Interpretace:

I v našich podmínkách lze objevit všechny zmíněné negativní vlivy. Jejich míra a kombinace se samozřejmě liší skupina od skupiny.

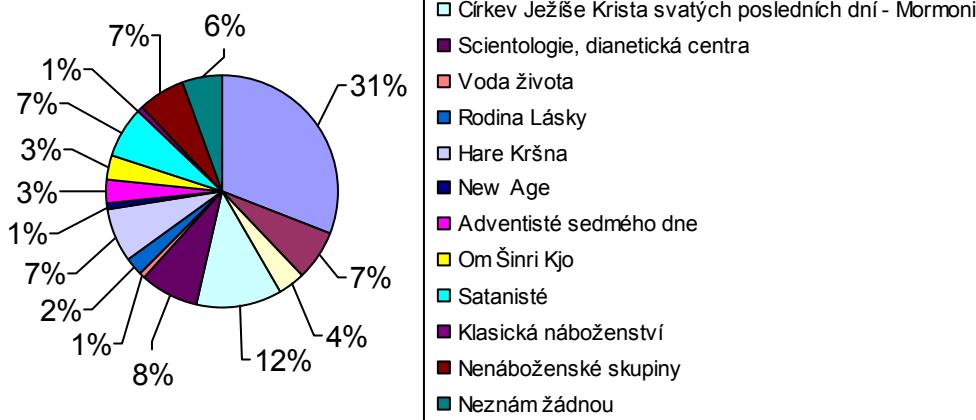
Vyloučila bych pouze rituální sebevraždy. Žádná taková nebyla v České republice prokázána.

11 Znáte nějakou sektu? Jakou?

Tab. č. 13: Jakou sektu znáte?

Náboženská společnost Svědci Jehovovi	66	31%
Hnutí Grálu, Immanuelité	15	7 %
Církve sjednocení – Monisté	8	4 %
Církve Ježíše Krista svatých posledních dní - Mormoni	27	12%
Scientologie, dianetická centra	16	8 %
Voda života	2	1 %
Rodina Lásy	5	2 %
Hare Kršna	16	8 %
New Age	2	1 %
Adventisté sedmého dne	7	3 %
Om Šinri Kjo	7	3 %
Satanisté	15	7 %
Klasická náboženství	2	1 %
Nenáboženské skupiny	14	7 %
Neznám žádnou	12	6 %

Graf č.12: Jakou sektu znáte

Vybrané citace:

„Za sektu je možné považovat mnoho odnoží křesťanského náboženství. Bohužel (bohudík?) o nich nemám přehled. Napadají mě jen Svědci Jehovovi, Církev Ježíše Krista Posledních dní.“

„Přiznám se, že se o to nezajímám. Svobodní zednáři? Ku-klux-klan, Hare kršna, Jehovisté.“

„Katalíky, muslimy, židy, všechna náboženství plus cokoliv, kde se věří v nadpřirozeno.“

„KSČM.“

„Časopisy pro dospívající dívky, propagující „zdravý životní styl..“

„Adventisti sedmého dne, Jehovisti, Mormoni a u mnoha dalších neznám název.“

„Svědci Jehovové, Děti slunce /asi ze seriálu Rex:/, Mormoni, Scientologové, Hare kršna.“

Nejčastěji, celá třetina respondentů, si lidé vybavovali Svědky Jehovovi. Dále si dvanáct procent vzpomnělo na stoupence Církve svatých posledních dní – Mormony. Po sedmi až osmi procentech získaly Hnutí grálu, Scientologie, Hare Kršna a klasická náboženství.

V dotaznících se objevovaly též skupiny zařazené mezi nenáboženské, jako jsou ku-klux-klan, skinheads aj.

Interpretace:

Zde se odráží vlastní zkušenosť respondentů. Mnoho lidí se již v životě setkalo se Svědky Jehovovými (SJ) a Mormony. SJ jsou nejrozšířenější skupinou u nás a jejich stoupenci jsou na ulicích vidět poměrně často. Podobný způsob náboru preferují Mormoni, kteří též oslovoují lidi na ulici a chodí za nimi do jejich domovů. Na ulici si lidé mohou všimnout též stoupenců Hare Kršna a Scientologie (prostřednictvím pozvánek do diabetického centra). Vcelku překvapivě stejně množství respondentů si vzpomnělo na Rodinu lásky. To je pravděpodobně zapříčiněno poněkud nevšedním způsobem života členů této sekty.

Sedm procent získalo též hnutí Grálu a Immanuelitů (respondenti pravděpodobně obě skupiny nerozlišují, proto je zde uvádím pohromadě), což je dáno současnou medializací případu „Kuřim“, který mnozí ve svých odpovědích zmínili.

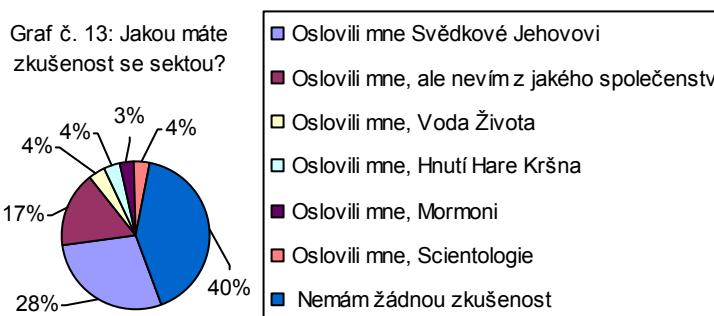
Je zajímavé, že stejně množství respondentů považuje za sektu i klasické náboženství. Pravděpodobně se jedná o lidi, kteří nemají víru jako součást života a vnímají každého, kdo v něco věří, jako

někoho, kdo je pod cizím vlivem a zbaven vlastního úsudku. I tento pohled poukazuje na nutnost seznámit lidi s tím, které skupiny je možné považovat za sektářské.

12) Máte nějakou osobní zkušenost se sekta? Jakou?

Tab. č. 14: Jakou máte zkušenost se sekta?

Nemám žádnou zkušenost	45	40%
Oslovili mne Svědkové Jehovovi, někdo ze známých je členem	31	28%
Oslovili mne, ale nevím z jakého společenství	18	17%
Oslovili mne, Voda Života	4	4 %
Oslovili mne, Hnutí Hare Kršna	4	4 %
Oslovili mne, Mormoni	3	3 %
Oslovili mne, Scientologie	4	4 %

Vybrané citace:

„Návštěva Svědků Jehovových.“

„Ano. Zkusili to (mne ukecat).“

„Několikrát jsem byla oslovena at' už na veřejném prostranství, či u dveří mého bytu, ale nepustila jsem je skoro ke slovu a nechtěla se o ničem bavit.“

„Ne takovou, abych skutečně pocítila její moc.“

„Jestli jsou Svědci Jehovovi sekta, tak mám známou, která u nich je, ale nečiní na mě naštěstí žádný nátlak, jen mě zásobuje časopisy, které většinou vyhodím, ale už jsem si také něco přečetla, když se to týkalo nějakých zajímavostí z přírody, lékařství ...“

„Zatím ne.“

„Pokoušeli se mě získat lidé z podobné ,sekt, jako je Amway, když na svých setkáních společně řvou: „Já budu bohatý, a ve školicích materiálech se dočtu, že je potřeba se zbavit starých a zbytečných zvyků, oprostit se od lidí, kteří vám nepomůžou na cestě k úspěchu a naopak čerpat z rad již úspěšných (samozřejmě členů společnosti a nejvíce jejího zakladatele) tak myslím není důvod, nezařadit takovou firmu mezi sekty. Mimo jiné jsem po odmítnutí spolupráce po cca měsíci přišel i o dva kamarády, které tato sekta ulovila.“

„Ne.“

„Žádnou osobní zkušenost nemám.“

Interpretace:

Dvě pětiny respondentů konstatovaly, že žádnou zkušenost se sektou nemají. Nevím však, zda se i v této skupině neschovali ti, kteří byli někým osloveni, pouze to nezmiňují, neboť pouhé oslovení nevnímají jako nějakou zvláštní zkušenost, která by stála za zmínku.

Nejčastěji, třetina dotázaných, měli respondenti zkušenost se Svědky Jehovovými. Pětina respondentů si nějaký kontakt na ulici vybaví, ale není schopno říct, co to bylo za skupinu.

2.5. Diskuze

Respondenty v mému výzkumu byli především lidé z okruhu mých známých, případně přátel těchto lidí. Část se rekrutovala z řad studentů psychologie. Záměrně jsem dotazník rozeslala mezi své známé, u nich jsem totiž předpokládala nízkou míru stylizace a sebeprezentace. Někteří respondenti jistě dotazník vyplnili pouze, aby mi vyhověli, jiní se dokázali jasně vymezit, že na takové věci nemají čas a vyplnění odmítli. Poměr mezi těmi, kteří odpověděli, a těmi, kteří vyplnit dotazníky odmítli, byl přibližně 1:1. Domnívám se tedy, že se každý cítil ve volbě vyplnit - nevyplnit svobodný. Nicméně cením si všech, kteří věnovali vyplnění dotazníku čas a energii. Nevrátil se mi jediný, který bych vyřadila s tím, že respondent odpovídal „nevím“ apod.

Ze studentů psychologie dotazník vyplnilo pouze několik respondentů. To může být dáno tím, že množství povinných výzkumů je tolik, že studenti nemají chuť ani čas vyplňovat vše, co jim přijde a o co jsou požádáni a pravděpodobně si volí pouze takové, které je tématem zaujmou.

Na rozhodování o vyplnění dotazníku mělo jistě vliv i téma dotazníku. Všichni, kteří byli o vyplnění požádáni, mi jako první

říkali, že o sektách nic neví. Respondenty jsem ujistila, že nejde o zkoušku jejich znalostí, leč pouze o náhled do pohledu lidí, kteří se o sekty nikdy nezajímali, na tyto skupiny. Věřím, že toto ujištění přispělo k rozhodnutí dotazník vyplnit. V případě konstrukce dalšího dotazníku bych do zadání tuto skutečnost zakomponovala.

Z orientačního výzkumu vyplynulo, že ačkoli respondenti nedokážou přesně definovat kterou skupinu lze označit za sektářskou a kterou nikoli, mají pocit, že jsou dostatečně kompetentní svodům těchto organizací odolat. Zde bych viděla největší nebezpečí, neboť je-li si člověk sám sebou jistý ve smyslu „mně se to přece nemůže stát“, tím víc je ohrožen. Tento pocit umocňuje fakt, že se lidé domnívají, že se sekty specializují na určitou skupinu lidí. Je však třeba mít na paměti, že náboráři bez problémů osloví kohokoli a záleží již pouze na tom, v jaké životní situaci se oslovený člověk nachází a zda bude jejich nabídku reflektovat.

Lidé se spoléhají především na vnější znaky (např. Strážná věž Jehovistů, oranžové šaty Hare Kršna či vizitky Mormonů nebo dogmatické obhajování vlastních postojů). Téměř si neuvědomují, že strategií, které slouží k získání nových členů může být celá řada. Též zapomínají na skutečnost, že náboráři jsou školeni, jak zacházet s odmítavým postojem člověka. Jen málo z nás by měl takovou pohotovost, aby trénovanému člověku dokázal konkurovat, stejně jako bychom zřejmě nezkoušeli porazit i průměrného závodníka v běhu na 400 m překážek.

Na základě svého výzkumu se domnívám, že míra informovanosti není nijak zvlášť vysoká a bylo by vhodné lépe informovat veřejnost zvláště o způsobech náboru i o tom, jakým způsobem funguje psychická manipulace v náboženství. Rushkoff, D. ve své knize Manipulativní nátlak (2002) upozorňuje, že člověk sice v běžných, komerčních situacích často dokáže manipulaci odhalit, ale tu samou strategii již neodhalí, pokud se děje ve jménu Boha. Člověk jaksi nepředpokládá, že by mohl být podveden i v otázkách víry.

Zcela nepravdivých informací se vyskytlo méně než jsem předpokládala. Většinou takové informace přinášeli lidé se středoškolským vzděláním. Bylo by dobré tento fakt zohlednit v možném dalším výzkumu a pokusit se rozdat dotazník i na středních školách. Jistě by to přineslo mnoho podnětů pro práci s mladými lidmi. Ti jsou působení sektářskými skupinami nejohroženější, neboť si sami teprve hledají vlastní pohled na svět a sestavují žebříček hodnot. Navíc jsou ochotni snadno přijímat to, co se jim jeví jako nové, neokoukané.

Informace, které nejsou přesné, nebo jsou dokonce zavádějící, je důležité korigovat. Pokud totiž např. respondent považuje za sektu pouze skupinu, která je malá či tajná, je obezřetný v případech, kdy to nemusí být nutné, ale tuto ostrážitost může ztratit např. před Svědky Jehovovými. Jde přeci o skupinu velkou, známou a navíc státem registrovanou jako církev (viz příloha 4 Zákony).

Je otázkou, kdyby vzorek respondentů kopíroval demografické rozložení obyvatel České republiky, zda by výsledky byly odlišné.

3. Kazuistiky

3.1. Cíl výzkumu

Teoretickou část své práce jsem se rozhodla obohatit o zkušenosti těch, kteří mají nějakou zkušenosť se sektářskou organizací. Domnívám se, že je vždy dobré k teorii připojit pohled do reality, byť prostřednictvím subjektivního pohledu. Kazuistiky umožňují zachytit osobní zkušenosti. Pro tuto práci jsem vybrala 10 lidí, kteří byli ochotni se o takovou zkušenosť podělit.

Kazuistika je metodou, která umožňuje hledat styčné body jednotlivých příběhů, je možné nahlédnout momenty, které byly pro vstup nebo odchod do sektářské skupiny klíčové, stejně tak může přinést nové pohledy na zkoumanou oblast. Tyto mohou být podnětem dalšího zkoumání.

Je však nutné nezapomínat, že kazuistika neumožňuje vytvářet obecné závěry či teorie.

Mým cílem bylo prostřednictvím rozhovorů konfrontovat teoretické poznatky, které ve své práci uvádím, s reálnými zážitky lidí.

3.2. Použitá metoda

K získání respondentů jsem využila doporučení PhDr. Zdeňka Vojtíška. Ten mi dal několik kontaktů na místa, kde bych se mohla setkat s lidmi, kteří by mohli být ochotni se o svůj příběh podělit.

Šlo o následující webové stránky:

www.straznavez.cz

www.rozcesti.org

www.vaisnava.com

Na všech jsem napsala následující prosbu:

„Dobrý den!

Píši diplomovou práci (katedra psychologie, FFUK) o sektářských organizacích + výstupovém poradenství (tj. o tom, jak podporit člověka, který chce z takové organizace odejít a nemá na to dost vlastních sil/podpora takovému člověku po odchodu) a potřebuji k práci připojit několik (asi 10) příběhů lidí, kteří nějakou takovou zkušenost mají. Anonymitu samozřejmě zaručuji vlastním životem!!!“

Většina lidí mající zkušenost se sektářskou organizací se již k této vzpomínce nechce vracet, nebo se o ni nechce dělit. Bylo tedy obtížné najít ty, kteří by k tomu byli ochotní. Na mou výzvu se ozvalo několik těch, kteří konstatovali, že na internetu jsou jejich příběhy volně dostupné. Nechtěla jsem však nic kopírovat, domluvila jsem tedy s patnácti ochotnými lidmi z různých míst v naší republice na tom, že mi svůj příběh převypráví.

S těmi, se kterými to bylo fyzicky možné, jsem se sešla po telefonické domluvě na smluveném místě v Praze k rozhovoru. S jejich svolením jsem si psala poznámky. Mimopražští mi svůj příběh napsali

sami, bylo-li třeba, zodpověděli mé doplňující dotazy mailem, přes ICQ či skype.

Každý příběh jsem pro snadnější orientaci čtenáře rozdělila nadpisy tak, jak to ten který příběh umožňoval. Snažila jsem se dodržet následující členění:

život před vstupem
konverze
život se skupinou
odchod
život po opuštění skupiny

Před zařazením příběhu měli respondenti možnost mnou sestavenou kazuistiku ještě korigovat. Vkládám je tedy s jejich souhlasem. Někteří si výslově přáli, aby jejich příběh sloužil výhradně pro potřeby mé diplomové práce. Není tedy možné si příběhy kopírovat nebo je jinak použít pro jiné účely. **Z tohoto důvodu se kazuistiky nenacházejí na přiloženém CD.**

Všem, kteří byli ochotni věnovat mi čas a podělit se o svou zkušenosť, velmi děkuji.

3.3. Vzorek

Do své práce jsem nakonec zařadila pouze deset příběhů. Zbylých pět nebylo možné zpracovat v rámci mé práce. Dva respondenti (muž a žena) nebyli schopni svou zkušenosť formulovat. Nedokázali říci nic o skupině, za jejíž členy se stále považovali, ani čemu věří a jak se v ní žije. O sobě mluvili velmi zmateně, bez souvislostí. Opakovali pouze jednotlivé naučené fráze bez valného smyslu. Jedna dívka byla vyřazena s podezřením na psychickou poruchu. S touto dívkou jsme se po několika rozhovorech domluvily na tom, že vyhledá psychiatrickou či psychologickou pomoc, což také učinila. Jeden muž byl vyřazen, neboť jeho zkušenosť neodpovídala danému tématu. Týkala se skupiny, která sice má sektářské rysy, ale

chybí jí religiózní pozadí. Poslední respondenta z oněch patnácti nakonec svou účast na tomto projektu odmítla z osobních důvodů.

Osobně jsem se ssetkala se čtyřmi respondenty, se šesti jsem byla v elektronickém kontaktu.

Tab. č. 15: Statistické údaje bývalých členů sekt

Pohlaví	Muži	Ženy	Celkem
Vzdělání	5	5	10
Vzdělání	VŠ	SŠ	SOŠ
	2	7	1
Věk konverze	Nejmladší	Nejstarší	Průměr
	14	30	19.3
Věk v r. 2008	Nejmladší	Nejstarší	Průměr
	23	54	36

Jsem si vědoma, že ani tento vzorek není reprezentativní. Domnívám se, že získat takový vzorek respondentů by bylo velmi náročné, pokud je to vůbec možné. V tuto chvíli bylo pro mne důležitým kritériem o jakou zkušenost jsou dotyční ochotni se podělit (viz výše).

4. Diskuze

Kazuistiky vycházejí z příběhů, které mi vyprávěli, případně sepsali, lidé, které jsem oslovovala prostřednictvím internetu. Tento způsob jsem zvolila z důvodu, že respondentům zajišťuje anonymitu a kontakt je pro ně přijatelnější. Mnohdy se snaží ve svém okolí o své zkušenosti se sektou nemluvit. Diskuzní fóra, kde se odpadlíci setkávají, plní roli virtuální svépomocné skupiny. Takový „prostor“ vnímají odpadlíci jako bezpečný a umožnil mi oslovit větší počet lidí mající zkušenost se sektou. Navíc kontakt proběhl bez prostředníka, bez kterého bych se jinak pravděpodobně neobešla.

Počet lidí, kteří byli ochotni se o svou zkušenosť podělit, je omezený, neboť se dotýká niterných hodnot a jde o velmi osobní téma. Nakonec jsem byla v kontaktu s 15 respondenty.

Z patnácti příběhů jsem vybrala deset, které nejlépe odpovídaly zaměření této práce. Další respondenti bud' nedokázali svůj příběh sdělit a na otázky odpovídali značně chaoticky, nebo se zážitek týkal skupiny, kterou je sice možné řadit mezi sektářské, ale neřadí se mezi skupiny náboženské. V jednom případě nešlo o sektu (s tou se slečna setkala pouze jednou v rámci přednášky o klimatu), ale pravděpodobně o bludné představy – persekuční bludy - respondentky. Na bludy usuzuji na základě čtyř několikahodinových rozhovorů. Její projev⁷ splňoval kriteria této poruchy tak, jak je stanovuje MKN 10, F 22. Má domněnka byla potvrzena psychiatrem.

U lidí, jejichž kazuistiky uvádím, jsem neměla pocit, že by se snažili se stylizovat, nebo své zkušenosti zveličovat či jinak upravovat. Nicméně míru věrohodnosti respondentů jsem netestovala. Kontakt s respondenty jsem se snažila založit na oboustranné důvěře, a testování lidí v této situaci nebylo vhodné.

⁷ Slečna je přesvědčena o pronásledování a ohrožení vlastní osoby. Nevývratně věří, že s ní je manipulováno, je týrána panem z Dánska Ole Nydahlem a Tibetánem 17.karmapou Thaye Dorje. Dokonce věří, že ji Nydahlem zneužívá přes astrální bránu. Tito, vedoucí sekty Karma Dorje, se jí snaží již 6 let zničit život. Slečna přestala studovat, nepracuje, z domu vychází jen pokud musí. Její projev a myšlenky jsou ulpívavé.

Respondenti, kteří souhlasili se zapojením do mé diplomové práce, ke mně nemají osobní vztah, tudíž nebyli vázáni snahou mi vyhovět a pro spolupráci se rozhodli bez mé další intervence.

Každý životní příběh je jiný. Záměrně jsem zařadila ty, kde se člověk stal dlouholetým a aktivním členem vedle příběhu člověka, který se po třech setkáních od skupiny distancoval. I tak jsem ve všech mohla sledovat proces tak, jak jsem jej na základě literatury popsala ve své práci.

Ve všech případech, kdy člověk do sekty vstoupil a zůstal, šlo o postupnou konverzi, tedy o postupné srůstání se sektářskou organizací. Respondenti byli osloveni někým známým (bývalý spolužák), se kterým přišly vzpomínky a zájem o život druhého. Přítel – náborář tak získal dostatečný prostor k manévrování. Jeho další výhodou byla znalost „loveného“ člověka.

Jindy vyprávěli o ne zcela spokojeném životě (pocity osamělosti) nebo touze najít smysl života, nebo se v jejich životě odehrávala nějaká zásadní změna. Když byla jejich životní cesta spojena se sektářskou organizací, měli pocit, že je to to, co hledali.

Tak či tak, postupně se zajímali o učení stále intenzivněji, až se nakonec (mimo Petra) stali členy skupiny. Následně popisují, jak se jim žilo ve skupině. Z příběhů je cítit, jak moc věřili tomu, co jim bylo předkládáno a vděčně organizaci sloužili.

Náročnost rozchodu se skupinou byla různá, podle míry angažovanosti. Např. Lucie odchod snášela velmi dobře. Měla zázemí mimo společenství, ve kterém se cítila dobře. Proti tomu Johanka nebo Jana odchod a nějakou dobu po odchodu zažívali velmi neradostně. Přinesly si mnoho psychických obtíží, se kterými se jen těžko vyrovnávaly - vyrovnávají.

Ani Standa s Martinem neprožívali odchod zcela bez problémů. Byli dlouholetými členy sekty a postupně u nich došlo k vystřízlivění.

Na odchod se nějakou dobu připravovali a byl tak pro ně o něco snesitelnější. I oni však zažívali pocity viny a prázdnотy.

Stejně jako v rámci dotazníku jsem se ptala všech, zda mají pocit, že by jim možnost navštívit někoho, kdo se profesionálně zabývá pomocí lidem v podobných okamžicích (odchodu), pomohla. Všichni, resp. téměř všichni v součtu s výsledky v dotazníku, se shodli na tom, že by takovou možnost uvítali. Důležité je informovat, že takové možnosti jsou dnes již i v České republice (viz příloha 6 Kontakty).

Nakonec bych jen ráda připojila citát jedné z bývalých členek církve sjednocení: „*Potíž je v tom, že býváme ostrážiti u věcí, které nám neimponují. To, co je navenek téměř ideální a pěkné, naši ostrážitost nevyvolá.*“

5. Shrnutí

Výzkum, který jsem v rámci své práce provedla, potvrzuje domněnku, že je potřeba veřejnost více informovat o problematice sekt. Lidé si sice uvědomují, že takové organizace existují, ale jen ve výjimečných případech si uvědomují, že se s nimi mohou běžně setkat. Téměř vůbec si neuvědomují, že vnější atributy (oblečení, literatura...) nejsou spolehlivými vodítky k identifikaci takové skupiny a že sektářští náboráři používají důmyslné metody získávání nových členů.

Tato skutečnost se odráží i v uvedených kazuistikách. Většina z těch, kteří mi vyprávěli svou zkušenosť se sektou, se shoduje, že pokud by byli lépe připraveni na setkání s takovou skupinou a seznámeni s principy psychické manipulace, pravděpodobně by do takové skupiny nevstoupili.

Nelze však sekty jednoznačně zavrhnut jako škodlivá společenství. Ačkoli se respondenti mého výzkumu shodovali na tom, že život v takové skupině je nesvobodný a podřízen autoritě, jsou jedinci, kterým takové vedení z různých důvodů vyhovuje. Pro některé je to cesta z horšího reality do lepšího života. Jsou známy případy, kdy se lidé pro vstup do sekty vzdali nejen např. cigaret, ale i drog.

Někteří vězeňští kaplani se shodují, že byť např. Svědci Jehovovi mají sektářské rysy a život v takovém společenství není nejlepší volbou, pro mnohé recidivisty by byli vhodnou cestou. Právě tvrdá pravidla a vysoké nároky na morálku by recidivistům mohly zabránit dál páchat trestné činy a mohli by se stát třeba i přínosem pro společnost.

Současné zákony však působení takových organizací ve věznicích neumožňují.

Ve své práci jsem na základě literatury popisovala odchod z takové skupiny jako nesnadný a vyžadující podporu původní rodiny, přátele nebo profesionální pomoci. Potřebu profesionální podpory vnímají i respondenti mého výzkumu stejně jako ti, jejichž kazuistiky jsem uvedla.

Mělo by jít samozřejmě pouze o nabídce, kterou je možné přijmout, nebo odmítnout podle svobodného rozhodnutí každého jedince.

Zjištění a závěry mé práce je možné využít při dalším zkvalitnění služeb v této oblasti nebo jako inspiraci pro další výzkum. Bylo by jistě zajímavé blíže, podrobněji se zaměřit na jednu konkrétní část ať už na situaci vstupu nebo odchodu ze sektářských skupin, nebo na rozvoj obranných strategií proti sektářským náborářům.

Literatura:

- Abgrall, J.M.**: Mechanismus sekt, Praha, Karolinum, 1999 ISBN 80-7184-7747
- Anzenbacher, A.**: Úvod do filosofie, Praha, Portál, 2004 ISBN 80-7178-804-X
- Buchnerová, B.**: Co máme vědět o sektách, Praha, Amulet, 1999 ISBN 80-86299-02-3
- Coreth, E.**: Co je člověk? Praha, Zvon, 1994 ISBN 80-7113-098-2
- Davidová, L.**: Sociální pracovník v roli výstupového poradce pro pomoc členům sekt Praha, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta Katedra sociální práce, 1997
- Drapela, J.V.**: Přehled teorií osobnosti, Praha, Portál, 1997 ISBN 80-7178-766-3
- Enroth, R.**: Za novými světy Praha, EELEC, 1995 ISBN 80-85495-29-5
- Ferjenčík, J.**: Úvod do metodologie psychologického výzkumu, Praha, Portál, 2000, ISBN: 80-7178-367-6
- Funke, K. a kol. autorů**: Malý slovník sekt Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1998 ISBN 80-7192-183-1
- Gaardner, J.**: Sofiin svět, Košice, MKV Press, 1995 ISBN 80-00-01748-2
- Hartl, P., Hartlová, H.**: Psychologický slovník, Praha, Portál, 1994 ISBN 80-7178-303-X
- Hassan, S.**: Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů, Praha, Oliva, 1993 ISBN 80-85880-03-2
- Hora, L.**: Problematika tzv. alternativní religiozity a jejího podílu na formování životní orientace mládeže, Praha, Karolinum, 1995 ISBN 80-7184-106-4
- Holm, N.G..**: Úvod do psychologie náboženství, Praha, Portál, 1998 ISBN 80- 7178-217-3
- Hrabal, F. R.**: Lexikon náboženských hnutí, sekt a duchovních společností, Bratislava, CAD Press, 1998 80-85349-79-5
- Jung, C.G.**: Analytická psychologie – její teorie a praxe, Praha, Portál, 1998 80-200-0480-7
- kol. autorů ČsAV**: Ilustrovaný encyklopedický slovník, Praha, Academia, 1982
- kol. autorů ČsAV**: Velký slovník naučný (3 díly) Praha, DIDEROT, 1999 ISBN 80-902723-1-2

- Kratochvíl, S.**: Základy psychoterapie, Praha, Portál, 1997 ISBN 80-7367-122-0
- Langleyová M., Butterworth, J., Allan, J.**: Víry a vyznání, Bratislava, Slovart, 1993 ISBN 80-85871-27-0
- Langmeier, J., Krejčířová, D.**: Vývojová psychologie, Praha, Grada Publishing, 1998 ISBN 80-7169-195
- Langone, M.**: Recover from cults: help for victimms and spiritual abuse, New York, W.W. Norton, 1993 ISBN 0-393-70164-6
- Lovinger, R. J.**: Religion and Counseling, U.S., Continuum Pub Group, 1990, ISBN 0824513398
- Lužný, D.** : Náboženství a moderní společnost, Brno, Masarykova univerzita, 1999 ISBN 80-210-2224-8
- Lužný, D.** :Nová náboženská hnutí, Brno, Masarykova univerzita, 1997 ISBN 80-85609-93-2
- Miligram, S.**:Obedience to authority,; An experimental viewNew York, Harper Collins, 2004 ISBN 9780060737283
- Nakonečný, M.**: Psychologie osobnosti, Praha, Academia, 1995 ISBN 80-200-0525-0
- Nakonečný, M.**: Sociální psychologie, Praha, Portál, 1997 ISBN 80-200-0690-7
- Nešpor, Z., Lužný, D.**: Sociologie náboženství, Praha, Portál, 2007 ISBN 80-7367-251-5
- Novotný, T.**: Přicházejí, Praha, Oliva, 1994, ISBN 80-901635-0-8
- Novotný, T.**: O sektách, Praha, V Olšinách, 1994 ISBN 80-4421-563-7
- Novotný, T., Vojtíšek, Z.**: Základní orientace v nových náboženských směrech, Praha, Oliva, 1995 ISBN 80-901634-4-0
- Paden, W.E.**: Bádání o posvátnu: náboženství ve spektru interpretací, Brno, Masarykova universita, 2002, ISBN 80-21-02-977-3
- Porterfieldová, K.**: O sektách, Praha, NLN, 1997 ISBN 80-85850-00-1
- Rushkoff, D.**: Manipulativní nátlak: proč tak snadno uposlechneme druhé? Hradec Králové, Konfrontace, 2002 ISBN 80-86088-07-3
- Říčan, P.**: Cesta životem, Praha, Panorama, 1990 ISBN 80-7178-829-5
- Říčan, P.**: Psychologie náboženství, Praha, Portál, 2002 ISBN 80-7178-547-4
- Sak, P.**: Proměny české mládeže, Praha, Petrklíč, 2000 ISBN 80-7229-042-8
- Sirotková, M.**: Katamnestické sledování bývalých členů nových náboženských hnutí,

Příbram, Univerzita Karlova v Praze, Filosofická Fakulta UK, Katedra sociální práce,
2003

Shupe, A. D., Bromley, D.G.: The New Vigilantes: Deprogrammers, Anticultists and
the New Religions, Beverly Hills, Sage, 1980 ISBN 978-0803915428

Sire, J.: Za novými světy, Praha, Návrat, 1991 ISBN 80-8549-517-1

Stark, R., Bainbridge, W.S.: A Theory of religion, New Jersey, Rutgers universty
press, 1996 SBN 0813523303

Šejharová, M.: Vliv sekt na mladého člověka, Praha, Univerzita Karlova v Praze,
Filozofická fakulta, Katedra Pedagogiky, 2003

Štampach I. O.: Náboženství v dialogu Praha, Portál, 1998 SBN 80-7178-168-1

Štampach I. O.: Sekty a nová náboženská hnutí, Praha, Oliva, 1994

Vágnerová, M.: Psychopatologie pro pomáhající profese, Praha, Portál, 1999 ISBN 80-
7178-214-9

Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha, Karolinum, 1996 ISBN 80-7184-317-2

Vojtíšek, Z.: Netradiční náboženství u nás, Praha, Dingir, 1998 ISBN -80-902528-0-X

Vojtíšek, Z.: Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství Brno, L. Marek, 2005
ISBN 80-86263-69-X

Wilson, E.: O lidské přirozenosti Praha, Lidové noviny, 1993, ISBN 80-7106-321-5

Zimbardo, P., Anderson, S.: Understanding mind control: exotic and mundane mental
manipulations In M. Langone (ed.), Recover from Cults: Help for Victims of
Psychological and Spiritual Abuse: 104-125. New York: W.W. Norton., 1993

Další časopisecká literatura:

Cultic Studies Journal: The American Family Foundation: Cultism: A Konference for
Scholars and Policy Makers, No. 3, 1986, s. 119-120

Dingir: Vojtíšek, Z.: Současné právní postavení církví, č. 1, 1998, s. 6-7

Dingir: Remeš, P.: Historie Svědků u nás, č. 1, 1998, s. 15-1

Dingir: Yamamoto, I.J.: Moon stále jinak, č. 3, 1998, s. 8-9

Dingir: Velichovský P.: Fialové trojúhelníky. č. 4, 1999, s. 4-5

Dingir: Militká, C.: Rady pro blízké členů sekt, 4, 2000, s. 30

Dingir: Profant V., Štampach I.O.: Co je a co není sekta, č. 4, 2000 s. 27-30

Psychologie Dnes: Remeš, P.: Náboženská konverze a osobní vzorce, Praha, Portál, 2001, č. 7, s 16-17

Social analysis: Shupe, A. D., Bromley, D.G.: The Moonies and the Anti-cultists Movement and Countermovement in conflict, New York, 1979, No.40 (s. 325-334)

Internetové zdroje:

www.acs.ucalgary.cz

www.aspi.cz

www.cesnur.org

www.dingir.cz

www.fon.cz

www.mujweb.cz/kultura/vyzva - Polák J. A.: Výzva k náboženské snášenlivosti

www.kpugo.cz

www.portal.cz/scripts/detail.php?id=5555

www.religioustolerance.org

www.rodina.cz

www.rozcesti.org

www.sekty.cz

www.svod.cz

www.straznavez.cz

www.vaisnava.cz

www.vira.cz

www.osu.cz/katedry/KKV/sekt_odp.

Další:

Semináře pořádané Společností pro studium sekt a nových náboženských směrů. z let 2003-2007

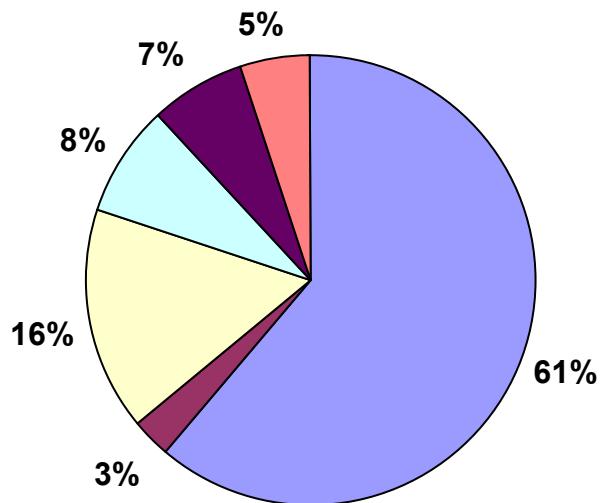
Soubor studijních textů SSSNNS Oliva, Praha 1997

Přílohy:

- 1.** Výzkum agentury Sofres_Faktum
- 2.** Oxfordský test – pouze v „papírové“ verzi
- 3.** Výňatek ze Zprávy o stavu lidských práv v České Republice, kterou vydala organizace na ochranu lidských práv a svobod v ČR.
- 4.** Zákony viz <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/>
- 5.** Pokyn MŠMT viz <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/>
- 6.** Kontakty
- 7.** Dotazník

Výzkum agentury Sofres-Faktum
(23.5.2002)

„Co byste dělal(a), kdybyste zjistil(a), že vaše dítě je členem náboženské sekty?“

- Přesvědčoval bych je, aby ze sekty odešlo 61 %
- Hrozil bych přerušením styků 3%
- Vyhledal bych odborníka 16 %
- Nevím 8 %
- Snažil bych se s tím smířit 7 %
- Jinak 5 %

K PRÁVNÍMU POSTAVENÍ CÍRKVÍ A NÁBOŽENSKÝCH SPOLEČNOSTÍ O

Výňatek ze Zprávy o stavu lidských práv v České Republice, kterou vydala organizace na ochranu lidských práv a svobod v ČR.

Současná právní úprava podporuje establishment zavedených velkých a vlivných církví a je obrácena proti novým duchovním směrům a malým náboženským společenstvím. Tím zužuje a oklesťuje českou spirituální scénu; co je nové,, odvážné a tvůrčí,, je podezřelé,, ne-li rovnou nebezpečné.. Zákon někdejšího Federálního shromáždění č. 308/91 Sb. zvaný „O svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností“ a jej doplňující zákon České národní rady č. 161/92 Sb. „O registraci církví a náboženských společností“ v novelizovaném znění (v zájmu právní kontinuity) pokládají za registrované náboženské společnosti ty, kterým komunistický režim povolil veřejné působení.. Tyto organizace nemusely splnit žádné další podmínky, ale zároveň nikdo další nebyl do tohoto okruhu vpuštěn. K různým subjektům se tedy státní instituce chovají různě.

Náboženská seskupení, jejichž pronásledování totalitním systémem bylo (ve srovnání s ostatními) vystupňované faktickým zákazem veřejného působení, musela a dosud musí splnit náročné podmínky. Jsou dodnes znevýhodněna jen proto, že byla pro minulý režim ještě méně přijatelná.. Základem registrace je pro ně 10 000 zletilých osob, které se k náboženské společnosti usilující o registraci hlásí, tedy prakticky vzato, je nutno předložit 10 000 podpisu.

Kromě nerovnosti náboženských společností tím zákon citelně, a když zda v souladu s Ústavou, vstupuje do soukromí občanů. Každý má totiž nárok na ochranu tak osobního údaje jakým je náboženská příslušnost; zvláště když některé náboženské směry vyvolávají nedůvěru, výsměch, ba i projevy odporu a přiznání k nim člověka ohrožuje.

Je také velmi nesnadné docílit předepsaného poctu příznivců. Odbor církví ministerstva kultury evidoval podle mého osobního zjištění od začátku devadesátých let několik desítek žádostí. Vysoký práh se podařilo za tu dobu překročit pouze Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi. Diskriminace náboženských seskupení více perzekvovaných totalitním režimem je docela zřejmá.. Za zmínu stojí ještě další diskriminace uvnitř skupiny nových žadatelů o registraci. Těm křesťanským církvím, které jsou v dobu podávání žádosti členskými církvemi Světové rady církví (což je pro ně zejména z finančních důvodů prakticky nemožné)), stačí 500 podpisu. Je podivuhodná zdrženlivost různých postižených subjektů, v tom smyslu, že nehájily svá práva před Ústavním soudem. Mírnější formy kritiky vedly k opakovanému ujišťování o blízké novelizaci či nějaké nové úpravě vůbec.

Jak je registrace důležitá,, si uvědomíme, když dáme dohromady vše, co z ní prakticky vyplývá.. Registrované náboženské společnosti mají především nárok na státní příspěvek na pokrytí mezd duchovních. Dostávají také finanční pomoc na investice, případně i na provoz. Mají právo zřizovat základní, střední a vyšší odborné školy, které jsou financovány ze státního rozpočtu do stejně míry jako školy státní. Veřejné rozpočty se podílejí na rekonstrukci a údržbu církevních objektů. Z téhož zdroje plynou příspěvky umožňující (samozřejmě spolu s jinými zdroji) chod církevních sociálních institucí.. Registrované církve mají nárok vyučovat na základních školách náboženství.. Vedení školy je povinno církvemi pověřeným kvalifikovaným osobám umožnit vstup a bezplatné užívání prostor, světla, otopu apod.

Registrované náboženské společnosti mají přinejmenším na základě jakéhosi zvykového práva zajištěný bezplatný přístup do veřejnoprávních hromadných sdělovacích prostředků. Duchovní registrovaných církví se mohou podílet na duchovní službě v armádě.. Z téhož okruhu jsou vybrány osoby s právem vstupovat na požádání do věznic a vykonávat tam duchovní službu. Prvním a základním důsledkem registrace je již ta prostá skutečnost, že náboženská společnost je uznána jako partner státu v jakýchkoli jednáních a že nabývá právní subjektivity umožňující především vstupovat do různých smluvních vztahů (zaměstnání, pracovní činnost, koupě, prodej, pronájem, jiné peněžní operace vlastním jménem apod.).

Odbor církví ministerstva kultury připravil návrh zásad nového zákona, který má mimo jiné upravovat registraci náboženských společností. Otevřená zůstává z hlediska rovnosti definice právních subjektů označovaných v návrhu nadále sporným názvem „církve a náboženské společnosti“. Je totiž zřejmé, že křesťanské církve jsou též náboženskými společnostmi. Dále se tam řeší dosud nejasná otázka pracovněprávních vztahů duchovních. Zásada 18 je chce v mnoha ohledech (v návaznosti na nález Ústavního soudu sp. zn. 1. ÚS 211/1996) zbavit ochrany poskytované zákoníkem práce. Je pozoruhodné, že to Ústavní soud nepokládá za porušování jejich občanských práv. Zákon by se podle návrhu též zabýval technickou otázkou evidence církevních právnických osob.

V komentářích k zásadám nového zákona o postavení náboženských společností se uvádí, že má odstranit dosavadní diskriminaci. A skutečně, všichni žadatelé o registraci jsou na tom podle návrhu stejně. Členství ve Světové radě církví již nebude o ničem rozhodovat. V tomto směru tedy opravdu navrhovaný zákon diskriminaci ruší. Liberalizací ve srovnání s dosavadní praxí se zdá být razantní snížení vyžadovaného počtu podpisu z 10 000 na pouhých 300. Začteme-li se však do dikce návrhu, zjistíme s velkým překvapením a zklamáním, že z této usnadněné registrace neplyne prakticky nic. Zakládá vlastně pouze podobnou právní subjektivitu, jakou má občanské sdružení. Vše, co dosud plynulo z registrace (přístup k financování, působení v armádě a ve vězeních, zakládání církevních škol atd.) by teď plynulo až z akreditace, která by se stala jakýmsi vyšším stupněm registrace (zásada 6). Podmínky pro akreditaci jsou ovšem v návrhu daleko tvrdší než dosud. Podle zásady 7 se vyžaduje registrace (v 1. stupni) po dobu 10 let. Vyžadovaný počet stoupenců se prakticky zvyšuje na 20 000 (přesně řečeno na 2 promile obyvatel ČR podle posledního sčítání lidu). Navíc se již v prvním stupni registrace vyžaduje splnění nových, dosud neuváděných „kvalitativních“ podmínek, jež jsou ovšem popsány tak, že jsou právně irelevantní.. Překážkou registrace má např. být mentální nátlak (co to je a jak se dá zjistit?), nebo zacházení se členy a rodinnými příslušníky, které vede k jejich fyzické, psychické, ekonomické destrukci. Výraz destrukce je jistu metaforou, ale není zřejmé, jak něco takového v právní praxi vyložit. Je otázkou, má-li takové vágní vymezení právní sílu, aby zabránilo „mentálnímu nátlaku“ nebo „destrukci“, pokud by byla objektivně zjištěna ve významných, etablovaných církvích. V dikci těchto kvalitativních kriterií je slyšet styl mluvy tzv. antikultovních nebo kontrakultovních skupin, které často jen z důvodů daných jejich ideologií odmítají netradiční náboženské směry.

I zde v duchu právní kontinuity dosahují automaticky nejen registrace, ale i akreditace dosud registrované církve a ostatní náboženské společnosti, třeba i s méně než třemi sty členy a pravděpodobně bez zkoumání, zda naplňují kvalitativní kritéria.

V tomto směru diskriminace nových náboženských seskupení trvá.. Podmínky pro získání příznivých podmínek pro běžné veřejné působení by byly (souhrnně vzato) podle navrhovaného zákona prakticky mnohem přísnější než dosud.

Veřejně se o výrazném zpřísnění podmínek registrace nemluví.. V soukromí se přiznává, a jako důvod se zmiňuje, omezení vlivu nebezpečných sekt. Nelze to oficiálně přiznat, protože český právní řád nezná pojem „sekt“.. Když se r. 1995 projednával ve vládě původně tajný dokument o extremismu, reagoval tehdejší ředitel odboru církví MK JUDr. Pavel Zeman stanoviskem z 30. 8. téhož roku. Ohrazuje se v něm proti tvrzení, jakoby mormoni, letniční křesťané nebo Svědkové Jehovovi byli v rozporu s právním řádem. Nové vedení, které nastoupilo po volbách r. 1998 (ředitel odboru je zřejmě pokládán za politickou funkci), se vrhlo – bez ohledu na právní omezení – do boje se sektami s novou vervou. Je chvályhodné, chce-li někdo chránit obyvatele před destruktivními vlivy, před fundamentalizmem, fanatismem, autoritářstvím a podobnými jevy. Naskytá se ale otázka, zda tyto nepochybně škodlivé jevy a zásahy proti nim nejsou jen záminkou pro řešení určitých „konkurenčních“ sporů. Vyvstává také otázka: je vůbec takový „boj o dobré mravy“ náboženských společností úkolem demokratického státu? Návrh sám (v úvodu) přiznává, že navrhované utužení poměrů je výsledkem jednání komisí, v nichž zasedají se zástupci státu reprezentanti církví.. Pokud ještě platí zásada rovnosti, měl by zákon účinně zajistit, aby mohla být odejmuta registrace či akreditace náboženské společnosti bez ohledu na její starobylost nebo velikost, když se chová v tomto smyslu sektářsky. Je přece očividné, že autoritářství či fundamentalizmus se nevyskytuje jen u nových žadatelů o registraci a pak akreditaci, nýbrž i u těch, kteří ji mají automaticky zajištěnu.

Naštěstí nezůstávají pokusy podpořit tradiční, ustálenou náboženskou scénu a omezit práva nových, malých a odlišných seskupení bez povšimnutí.. Začaly si jich všimmat sdělovací prostředky a už několik let tyto tendenze monitoruje Český helsinský výbor. Ve svých zprávách o stavu lidských práv si jich všímá prostřednictvím analýz právníka Karla Salajky. Dne 16.2.2000 uspořádal CHV seminář za účasti právníků, religionistů a přestavitelů náboženských skupin, jejichž práva jsou dnes, a byla by i podle nového zákona, prakticky omezena. Na základě odborné diskuse míní formulovat připomítku k návrhu zákona.

Lze snad doufat, že státní instituce zachovají neutralitu a nezavedou nové podivné spojení „trůnu s oltářem“.. Státní orgány by se neměly svázat s některými náboženskými organizacemi a případně tak kompenzovat jejich nevěrohodnost. Měly by všem poskytnout stejný prostor pro službu veřejnosti. Mělo by se ponechat na občanech, v čem budou spatřovat duchovní oporu. Nikdo by neměl být privilegován a nikdo omezován.

*Ivan O. Štampach
vedoucí katedry religionistiky a filozofie
Fakulty humanitních studií Univerzity Pardubice*

Profesionální poradenství a pomoc v oblasti sekt:

Pokud pro Vás žádný z kontaktů není dostupný, je možné obrátit se pro pomoc na jakoukoli krizovou linku či nejbližšího psychologa, psychiatra či pastoračního pracovníka.

SSSNNS – informace, poradenství
Husníkova 2075, Praha 13
PhDr. Zdeněk Vojtíšek
Tel: 257 314 646
sekty@sekty.cz
www.sekty.cz

Krizové linky
např. **Riaps** – informace, poradenství
Chelčického 39, Praha 3
222 580 697
linka@mcssp.cz
www.csspraha.cz/krizove-centrum-riaps.html
další krizové linky lze najít zde:
www.krizovaintervence.cz/linky.html
<http://www.capld.cz/show.php?sk=9>
www.psychiatria.estranky.cz/clanky/telefonicke-linky-doverky/cr

Diakonie, centrum SOS – informace, poradenství
Belgická 22, Praha 2
Tel.: 222 514 040, 777 734 173, 728 047 416
sos@diakonieccce.cz , linka.duvery@diakonieccce.cz
www.soscentrum.cz/kontakty.htm

Eset – informace, poradenství
Vejvanovského 1610, Praha 4
Tel.: 272 940 880
klinikaeset@volny.cz
www.klinikaeset.cz , info@klinikaeset.cz

Psychiatrie, Ke Karlovu, Praha
Mudr. Hana Zvolská – informace, poradenství
Kateřinská 32, Praha 2
224 914 129

Psychiatrická léčebna Bohnice
MUDr. Prokop Remeš – informace, poradenství
Ústavní 91, Praha 8
284 016 422
<http://www.plbohnice.cz/index.php>
Linka důvěry CKI Bohnice
Tel.: 284 016 666

Psychologický ústav AV, pobočka Praha
Prof. PhDr. Pavel Říčan – informace, poradenství
Husova 4, Praha 1
Tel. 221 183 545
rican@site.cas.cz , rican@praha.psu.cas.cz
www.psu.cas.cz/index.php?lang=cz

Arcibiskupství Pražské
Hradčanské nám. 16, Praha 1
Tel: 220 514 111 (ústředna)
apha@apha.cz
adks.apha.cz/nase-sluzby/

Pastorační středisko při Arcibiskupství Pražském
P. Ing. Aleš Opatrný – informace, poradenství
Thákurova 3, Praha 6
Tel:
opatrny@vira.cz
www.hospice.cz/pastsoc.html

Kladno
Poradna pro osobnostní rozvoj a krizové situace
Mgr. Tibor Břečka – informace, poradenství
Ctiborova 3091 (budova katastrálního úřadu, 3. patro, č. dveří 417)
Tel.: 777 669 171
poradna.t.a.b@seznam.cz
www.poradna-tab.wz.cz/

spolek RELIGIO
Doc. PhDr. Dušan Lužný, Dr – informace, poradenství
Ústav religionistiky, FF MU, Arne Nováka 1, Brno
Tel: 549 494 749

luzny@phil.muni.cz
www.phil.muni.cz/relig/

YMCA Olomouc

Centrum pro prevenci v oblasti náboženských sekt
Šafaříkova 7, Olomouc -- informace, poradenství
Tel.: 585 316 141
olomouc@ymca.cz , cpons@centrum.cz
olomouc.ymca.cz
www.cpons.cz/ (<http://cpons.webpark.cz/>)

Ostrava

Katedra filosofie, FF OU (Ostravská Universita)
Doc. ThDr. Tomáš Novotný – informace, poradenství
Reální 5, Ostrava, Budova D, 2. patro, č. dveří 20
Tel.: 595 091 828, 738 511 828
Tomas.Novotny@osu.cz
ff.osu.cz/kfi/

Teologická fakulta Jihočeské Univerzity

Mgr. Martin Klapetek - informace
Tel.: 389 033 524
e-mail: klapetek@centrum.cz
http://www.tf.jcu.cz/cz_lmenu/katedry/filosof/index.php

Slovensko

Centrum pre štúdium siekt , redakcia časopisu **Rozmer**
Svoradova 3, Bratislava 1
tel.: +421 02/54 43 09 6, +421 02/54 43 14 68
internet: <http://www.rozmer.sk>
e-mail: rozmer@sekty.sk

Občanské sdružení INTEGRA

Mgr. Ivana Škodová
Dolná 9, Banská Bystrica
+421 0907 409 249
poradna.t.a.b@seznam.cz

Vážení,

prosím o vyplnění následujícího dotazníku, který bude součástí mé diplomové práce týkající se sekt.

V úvodu prosím vyplňte osobní údaje pro statistické zpracování. Údaje budou zpracovány anonymně. Všem děkuji za ochotu i čas, který jste vyplnění věnovali.

Pohlaví:

Věk:

Vzdělání (ZŠ, VOŠ, VŠ...):

- 1) Co si představíte pod pojmem SEKTA
- 2) Podle čeho myslíte, že byste mohl/a sektu poznat?
- 3) Koho sekty nejčastěji oslovují?
- 4) Proč myslíte, že lidé do sekt vstupují?
- 5) Jak myslíte, že život v sektě vypadá?
- 6) Myslíte, že je snadné sektu opustit?
- 7) Myslíte, že lidé, kteří opouštějí sektu, nebo blízcí těch, kteří v sektě žijí, potřebují profesionální poradenství?
- 8) Jaká je podle Vás účinná obrana proti sektářským náborářům?
- 9) Myslíte, že sekty mohou přinést do života člověka něco dobrého? Co?
- 10) Myslíte, že sekty mohou přinést do života člověka něco špatného? Co?
- 11) Znáte nějakou sektu? Jakou?
- 12) Máte nějakou osobní zkušenost se sektou? Jakou?